

Yorùbá Yé Mi

A BEGINNING YORÙBÁ TEXTBOOK

FÈHÌNTÒLÁ MOSÁDOMI, Ph.D

THE UNIVERSITY OF TEXAS AT AUSTIN

DEPARTMENT OF AFRICAN AND AFRICAN DIASPORA

DEPARTMENT OF MIDDLE EASTERN STUDIES

AND

THE WARFIELD CENTER

FOR AFRICAN AND AFRICAN-AMERICAN STUDIES

ISBN: 978-1937963-02-6

Library of Congress Control Number: 2012943413

Manufactured in the United States of America

Table of Contents

Preface	4
Contributors	5
Creative Commons License.....	7
Abbreviation of Grammatical Terms	7
Technology	8
Introduction.....	9
Map of Africa.....	9
Map of Nigeria	10
Map Yorùbá Land (<i>showing some Yorùbá cities</i>).....	11
Map of Yorùbá World.....	12
Vowels.....	14
Consonants	15
The syllabic [m] and [n]	16
Titles in Yorùbá Culture	18
Yorùbá Names.....	19
Communication in Class	20
Chapter 1 - Orí Klíní GREETINGS	23
Àwọn ọrò (Vocabulary)	24
Lesson 1 - Èkó Klíní: Ìkíni (Greetings)	26
Lesson 2 - Èkó Kejì: Verbs.....	33
Lesson 3 - Èkó Kéta: Subject Pronouns.....	37
Lesson 4 - Èkó Kérin: Interrogatives 'Kí ni?' and 'Sé?.....	41
Chapter 2 - Orí Kejì MY CLASSROOM	47
Àwọn ọrò (Vocabulary)	48
Lesson 1 - Èkó Klíní Possessive Pronouns	51
Lesson 2 - Èkó Kejì The Plural marker 'àwọn'.....	55
Lesson 3 - Èkó Kéta: Nínú Kíláàsì (In the Classroom)	57
Lesson 4 - Èkó Kérin: Nórbà (Numbers)	66
Chapter 3 - Orí Kéta MARK THE DATE	71
Àwọn ọrò (Vocabulary)	72
Lesson 1 - Èkó Klíní: Nórbà (Numbers) continued	73
Lesson 2 - Èkó Kejì: Future Tense Máa	76
Lesson 3 - Èkó Kéta The Yorùbá Calendar (Days of the Week)	79
Lesson 4 - Èkó Kérin: The Yorùbá Calendar Káléńdà Yorùbá (Months of the Year)	82
Chapter 4 - Orí Kérin WHAT TIME DO WE MEET?.....	87
Àwọn ọrò (Vocabulary)	88
Lesson 1 - Èkó Klíní The Interrogative Mélòó	90
Lesson 2 - Èkó Kejì Aago mélòó ni ó lù? (What time is it?)	95
Lesson 3 - Èkó Kéta: Asking for Age	104
Lesson 4 - Èkó Kérin: Àwọn Àwò (Colors)	108
Chapter 5 - Orí Karúnún MY FAMILY TREE	111
Àwọn ọrò (Vocabulary)	112
Lesson 1 - Èkó Klíní: The verbs 'jé' 'to be' and 'ni' 'to be'	115
Lesson 2 - Èkó Kejì: The interrogative 'Ta ni'	119
Lesson 3 - Èkó Kéta: Èbí ní ńdílé Méta (Three Generations of a Family).....	121
Lesson 4 - Èkó Kérin: Describing people	135

Chapter 6 - Orí Kẹfà SHOP WITH ME.....	139
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	140
Lesson 1 - Èkó Klíní: Interrogative: Eélòó.....	142
Lesson 2 - Èkó Kejì: Oní-/Al-/El-/Ol-.....	144
Lesson 3 - Èkó Kéta: Níná Ojà (Haggling)	146
Lesson 4 - Èkó Kérin: Nójibà (Numbers)	152
Chapter 7 - Orí Keje LET'S FIND SOMETHING TO EAT!	157
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	158
Lesson 1 - Èkó Klíní: Verbs ifé, féràn.....	163
Lesson 2 - Èkó Kejì: Àwọn oúnjé òòjó (Daily meals)	167
Lesson 3 - Èkó Kéta: In the market	173
Lesson 4 - Èkó Kérin: Ríra oúnjé nínúú búkà tábí ilé itajà oúnjé. (Ordering food in a restaurant).....	180
Chapter 8 - Orí Kẹjọ ARE YOU FEELING GOOD TODAY?.....	185
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	186
Lesson 1 - Èkó Klíní: Possessive forms of emphatic pronouns.....	192
Lesson 2 - Èkó Kejì Parts of the body	194
Lesson 3 - Èkó Kéta: Iléra àti àlsàñ (Health and illness)	198
Lesson 4 - Èkó Kérin: Eré Ídáráyá (Sports).....	206
Chapter 9 - Orí Késànán MY WORK PLACE	211
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	212
Lesson 1 - Èkó Klíní: Verbs for professions	216
Lesson 2 - Èkó Kéta: Negation: kò tí l (has not) / kò l tí l (has not yet)	218
Lesson 3 - Èkó Kérin: Professions	220
Chapter 10 - Orí Kewàá HOME SWEET HOME!	227
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	228
Lesson 1 - Èkó Klíní Ordinals	231
Lesson 2 - Èkó Kejì: Reflexives - Vowel Assimilation, Vowel Lengthening, and Vowel Deletion.....	238
Lesson 3 - Èkó Kéta: Our House.....	246
Lesson 4 - Èkó Kérin Our House.....	254
Iléé wa (Our house)	254
Chapter 11 - Orí Kokànlá NICE STYLE!	259
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	260
Lesson 1 - Èkó Klíní: Aṣo wíwò ní ilèè Yorùbá (Types of Clothing).....	263
Lesson 2 - Èkó Kejì: More Interrogatives	267
Lesson 3 - Èkó Kéta: Verbs fi_lé/fi_kó, wò, dé, wé, ró, gè.....	269
Lesson 4 - Èkó Kérin: Seasonal Clothings	276
Chapter 12 - Orí Kejìllá CAMPUS LIFE	281
Àwọn ọrọ (Vocabulary)	282
Lesson 1 - Èkó Klíní: Ilé-Íwé (School System)	286
Lesson 2 - Èkó Kejì: University Course Schedules	289
Lesson 3 - Èkó Kéta: Facilities	293
Lesson 4 - Èkó Kérin: Campus Life	298
APPENDIX	301

Preface

Yorùbá Yémi is a new multi-media program designed to enliven classroom activities. It promotes and enhances the learning of Yorùbá by incorporating the four language learning skills: listening, speaking, reading, and writing. It is the first part of a two-part series, and the first edition.

Introduction: The introduction consists of Yorùbá alphabets—vowels (oral and nasal), and consonants, as well as a description and use of tones. A few Yorùbá titles, names and classroom expressions are also in the introduction.

Text: The book is comprised of twelve themed chapters each of which contains four lessons organized around a cultural theme and associated grammatical structures. Each chapter contains a vocabulary list from the texts. Some chapters consist of cultural vignettes that provide abundance of additional elements of culture that may or may not necessarily be included in the body of the text. The texts are in the form of a dialogue, a monologue, or a comprehension passage with exercises following. Each lesson within the chapters consists primarily of skill-building interactive exercises and activities. Songs and proverbs enrich our learning of the culture.

Appendix: The appendix consists of alphabets with phonetic and phonological examples where necessary, tone practice, pronunciation exercises, and glossary. Tongue twisters in the Appendix create a fun environment conducive to the learning of tones.

Vocabulary: Students are provided with a comprehensive vocabulary list, which consists of basic words and expressions found in the text. This comprehensive list is found at the beginning of each chapter and serves as a base for the main text.

Glossary: This is a vocabulary list arranged in alphabetic order and found in the appendix. This list is derived from texts in the chapters.

Cultural Vignettes: Cultural vignettes are designed to enhance the learning of language through culture, and they follow certain lessons.

Audioscript: The audioscripts were performed by native speakers of Yorùbá.

Contributors

Producer/Author

Fehintola Mosadomi Ph.D.
Department of African and African Diaspora Studies
The Warfield Center for African and African-American Studies
Department of Middle Eastern Studies, UT Austin

Inspiration

Associate Dean Esther Raizen, College of Liberal Arts, The University of Texas at Austin
All former UT Austin students of Yor 506, 507, 312K and 312L
Prof. Kola Owolabi, University of Ibadan, Nigeria
Prof. Judith Maxwell
Prof. Kristen Brustad

With initial contributions by

Prof. Judith Maxwell,
Department of Anthropology, Tulane University, New Orleans, Louisiana
Dean Dotun Ogundeleji, former Head of Department of African Languages, University of Ibadan, Nigeria

Design and Layout

Nathalie Steinfeld, UT Austin

Audio Recording

Mike Heidenreich, UT Austin
Kayla Croft, UT Austin
Jacob Weiss, UT Austin

Other Contributors

Prof. Saheed Aderinto
Bunmi Adeleke (Fulbright, FLTA 07-08)
Bisi Fawole (Fulbright, FLTA 08-09)
Asimiyu Adekunle (Fulbright, FLTA 2010-11)

Audio recording

Phonetics

Fehintola Mosadomi, UT Austin

Developers

Prof. Fehintola Mosadomi, UT Austin
Tressa Westermann, UT Austin
Asimiyu Adekunle, UT Austin
Lola Awodola, UT Austin
Busola Ogunnaike, UT Austin
Stefanie Weber, UT Austin

Dialogues, Monologues, and Songs

Asimiyu Adekunle, UT Austin
Lola Awodola, UT Austin
Adelekan Adewuyi, UT Austin
Tosin Abiodun, UT Austin
Tomisin Lagunjoye, UT Austin

Linguistic Consultation

Prof. Dotun Ogundeleji, University of Ibadan, Nigeria
Prof. Kristen Brustad, The University of Texas at Austin

Web Design and Multimedia

Nathalie Steinfeld, UT Austin

Editing

Katryna Watkins
Jenna Creech

Support

Dean Randy Diehl, College of Liberal Arts
Liberal Arts Instructional Technology Services
(LAITS)
U.S. Department of Education
University of Ibadan, Nigeria
The University of Texas at Austin, Austin, Texas

Assistant Dean Joe Tenbarge
Associate Dean Esther Raizen
Former Dean Lariviere
Prof. James Henson
Prof. Niyi Osundare
Prof. Carl Blyth
Prof. Akintunde Akinyemi
Prof. Ted Gordon
Prof. Omi Osun (a.k.a. Joni L. Jones)
Prof. Bolaji Aluko
Prof. Kale Oyedele

Centers and Departments

Department of African and African Diaspora Studies
Warfield Center for African and African American Studies
Department of Middle Eastern Studies
Center for Middle Eastern Studies

COERLL staff:

Rachael Gilg
Karen Kelton
Nathalie Steinfeld

LAITS staff:

Joe Robertson
Suloni Robertson
Carol Ancelet
Laura Welch

Other Support

Chief Mrs. Moji Ladipo,
Former Registrar of University of Ibadan
The Olatawura family
Jide Ogunjobi
Sade Ogunro
Toni Aluko
Remi Aluko
Akinsola Ogundeleji
Bisi Martins
Kemi Mosadomi
Ladi Mosadomi
Dipo Mosadomi

Photographs

University of Texas at Austin
University of Ibadan, Nigeria
College of Liberal Arts Instructional Technology Services
Prof. Dotun Ogundeleji
Chief Mrs. Moji Ladipo
Dele Balogun
Oluwole Orimogunje
Kevin West
Carrie Wells
Her Royal Highness Olori Ajede
Friends in Ibadan markets

Interviewees

Friends in Ibadan markets

Maps

Muyiwa Joseph, University of Ibadan

Illustrations

Student Assistant Worker (STA), UT Austin:
Camri Hinkie
Sarah Medina
Emma Whelan
Ashley Solano

Creative Commons License

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivative Works 3.0 United States License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/us/> or send a letter to Creative Commons, 171 Second Street, Suite 300, San Francisco, California, 94105, USA.

You are free:

to Share — to copy, distribute and transmit the work

Under the following conditions:

Attribution — You must attribute the work in the manner specified by the author or licensor (but not in any way that suggests that they endorse you or your use of the work).

Noncommercial — You may not use this work for commercial purposes.

No Derivative Works — You may not alter, transform, or build upon this work.

Abbreviation of Grammatical Terms

adj.	adjective
adv.	adverb
f.	feminine
n.	noun
N/A	Not applicable
m.	masculine
pr.	pronoun
prep.	preposition
pl.	plural
sg.	singular
v.	verb
pers	person

Technology

The Yorùbá Yé Mi textbook provides all the audio files and chapters of the textbooks in electronic format on the Yorùbá Yé Mi website at the following link:

<http://www.coerll.utexas.edu/yemi/>

The Yorùbá Yé Mi textbook is using a new technology that quickly delivers the audio for this textbook to the reader's camera-enabled cell phone using programmed quick response (QR) codes. The QR codes are placed in this textbook with every dialogue, monologue, song, and other texts with audio files. The following symbols in combination with QR codes indicate a corresponding audio file on the Yorùbá Yé Mi website:

Text (e.g. dialogue or monologue) with audio files

Songs lyrics with audio files

What is a QR code?

A QR code is a type of barcode programmed with information that a camera-enabled smart phone can read. Originally introduced in Japan in 1994 as a tracking method for packages, QR codes have evolved into a diverse range of uses.

How does it work?

By far the best way to read QR codes is to use a smart phone with a barcode reader app (there are many in the app store or marketplace). But what if you don't have a smart phone?

If you don't have a smart phone, you will need at least a phone or a computer with a camera and an adequate zoom. Take a clear, crisp picture of the QR code. Then, email or text the picture to x@snpmy.com. You'll get an instant email or text back.

Once you send or scan the QR code you will get a link for the audio file through the app, text message, or email on your electronic device. Click the link and it will take you straight to the audio player on the website.

Introduction

Map of Africa

Map of Nigeria

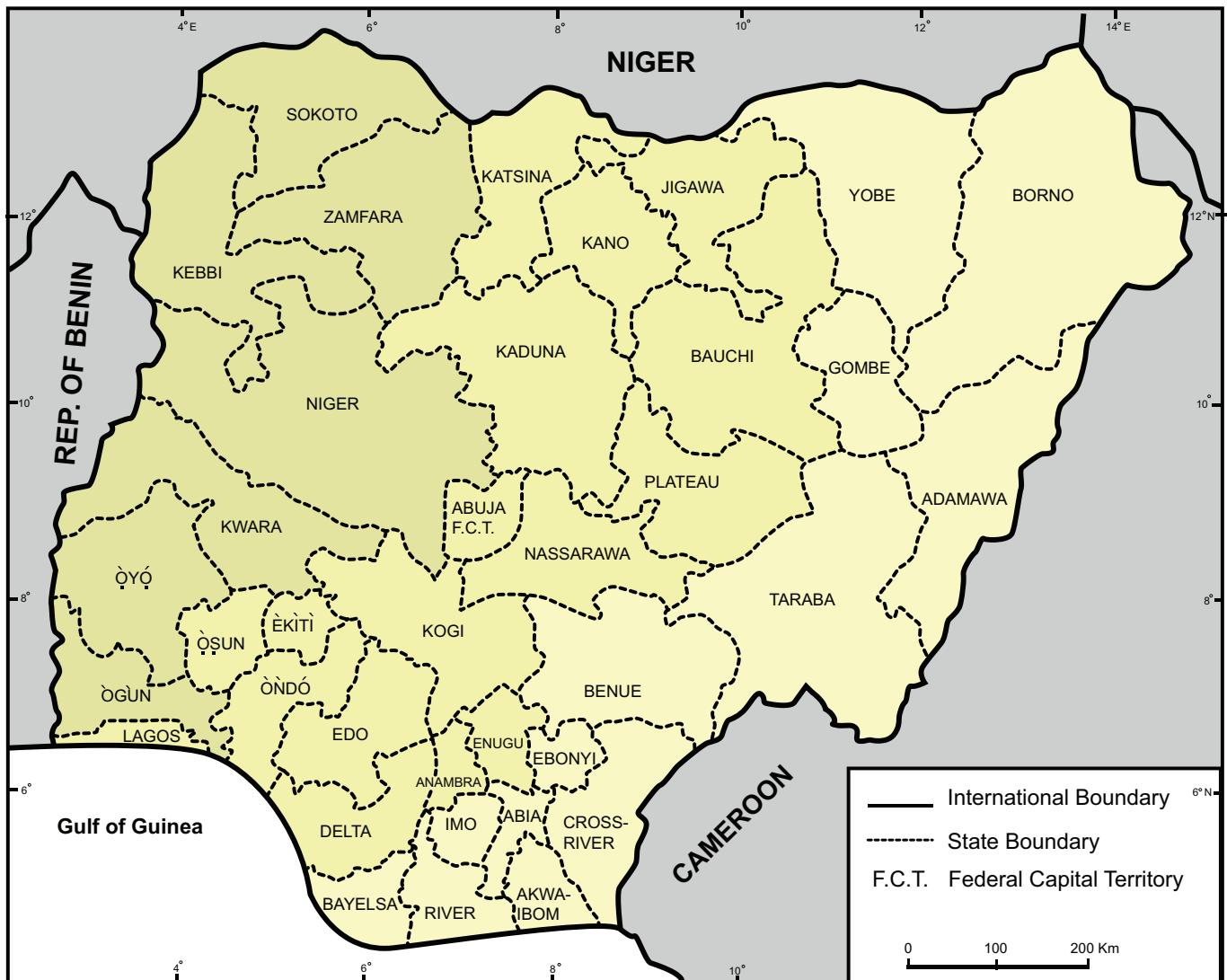

Fig Map of Nigeria Showing all the States

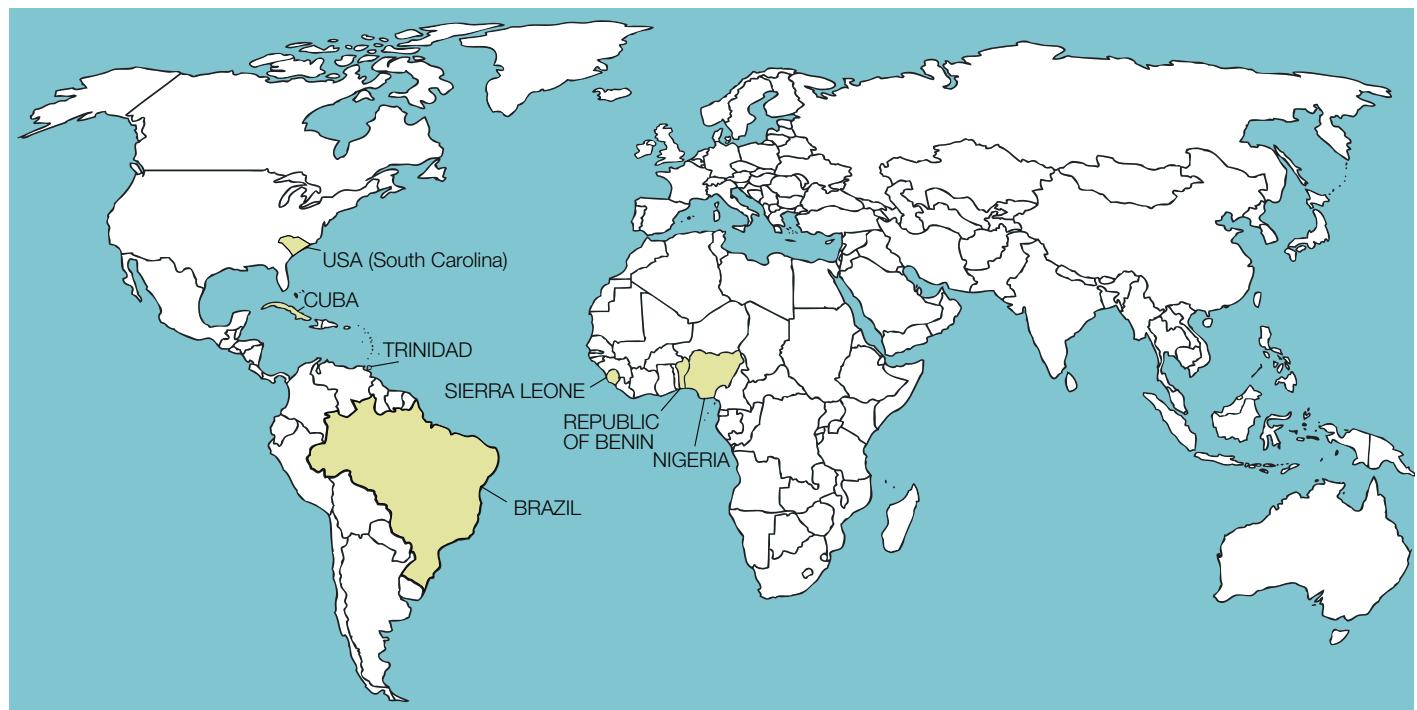
Máàpù Naijiria tí ó n şafihàn gbogbo ipínle

Map Yorùbá Land (showing some Yorùbá cities)

Fig. Map of South-Western Nigeria Showing the Current Yoruba States

Map of Yorùbá World

Yorùbá Alphabets

Yorùbá language has **eighteen** consonants and **seven** oral vowels as found below:

IPA	Yorùbá Letters	Yorùbá Words	English Meanings	English Examples
[a]	a	àga	<i>chair</i>	as in ‘apple’
[b]	b	bàtà	<i>shoe</i>	as in ‘boy’
[d]	d	dùndún	<i>a type of drum</i>	as in ‘dog’
[e]	e	ehoro	<i>rabbit</i>	as in ‘eight’
[ɛ]	ẹ	ẹṣin	<i>horse</i>	as in ‘egg’
[f]	f	filà	<i>hat</i>	as in ‘feather’
[g]	g	garawa	<i>bucket</i>	as in ‘go’
[gb]	gb	gbágùúdá	<i>cassava</i>	pronounced [gb]
[h]	h	hanrun	<i>to snore</i>	as in ‘hall’
[i]	i	igi	<i>tree</i>	as in ‘igloo’
[dʒ]	j	jígí	<i>mirror</i>	as in ‘jog’
[k]	k	kókóró	<i>key</i>	as in ‘koala’
[l]	l	légbélègbé	<i>tadpole</i>	as in ‘lie’
[m]	m	máángòrò	<i>mango</i>	as in ‘mom’
[n]	n	náírà	<i>nigerian money</i>	as in ‘never’
[o]	o	olóbò	<i>cat</i>	as in ‘oven’
[ɔ]	ọ	ọbọ	<i>monkey</i>	as in ‘oil’
[kp]	p	pépéyẹ	<i>duck</i>	pronounced [kp]
[r]	r	ràkúnímí	<i>camel</i>	as in ‘rise’
[s]	s	sálúbàtà	<i>sandal</i>	as in ‘sun’
[ʃ]	ʂ	ʂíbí	<i>spoon</i>	as in ‘shy’
[t]	t	tata	<i>grasshopper</i>	as in ‘tie’
[u*]	u*	tú	<i>to untie</i>	as in ‘true’
[w]	w	wárápá	<i>epilepsy</i>	as in ‘water’
[j]	y	yànmùyánmú	<i>mosquito</i>	as in ‘yes’

*No Standard Yorùbá language word starts with the vowel 'u'. However, in certain Yorùbá dialects such as the Èkìtì, and Ìjèṣà dialects, a word can begin with 'u' as in *uró* (a lie) and *uṣu* (yam) which is written in Standard Yorùbá as *iró* and *iṣu*.

Vowels

Oral Vowels - Fáwèlì Àìránmúpè

There are seven oral vowels in Standard Yorùbá:

a	e	ẹ	i	o	ọ	u
---	---	---	---	---	---	---

Below are examples of the vowels with their English meanings.

IPA	Yorùbá Letters	Yorùbá Words	English Meanings	English Examples
[a]	a	ajá	<i>dog</i>	as in 'apple'
[e]	e	erin	<i>elephant</i>	as in 'day'
[ɛ]	ẹ	ẹyẹ	<i>bird</i>	as in 'egg'
[i]	i	imú	<i>nose</i>	as in 'ignore'
[o]	o	owó	<i>money</i>	as in 'open'
[ɔ]	ọ	ọwó	<i>hand</i>	as in 'oil'
[u]	u	*ooru	<i>heat</i>	as in 'put'

*Remember that there is no Standard Yorùbá word that begins with the vowel 'u' except in some other Yorùbá dialects as mentioned earlier.

Nasal Vowels - Fáwèlì Àránmúpè

Yorùbá has five nasal vowels:

-an	-ẹn	-in	-ọn	-un
-----	-----	-----	-----	-----

an	as in 'Ibàdàn'	<i>a city in Western Nigeria</i>
ẹn	as in 'Iyẹn'	<i>that one</i>
in	as in 'erin'	<i>elephant</i>
ọn	as in 'ibọn'	<i>gun</i>
un	as in 'fun'	<i>to blow</i>

While there is a distinction between /-an/ and /-ọn/ in Standard Yorùbá orthography, both are pronounced the same, i.e. [õ]. Therefore, the nasal vowels in words like àgbọn [àgbõ] *coconut* and ìràñ [írõ] *generation* are pronounced the same, i.e. [õ], though they are orthographically different.

Consonants

Yorùbá language has eighteen consonants as found below:

b	d	f	g	gb	h	j	k	l
m	n	p	r	s	ṣ	t	w	y

Note that the English alphabets c, q, v, x, z do not exist in Yorùbá.

Consonants

IPA	Yorùbá Letters	Yorùbá Words	English Meanings	English Examples
[b]	b	bàtà	<i>shoe</i>	as in 'bag'
[d]	d	dùndú	<i>fried yam</i>	as in 'date'
[f]	f	filà	<i>hat</i>	as in 'foot'
[g]	g	igi	<i>tree</i>	as in 'gig'
[gb]	gb	gbogbo	<i>all</i>	N/A
[dʒ]	j	jòwó	<i>please</i>	as in 'jaws'
[k]	k	kókóró	<i>key</i>	as in 'kitchen'
[l]	l	labalábá	<i>butterfly</i>	as in 'lollipop'
[m]	m	méjì	<i>two</i>	as in 'mouth'
[n]	n	nísisìnyí	<i>now</i>	as in 'near'
[kp]	p	pátápátá	<i>completely</i>	N/A
[r]	r	rìkísí	<i>conspiracy</i>	as in 'risky'
[s]	s	sálúbàtà	<i>sandal</i>	as in 'sun'
[ʃ]	ṣ	ṣíbí	<i>spoon</i>	as in 'shy'
[t]	t	tata	<i>grasshopper</i>	as in 'tea'
[w]	w	wàrà	<i>milk</i>	as in 'wheat'
[y]	y	yànmùyánmú	<i>mosquito</i>	as in 'yes'

The syllabic [m] and [n]

/m/ and /n/ are considered nasal consonants. However, they can act in capacity as syllabic nasals because they behave like vowels on which tones can be marked. In other words, they can stand on their own just like a syllable as found below:

Adéńrelé	a/dé/ń/re/lé	<i>name of a person</i>
Bímbólá	Bí/m/bó/lá	<i>name of a person</i>
dùñdú	dù/ñ/dú	<i>fried yam</i>

Tones

Yorùbá language has three primary but contrastive tones that are marked as follows:

High	[/]	as in [bí], <i>to give birth to</i>
Mid	[ ]	usually left unmarked as in [bi], <i>to ask</i>
Low	[\ ]	as in [bì], <i>to vomit</i>

However, there is also a down-stepped tone marked in the following in which a high tone is followed by a high tone and a low tone:

[\ /]	as in [akékòó], <i>a student</i>
	as in [olópàá], <i>a police officer</i>

Tones can sometimes be marked on a nasal consonant as in the example below:

Mò ñ lo	<i>I am going</i>
---------	-------------------

Tones distinguish words when they contrast in Yorùbá language as in the following examples:

eré	→	<i>play</i>
èrè	→	<i>gain, benefit</i>
ère	→	<i>carved, wooden image</i>

edé	→	<i>shrimp</i>
èdè	→	<i>language</i>

àṣà	→	<i>custom</i>
àṣá	→	<i>hawk, falcon</i>
owó	→	<i>money</i>
òwò	→	<i>trade</i>
ọwó	→	<i>hand</i>
ọwò	→	<i>respect, honor</i>

Titles in Yorùbá Culture

It is not uncommon in Yorùbá culture for people to have titles precede their names when they are being addressed. These titles can be in English or in Yorùbá. Some examples include: Lawyer Bíṣí Adéolá, Justice Bólá Adébísí, Engineer Dayò Ọlálékan, Chief Táyò Adélarí, Accountant Bádé Adélékè, Olorì Șadé Akíntáyò, and Ọba Adélékè Adéolá

Adájó	<i>Judge</i>
Agbẹjórò	<i>Lawyer</i>
Alágá	<i>Chairman (e.g of a meeting)</i>
Arábìnrin	<i>Mrs.</i>
Arákùnrin	<i>Master</i>
Dókítà	<i>Doctor (medical)</i>
Ọba	<i>King</i>
Ògá	<i>Boss</i>
Ògbéni	<i>Mr.</i>
Òjògbón	<i>Professor</i>
Olorì	<i>Queen</i>
Olóyè	<i>Chief</i>
Omidan	<i>Miss</i>

Ọmọwé	<i>Doctor of philosophy (Ph.D)</i>
Ààrẹ	<i>President (e.g of a club or school.)</i>

Yorùbá Names

Some Yorùbá names are gender specific while other names are gender neutral. Yorùbá people give names to a newborn baby based on the circumstances surrounding the birth of that baby. Meanings of Yorùbá names are discussed in Book II of this series.

Male	Female
Adékúnlé	Similólú
Olásèndé	Foláṣadé
Àbáyòmí	Folúkémi
Oládàpò	Oluwátómi
Olúgbénga	Mojísólá
Gbénró	Fadékémi
Akíntúndé	Adérónké
Ségun	Folákémi
Olúwadáre	Ìyábò
Babátúndé	Yéwándé
Gbóyèga	Similólú
Kólápò	Atinúké

Neutral (Male or female)

Mobólájí	Adébísí
Abíódún	Bùnmi
Adékoyè	Adébólá
Olúrèmí	Modúpé
Olúfémí	Adéolá
Adésolá	Ayòkúnlé
Olúṣèyé	Bùsólá
Fèyíṣayò	Bámidélé
Moyòsólá	Ọláyínká
Bólájí	Títílolá
Adétósìn	Abímbólá

Communication in Class

ẹ dáké ariwo!	<i>silence, be quiet!</i> (you pl.)
dáké ariwo!	<i>silence, be quiet!</i> (you sg.)
ẹ sí ìwée yín sí ojú ìwée	<i>open your text books to page..</i> (you pl.)
ší ìwéè rẹ	<i>open your text book</i> (you sg.)
ẹ dìde!	<i>stand up!</i> (you pl.)
dìde	<i>stand up!</i> (you sg.)
ẹ pa ìwée yín dé	<i>close your books</i> (you pl.)
pa ìwéè rẹ dé	<i>close your book</i> (you sg.)
ẹ túnun sọ	<i>repeat!</i> (you pl. or mark of respect)
túnun sọ	<i>repeat!</i> (you sg.)
ẹ jòwó	<i>please!</i> (you pl.); mark of respect
jòwó	<i>please!</i> (you sg.)

ẹ f'etí sílè!	<i>listen!</i> (you pl.)
fetísílè!	<i>listen!</i> (you sg.)
ẹ jókòó!	<i>sit down!</i> (you pl.)
jókòó!	<i>sit down!</i> (you sg.)
ẹ sọ ó ní Yorùbá	<i>say it in Yorùbá</i> (you pl. or for respect)
sọ ó ní Yorùbá	<i>say it in Yorùbá</i> (you sg.)
ẹ nawó sókè	<i>raise your hand</i> (you pl.)
nawó sókè	<i>raise your hand</i> (you sg.)
mo ní ìbéèrè	<i>I have a question</i>
báwo ni a şe ní sọ wí (pé)...	<i>how do we say that...</i>
báwo ni a şe ní sọ ____ ní Yorùbá	<i>how do we say ____ in Yorùbá?</i>
şé ó yée yín?	<i>do you (pl.) understand?</i>
béè ni, ó yé wa	<i>yes, we understand</i>
şé ó yé ẹ?	<i>do you (sg.) understand?</i>
béè ni, ó yé mi	<i>yes, I understand</i>
ẹ sọ ó tèlé mi	<i>repeat after me (pl.)</i>
sọ ó tèlé mi	<i>repeat after me (sg.)</i>
kí ni ìtúmòọ.....	<i>what is the meaning of...?</i>

Chapter 1 - Orí Kínlí | GREETINGS

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to greet people
- About Yorùbá verbs
- The use of negation 'kò'
- About Yorùbá pronouns
- The use of interrogatives 'Kí ni 'and 'Sé'

Àwọn ọrò (Vocabulary)

Nouns	
àgbàdo	<i>corn</i>
aṣo	<i>clothing</i>
bàbá	<i>father</i>
bóyòlù	<i>ball</i>
eré	<i>play</i>
ẹmu	<i>palm wine</i>
eyin	<i>egg</i>
Ìbàdàn	<i>a city in south western Nigeria</i>
ilé	<i>house</i>
ìrèṣì	<i>rice</i>
kóòkì	<i>Coke</i>
móínmóíń	<i>a meal made from black-eyed peas</i>
Ògbéni	<i>Mr.</i>
olùkó	<i>teacher</i>
ọmọ	<i>child</i>
orúkọ	<i>name</i>
owó	<i>money</i>
ọbè	<i>stew</i>

Noun Phrases	
aagoo yín	<i>your clock/wristwatch</i>
a dúpé	<i>thank you</i>
aṣoò rẹ	<i>your clothes</i>
bàbáa Fúnmi	<i>Fúnmi's father</i>
iléè rẹ	<i>his/her house</i>
ìwéè mi	<i>my book</i>
o sé	<i>thank you</i>
ó tì	<i>no</i>
owóó wọn	<i>their money</i>
ojó ìbí	<i>birthday</i>
okòqò wa	<i>our vehicle</i>

Verbs	
gbá	<i>to kick</i>
fé	<i>to want</i>
gbé	<i>to live</i>
jẹun	<i>to eat</i>
kàwé	<i>to read a book</i>
mu	<i>to drink</i>
ní	<i>to have</i>

Verb Phrases	
báwo ni?	<i>how are you? / how are things?</i>

Conjunctions	
ṣúgbón	<i>but</i>
tàbí	<i>or</i>

Interrogatives	
kí ni?	<i>what?</i>
kí ni nñkan?	<i>how are things?</i>
ṣé àlàáfíà ni?	<i>how are you/ how are things?</i>
ṣé dáadáa ni?	<i>how are you? How are things?</i>
ṣé nñkan ñ lọ?	<i>are things are going well?</i>
ṣé wà á jókòó?	<i>would you like to sit down?</i>

Other Expressions	
àlàáfíà ni	<i>fine/I am fine/ things are fine/peace</i>
dáadáa ni	<i>I am fine</i>
káàbò o	<i>you are welcome</i>
kó o kí wọn	<i>greet them (members of your family)</i>
mo kàn sáré wá kí ẹ ni	<i>I quickly came to say 'hi' to you</i>
ó rẹ mí díè	<i>I am a little tired</i>

Lesson 1 - Èkó Kínlí:

Ìkíni (Greetings)

Greeting people is an important aspect of Yorùbá culture. ‘Kú’ is an expression used for greetings by Yorùbá people regardless of the time of day. However, in order to express good night, Yorùbá people will rather say ‘ó dààárò.’ Some examples are found below:

A. Kú + time of the day:

kú + àárò	→	káàárò	<i>good morning</i>
kú + ọsán	→	káàsán	<i>good afternoon</i>
kú + ìròlé	→	kúùròlé	<i>good early evening</i>
kú + alé	→	káalé	<i>good evening</i>

B. Kú + weather:

kú + òtútù	→	kú òtútù	<i>a greeting said when the weather is cold</i>
kú + ọyé	→	kú ọyé	<i>a greeting for the Harmattan Season</i>
kú + òjò	→	kú òjò	<i>a greeting for the rainy season</i>
kú + ògìnnìntìn	→	kú ògìnnìntìn	<i>a greeting for damp weather</i>

C. Kú can also be used in other circumstances:

kú + işé	→	kúusé	<i>a greeting said to someone working</i>
kú + ìjókòó	→	kúùjókòó	<i>a greeting said to someone seated</i>
kú + ịsinmi	→	kúùsinmi	<i>a greeting said to someone resting or to someone on Sunday</i>

D. ‘Kú’ is also used as a greeting during festivities such as New Year, Christmas, birthday, and anniversaries.

kú + ọdún	→	kú ọdún	<i>a greeting said to someone during festivities(for example, happy new year / birthday, merry Christmas)</i>
-----------	---	---------	---

When one is greeting an older person such as a father, mother, sister, brother, aunt, uncle, teacher or any other people that is older, one makes use of the honorific pronoun ‘e’ to show respect. For example, to greet one’s father or mother in the morning, one will say **È káàárò o, bábá’** or **è káàárò o màmá**. The response will be **káàárò o**. A girl kneels down, while a boy prostrates to greet the older ones. For a friend or a younger sibling, the response will also be **káàárò o**. Women address their husbands by using the name of one of their children. If a child’s name is Tádé, the mother will address her husband as **Bábáa Tádé**. The same principle applies when Tádé’s mother will be addressed as **Màmáa Tádé**. But in westernized Yorùbá families, some wives address their husbands by their first names.

Times of the day

àárò	from about 12:01a.m. to 11:59a.m.
òsán	from about noon to 4:59p.m.
ìròlé	from about 5:00p.m. to 6:59p.m.
alé	from about 7:00p.m. to 11:59p.m.

The middle of the night is referred to as **òru** but there is no greeting with the word **òru** in Standard Yorùbá. Therefore, Yorùbá people do not greet by saying '**È kú òru**' unless something is going on at that time of night! Besides, who walks around in the middle of the night?

Àṣà

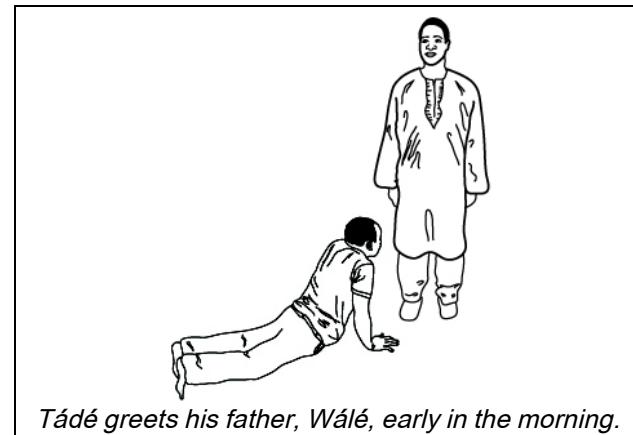
The period between 12.01 am and 3 am to 4 am is usually considered **òru** because people are still sleeping. After 4 am, the greeting **káàárò** or **È káàárò** is used.

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

1.

- È káàárò o, bàbá.
- Káàárò o, Tádé. Sé o sùn dáadáa?
- Béè ni, mo sùn dáadáa. È sé.

2.

- È káàbò o, Màmá

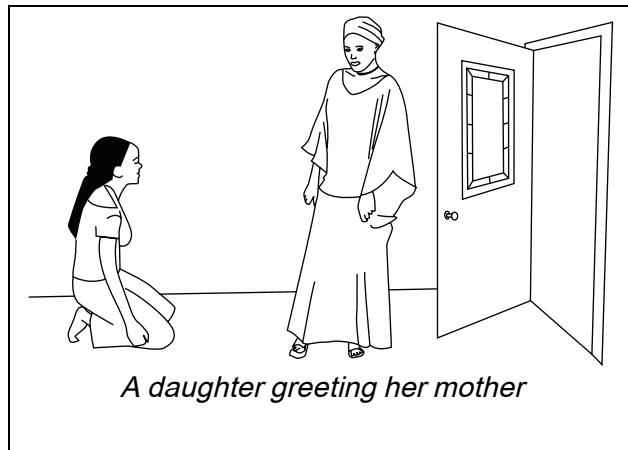
- Kúulé O, Llolá. Sé àlàáfíà ni?

- Àlàáfíà ni.

- Ègbónon rẹ nkó?

- Wón wà nílé.

- Ó dáa o. Dìde.

3.

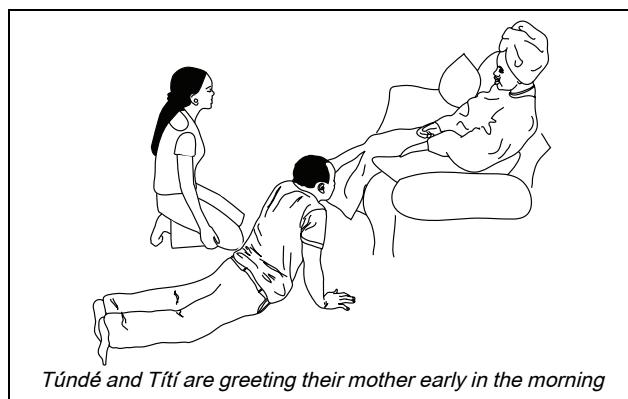
- È káàárò mà.

- È káàárò o. Sé dáadáa ni o?

- Dáadáa ni mà.

- Sé ẹ sun dáadáa?

- Béè ni mà.

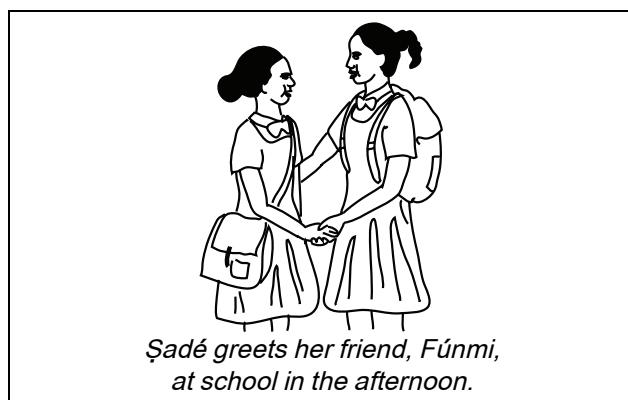
4.

- Káàsán o, Fúnmi.

- Káàsán o, Șadé. Sé dáadáa ni?

- A dúpé. Iwọ náà nkó?

- A dúpé o.

5.

- Kí ni orúkọ̀ rẹ?

- Orúkọ̀ mi ni Olúfémí.

- Kí ni orúkọ̀ bàbáà rẹ?

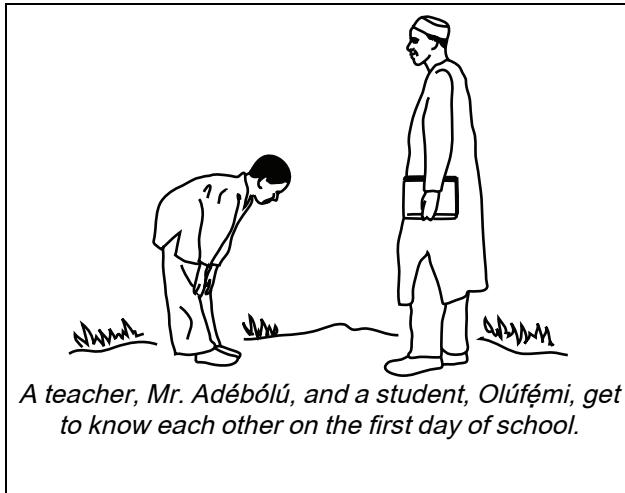
- Orúkọ̀ bàbáà mi ni Kúnlé Akínlàjà.

- Bá mi kí àwọn òbù rẹ tí o bá délé,

- Mo gbó sà.

- Ó dàbò o, Olúfémí.

- Ó dàbò sà.

A teacher, Mr. Adébólú, and a student, Olúfémí, get to know each other on the first day of school.

6.

- È káàsán o, Màmáa Fúnmi.

- È káàsán o, Màmáa Șadé. Gbogbo ilé nkó?

- Dáadáa ni o. Bàbáà Fúnmi nkó?

- Wón wà. È sé o. Ó dàbò o

- Ó dàbò o.

Șadé's mother and Fúnmi's mother greet each other at the market.

7.

- È káalé mà.

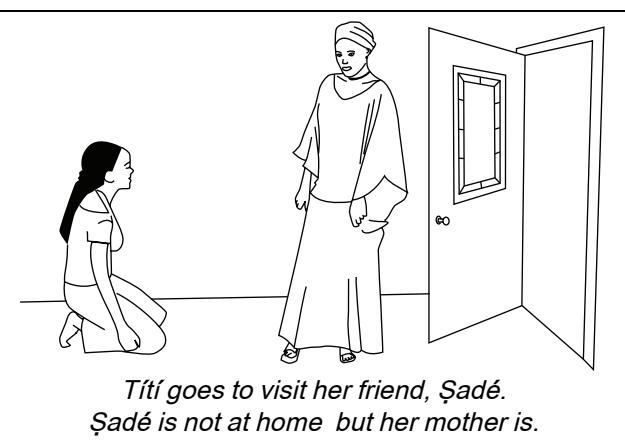
- Káalé o, Títí. Sé àlàáffà ni?

- A dúpé mà. Sé Șadé wà nílé?

- Rárá o. Ó ti jáde.

- Ó dàárò mà.

- Ó dàárò o, Títí. Kílé o.

Títí goes to visit her friend, Șadé. Șadé is not at home but her mother is.

Iṣé Síṣe 1

Pèsè ìdáhún sí àwọn ọrò wònyí.

Provide the appropriate response to the following.

1. Sé àlàáfíà ni? _____
2. Sé dáadáa ni? _____
3. Báwo ni? _____
4. Ilé nkó? _____
5. Kí ni orúkọ bàbáà rè? _____

Iṣé Síṣe 2

Pèsè ìkíni sí àwọn ọrò wònyí.

Provide the appropriate greeting to the following.

1. _____ ? Wón wà.
2. _____ ? A dúpé.
3. _____ . Káàbò.
4. _____ . È káàárò.
5. _____ . Kúulé.

Isé Síše 3

In pairs, let A greet B at the indicated time of the day and let B respond appropriately.

Bí àpẹ́rè:

Your son at 2pm

A: Kúule o, Akin.

B: È káàbò o, màmá.

1. Your father at 8pm.

A. _____

B. _____

2. Your friend at 1pm.

A. _____

B. _____

3. Your teacher at 9am.

A. _____

B. _____

4. Your friend's mother at 5pm.

A. _____

B. _____

5. Your mother at noon.

A. _____

B. _____

Isé Síše 4

Pèsè ìbéèrè tí ó ba àwọn ɿdáhùn wònyí mu.

Provide the question to each of the following.

1. Wón wà.

_____

2. Dáadáa ni.

_____

3. Ó dàbò sà.

_____

4. A dùpé.

_____

5. Káàsán o.

_____

6. Orúkọ̀ mi ni Jídé.

Iṣé Síṣe 5

Wá àwọn ḥrò wònyí

Look for these words in this puzzle below. *Pay attention to the tones!*

àárò, şadé, ọsán, àlàáfíà, fúnmi, dáadáa, kúnlé, tútù, ọyé, òjò

à	a	é	ş	n	s	t	a	í	m	u	k	f	ù	ò
í	á	ò	í	a	a	m	ò	n	é	f	n	u	y	t
ù	r	r	d	é	d	y	á	t	ò	n	ú	m	ó	i
m	ọ	è	ò	t	é	é	j	ù	ó	í	l	n	é	s
á	í	t	é	n	í	y	ó	t	n	t	e	s	m	d
ó	ò	m	a	j	t	n	k	ò	ş	á	n	é	ù	i
d	é	ù	t	à	á	k	n	k	s	t	ó	m	n	e
á	á	ò	o	é	l	m	ú	ù	a	á	i	t	á	n
a	n	a	m	ù	á	à	l	n	t	f	n	é	ó	a
d	ò	t	d	i	f	m	á	l	l	n	ú	n	m	i
í	m	o	ù	á	i	ó	é	f	t	é	ó	ọ	á	í
ù	t	á	j	ó	a	f	á	m	í	ó	í	y	a	n
i	ò	n	á	t	b	ù	b	e	y	à	m	é	j	ò
í	t	ú	t	ù	j	m	á	é	k	u	f	ù	y	j
t	á	m	í	ò	o	ù	b	k	ó	j	é	ó	o	ò

Lesson 2 - Èkó Kejì:

Verbs

There are different types of verbs in Standard Yorùbá. The simple structure of the following Yorùbá verbs is monosyllabic:

Verbs	
jẹ	<i>to eat</i>
kà	<i>to read</i>
ṣe	<i>to do</i>
fé	<i>to want</i>
ní	<i>to have</i>
wá	<i>to come</i>
lo	<i>to go</i>
sùn	<i>to sleep</i>
jó	<i>to dance</i>
fò	<i>to jump</i>
rà	<i>to buy</i>
tà	<i>to sell</i>
mu	<i>to drink</i>
sè	<i>to cook</i>
gbé	<i>to carry</i>
rìn	<i>to walk</i>
Olú n̄ jẹ iṣu	<i>Olu is eating yam</i>
Bàbá n̄ sùn	<i>Father is sleeping</i>
Mò n̄ lo	<i>I am leaving/going</i>
Adé n̄ mu omi	<i>Adé is drinking water</i>

However, there are verb-nominal combinations that behave like verbs. Some can be split without affecting the meaning.

Examples of splittable verb-nominals include:

A	B
rérinín ←	rín èrín <i>to laugh</i>
sunkún ←	sun ẹkún <i>to cry</i>
jagun ←	ja ogun <i>to fight a war</i>
sáré ←	sá eré <i>to run</i>
gégi ←	gé igi <i>to cut a tree</i>
pọnmi ←	pòn omi <i>to fetch water</i>
kólé ←	kó ilé <i>to build a house</i>
gbálè ←	gbá ilè <i>to sweep the floor</i>
sòrò ←	sò ọrò <i>to say a word (speak)</i>
kɔrin ←	kɔ orin <i>to sing a song (sing)</i>

Not all verb-nominals are splittable. The examples below in column B are ungrammatical:

A (correct)	B (incorrect)
tojú	<i>take care of</i>
dìde	<i>to stand</i>
dúró	<i>stop wait</i>
jókòó	<i>sit</i>
	tó ojú
	dì ìde
	dú aró
	jó ìkó

A verb can be followed by another verb. An example of this is **fé** ‘to want’ or ‘to wish’.

Àwa fé je ẹyin.	<i>We want to eat eggs.</i>
Èyin fé fó aṣo.	<i>You want to wash clothes.</i>

Fé can also be used in an interrogative sentence.

For example:	
Sé ìwo fé fó aṣo?	<i>Do you want to wash clothes?</i>
Béè ni, èmi fé fó aṣo.	<i>Yes, I want to wash clothes.</i>
Sé Kójè fé sùn?	<i>Does Kójè want to sleep?</i>
Béè ni, Kójè fé sùn.	<i>Yes, Kójè wants to sleep.</i>

The verb **féràn** ‘to like’, ‘to love’

Mo féràn ajá
Olú féràn ọmọdé

I like dogs.
Olú loves children.

Negation of Verbs

Negation of verbs using ‘kò’

One way to negate a verb in a sentence is to precede the verb with the negator ‘kò’.

Olú n̄ jẹ iyán
Olú kò jẹ iyán

Olú is eating pounded yam
Olú is not eating pounded yam

Wálé n̄ rérìnín
Wálé kò rérìnín

Wálé is laughing
Wálé is not laughing

Mo fé jẹ búrédi
N kò fé jẹ búrédi

I want to eat bread
I do not want to eat bread

Bólá n̄ mu omi
Bólá kò mu omi

Bólá is drinking water
Bólá is not drinking water

Jòké n̄ di irunun Dúpé
Jòké kò di irunun Dúpé

Jòké is weaving Dúpé's hair
Jòké is not weaving Dúpé's hair

Màmá n̄ se ìrèṣì
Màmá kò se ìrèṣì

Mother is cooking rice
Mother is not cooking rice

Isé Síṣe 1

Tún àwọn gbólóhùn wònyí kọ ní òdì.

Turn the following sentences into negative.

1. Bápé n̄ ka ìwé.

---

2. Wón n̄ jẹ́ ìrèṣì.

---

3. Àwa n̄ fọ aṣo.

---

4. Mo n̄ gbin àgbàdo.

---

5. Èyin n̄ jẹ́ ẹyin.

---

6. Àwọn n̄ ta iṣu.

---

7. Mo fé ra àgbàdo.

---

8. Àwa jé òré.

---

9. Ò n̄ sùn.

---

10. Ó fé jéun.

Isé Síṣe 2

Dáhùn àwọn ibéèrè wònyí ní òdì.

Respond to the following questions in the negative.

1. Sé Títí fé sùn?

2. Sé Jídé n̄ ta iṣu?

3. Sé wón fé jẹ́ ẹyin?

4. Sé àwa n̄ jój?

5. Sé Bápé n̄ fé owó?

Lesson 3 - Èkó Kéta:

Subject Pronouns

There are two types of subject pronouns in Yorùbá: emphatic and regular.

Regular Pronouns

Singular			Plural		
1 st pers.	Mo	/	1 st pers.	A	We
2 nd pers.	O	You	2 nd pers.	i	You
3 rd pers.	Ó	She/He/It	3 rd pers.	Wôn	They

Note that the vowels in the 3rd person singular and plural take a high tone.

Note that in each of these pronouns, the first vowel is marked with a low tone.

Yorùbá, however, has a second set of pronouns referred to as the emphatic pronouns:

Emphatic Pronouns

Singular			Plural		
1 st pers.	Èmi	/	1 st pers.	Àwa	We
2 nd pers.	Ìwọ	You	2 nd pers.	Èyin	You
3 rd pers.	Òun	She/He/It	3 rd pers.	Àwọn	They

Emphatic and regular pronouns can be used interchangeably in many situations, though not in all situations. For example, the following are used interchangeably when using the progressive marker ñ (-ing):

Èmi ñ lọ / Mò ñ lọ	I am going
Àwa ñ jẹun / À ñ jẹun	We are eating
Èyin ñ sùn / È ñ sùn	You (pl) are sleeping
Òun ñ şeré / Ó ñ şeré	She/he/it is playing

Below, the expressions in column A below are grammatically correct, while the expressions in column B are incorrect:

A (correct)	B (incorrect)
Èmi nkó? How about me?	Mo nkó
Ìwọ tábí èmi You or I	O tábí Ìwọ
Àwọn àti èyin They and you (pl.)	Wón àti èyin

The Honorific Pronoun / è /

Respect for elders is highly appreciated and strongly encouraged in Yorùbá culture. In fact, it is an integral part of the culture. As a result, when you greet an elderly person, you use the regular pronoun of respect ‘è’ followed by the greeting:

è káàbò
è kúulé

*a greeting to welcome someone older than you
a response to ‘è káàbò’. It is said to someone
(older than you) that one finds at home when
one returns home.*

The Honorific Pronoun ‘wón’

Wón is another regular pronoun of respect in Yorùba. For example, when you are asked how your mother or father is doing, you respond ‘wón wà’ (he/she is doing fine), even though wón is a 3rd person plural subject pronoun.

A: Awọn àbúrò rẹ nkó?

How are your younger siblings?

B: Wón wà.

They are fine.

A: Bábáà rẹ nkó?

How is your father?

B: Wón wà.

He is fine.

The progressive marker ñ

The progressive marker 'ñ' is used to express a continuous or an on-going action. It is similar in use to the English **-ing**. However, in Yorùbá, it occurs before the verb. If it is omitted following the noun or pronoun subject, that verb then indicates 'past.'

Hence:

Èmi ñ lọ	<i>I am going</i>
Mò ñ lọ	<i>I am going</i>

Whereas:

Èmí lọ	<i>I went</i>
Mo lọ	<i>I went</i>

Iṣé Síṣe 1

Dáhùn àwọn ̀ibéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹ́rẹ:

Kí ni Wálé ní şe? (eré)

Wale ní şe eré.

1. Kí ni Bòdé ní şe? (ojó ̀ibí)

2. Kí ni màmáà ní sè? (obè ọdún)

3. Kí ni bàbáà ní tà? (aşo)

4. Kí ni ̀iwø ní şe? (kàwé)

5. Kí ni wón ní şe? (jéun)

Iṣé Síṣe 2

Replace the words in bold with regular pronouns.

Bí àpẹ́rẹ:

Èyin ní gbé ní Austin. È ní gbé ní Austin.

1. Èmi àti àwọn fé jéun.

2. Bábáá Jíde ní gbé ní Ikòlé-Èkìtì.

3. Olú ní şisé ní Òdè-Èkìtì.

4. ̀Iwø ní gbé ni Adó-Èkìtì.

5. Mámáa Wónú fé mu ẹmu.

Iṣé Síṣe 3

Replace the words in bold with emphatic pronouns.

Bí àpẹ́rẹ́:

Wón n̄ f̄ aṣo. Awọn n̄ f̄ aṣo.

1. **Mo** tābí Adé n̄ l̄ s̄í ojā. _____
2. **A** p̄ēlu Tósìn f̄é gbá bōjòlù. _____
3. Túnjí àti **ó** n̄ f̄é omo. _____
4. **E** àti **a** jé òré. _____
5. Kémi tābí **o** n̄ gbé ní Houston. _____

Iṣé Síṣe 4

Replace the regular pronoun in bold with an emphatic pronoun.

Bí àpẹ́rẹ́:

A f̄é l̄ s̄í ojā.

Awa f̄é l̄ s̄í ojā.

1. **Wón** n̄ ta iṣu

2. **Mò** n̄ se ̀rèṣì

3. **Ó** f̄é ra àgbàdò

4. **O** ní owó

5. **E** f̄é se móímóyín

Lesson 4 - Èkó Kérin:

Interrogatives ‘Kí ni?’ and ‘Sé?’

‘Kí ni’ (*what*) and ‘Sé’ (*do/does*) are two forms of Yorùbá interrogatives. They are used in the following examples:

Q:	Kí ni o fé?	<i>What do you (sg.) want?</i>
R:	Mo fé owó.	<i>I want money.</i>
Q:	Kí ni orúkọ̀ rẹ?	<i>What is your (sg.) name?</i>
R:	Orúkọ̀ mi ni Bápé Adéléké.	<i>My name is Bápé Adéléké.</i>
Q:	Sé wón fé owó?	<i>Do they want money?</i>
R:	Béè ni, wón fé owó.	<i>Yes, they want money.</i>
Q:	Sé o fé jéun?	<i>Do you want to eat?</i>
R:	Béè ni, mo fé jéun.	<i>Yes, I want to eat.</i>

Isé Síṣe 1

Dáhùn àwọn ̀ibéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹ́rẹ́:

Kí ni wón n̄ kà? (ìwé)

Wón n̄ ka ìwé.

1. Kí ni a fé jẹ? (oúnjẹ)

---

2. Kí ni wón n̄ kọ? (ìwé)

---

3. Kí ni èyin n̄ tà? (ìrẹsì) (in conversational context)*

---

4. Kí ni Olú n̄ fé? (owó)

---

5. Kí ni ̀iwọ ní? (ilé)? (in conversational context)*

---

6. Kí ni ̀iwọ àti òun n̄ fé? (omọ)

---

7. Kí ni àwa àti èyin ní? (àlàáfíà)

---

8. Sé ó n̄ fé owó?

Béè ni,

---

9. Sé ò n̄ fé owó? (in conversational context)*

Béè ni,

---

10. Sé wón n̄ fé kóòkì?

Béè ni,

---

* Conversational context implies that you are engaged in a conversation. Therefore, you respond accordingly.

Isé Síše 2

Respond to the following questions in conversational context using a regular subject pronoun.

Bí àpẹ́rẹ:

Şé ìwọ féràn ìrẹsì?

Béè ni, mo féràn ìrẹsì.

1. Şé ìwọ ní gbé ní llé-lfè?

Béè ni, _____ ní gbé ní llé-lfè.

2. Şé bàbáà rẹ ní owó?

Béè ni, _____ ní owó.

3. Şé Kóyè fé jẹ ìrẹsì?

Béè ni, _____ fé jẹ ìrẹsì.

4. Şé bàbá àti màmáà rẹ ní ilé?

Béè ni, _____ ní ilé.

5. Şé Bùnmi ni ọkò?

Béè ni, _____ ní ọkò.

Isé Síše 3

In pairs, ask your friend the following questions. Let your friend respond. Then take turns.

1. Kí ni ò ní rà? _____

2. Kí ni o fé? _____

3. Kí ni ò ní sè? _____

4. Kí ni bàbá àti màmáà rẹ féràn? _____

5. Kí ni màmáà rẹ ní fé? _____

Isé Síše 4

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following sentences.

1. Wálé fé jẹ́ ìrèṣì, ó sì fé _____ omi.

- a. jẹ
- b. mu
- c. wẹ
- d. se

2. Túndé fé _____ sí ibí yíí.

- a. rí
- b. ní
- c. wá
- d. mú

3. Títí fé _____ sí oríí békèdì.

- a. sùn
- b. wà
- c. wá
- d. lé

4. Bábáa Jídé fé _____ bátà fún Jídé.

- a. lo
- b. ra
- c. gé
- d. tà

5. Kúnlé fé _____ sí orí àga.

- a. jó ìkó
- b. jókòó
- c. dìde
- d. gbé

Isé Síše 5

In pairs, ask your partner in class what his/her father wants in life, followed by what the partner wants in life. Write down what your partner's father wants in life, and what you want in life. Then take turns.

Isé Síše 6

Let one student ask the teacher what the teacher wants in life. That student should report to the rest of the class what the teacher said h/she wants in life.

Isé Síše 7

In class, students work in pairs to create dialogues using the verbs **fé**, **ní**, **sè**, **tà**, **kà** and **kó** with the interrogative forms **ṣé** and **kí ni**. Do these first orally and then in written form.

Chapter 2 - Orí Kejì | MY CLASSROOM

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- About possessive pronouns
- How to use the plural marker
- About classroom objects
- How to count from 0-40

Àwọn ọrọ (Vocabulary)

Nouns	
àga	<i>chair</i>
àjà	<i>ceiling</i>
àpẹẹrẹ	<i>example</i>
àròpò	<i>the sum of</i>
àwòrán	<i>picture</i>
efun-ìkòwé, şóòkì	<i>chalk</i>
fállí	<i>file</i>
fèrèré	<i>window</i>
fídíò	<i>video</i>
gbólóhùn	<i>sentence</i>
Ìdánwò	<i>exam</i>
ilé	<i>house</i>
ilékùn	<i>door</i>
iná	<i>light</i>
ìrésà, ìpàwéré	<i>eraser</i>
ìṣirò	<i>mathematics</i>
ìwé-ìkòwé	<i>notebook</i>
ìwée gírámà	<i>grammar book</i>
ìwé-ítumò	<i>dictionary</i>
kífbódìù, àtẹ-ìtèwé	<i>keyboard</i>
kòñpútà, èrọ ayára-bí-àṣá	<i>computer</i>
lópòlópò	<i>very much</i>
máòsì	<i>mouse</i>
mónítò	<i>monitor</i>
nñkan	<i>something</i>
nóńbà	<i>number</i>
ògiri	<i>wall</i>
òjògbón	<i>a professor</i>
òla	<i>tomorrow</i>
ọlópàá	<i>police</i>
olùwà	<i>subject</i>

pàjáwìrì	<i>emergency</i>
panápaná	<i>fire fighter</i>
pátákó-ìkòwé	<i>chalkboard</i>
péènì	<i>pen</i>
péñsùlù	<i>pencil</i>
rará	<i>no</i>
rúlà, ʃfálà	<i>ruler</i>
síídìi, àwo-móónbé	<i>CD</i>
tábìlì	<i>table</i>
tábìlì ọmọ ilé-èkó, tábìlì ìkòwé	<i>desk</i>
télfifònù	<i>telephone</i>
télfifìṣàn, èrø móhùn-máwòrán	<i>television</i>
yàrá-ìkékòó, kíláàsì	<i>classroom</i>
yunifásítì	<i>University</i>

Noun Phrases

akékòó obìnrin	<i>a female student</i>
akékòó ɔkùnrin	<i>a male student</i>
apèrè ʃdalènùsí	<i>waste basket</i>
bébà àjákó	<i>piece of paper</i>
férèsé aláràbarà	<i>window with designed</i>
gbogboo yín	<i>all of you</i>
ʃlèkùn aláràbarà	<i>door with design</i>
iná ʃlétíríkì	<i>electric light</i>
máàpù àgbáyé	<i>world map</i>

Verbs

túwò, yèwò	<i>to examine, to check</i>
yangàn	<i>boast of</i>

Verb Phrases

gba ʃírò	<i>get maths right</i>
mú ʃwé ʃíròo yín jáde	<i>bring out your math books</i>
še ʃírò kíní	<i>solve the first math problem</i>
tó télé ʃyen	<i>that follows (that one)</i>

Interrogatives

ṣé .....gba ìṣirò rè?

did ....get the math problem right?

ṣé ..... gbà á?

did ..... get it right?

Other Expressions

ẹ dáké ariwo

(You all) be quiet

ẹ sí ìwé yín sí ojú-ìwé

open your books to

o gba ... rẹ ṣámúṣámú

you got your ... exactly right

ojú-ìwé karùnúnlélógbòn

page 35

o káre!

good job

ó ku eṣànán

nine is left

ó yẹ kí á tun ìṣirò wa wò

we need to review our math

òla ni ojó ɿdánwò

tomorrow is exam day

yọ .....hínú

take.....away from

Lesson 1 - Èkó Kínlí

Possessive Pronouns

Singular			Plural		
1 st pers.	mi	<i>my</i>	1 st pers.	Wa	<i>our</i>
2 nd pers.	rẹ/è	<i>your</i>	2 nd pers.	Yín	<i>your</i>
3 rd pers.	rè/è	<i>hers, his, its</i>	3 rd pers.	Wọn	<i>their</i>

ìwéè mi	<i>my book</i>
ilée wọn	<i>their house</i>
ojúú wa	<i>our eyes</i>
ìyàwóò rẹ	<i>his wife</i>
ìwàà yín	<i>your (sg./pl.) behavior</i>
màmáà rẹ	<i>your (sg.) mother</i>

Wọn and yín can also be used as pronouns of respect. Status, apart from old age, demands respect in Yorùbá society. These pronouns are, therefore, used for people like doctors, judges, professors, one's boss, one's father, mother, uncle, or aunt, etc. For example, when you want to ask someone a professor's name, i.e. 'What is his/her name?' You say 'kí ni orúkọ wọn?' If the Professor's name is Àlàdé), you respond: Orúkọ wọn ni Ọjògbón Àlàdé (His/her name is Professor Àlàdé).

Recall the emphatic pronouns below that you learned in Chapter 1 lesson 3, and compare them to the possessive pronouns above:

Emphatic Pronouns

Singular			Plural		
1 st pers.	èmi	/	1 st pers.	Àwa	<i>we</i>
2 nd pers.	ìwo	<i>you</i>	2 nd pers.	èyin	<i>you</i>
3 rd pers.	òun	<i>she, he, it</i>	3 rd pers.	àwọn	<i>they</i>

To form the possessive pronouns, the vowels at the beginning of the subject pronouns drop in the 1st person singular èmi, 1st person plural àwa, and in the 3rd person plural àwọn.

Isé Síṣe 1

Fi arópò orúkọ ìní rópò ḥrò tí a kọ gòdògbò.

Replace the words in bold with possessive pronouns.

Bí àpẹ́rẹ́:

Orúkọ èmi àti Túndé.

Orúkọ wa.

1. Bábá **lwó** àti Kémi. (in conversational context)

---

2. **lwé lwó** (not in conversational context).

---

3. Ilé-**lwé** Àlíná.

---

4. Iléé **bábá** àti màmáà mi.

---

5. **lwé èmi** àti **lwó**.

Isé Síše 2

Lo arópò orúkọ ìní tó tònà.

Use a possessive pronoun.

Bí àpẹ́rẹ́:

Bàbáa Túndé = Bàbáa rè

1. Bábá àti mámáa Títí

---

2. Ègbónon Jídé

---

3. Àbúròo Títí àti Wálé

---

4. Àbúròo bàbáa Wálé

---

5. Mámá èmi àti ìwọ

---

6. Ìwé ìwọ (conversational context)

---

7. Péńsùlù èyin (not in conversational context)

---

8. Kíláàsì àwa àti èyin

---

9. Ìwée Jídé àti Títí

---

10. Bébà ìwọ (conversational context)

Isé Síse 3

Dí àwọn àlàfo wònyí pèlú àwọn ọrò tí wón bá wón mu. Rí wí pé àwọn ọrò náà şe déédé pèlú àwọn olùwà inú gbólóhùn náà.

Use a possessive pronoun to fill in the space below. Let the pronoun correspond to the subject of the sentence or phrase.

1. Olú férànan bàbáa _____, şùgbón kò féràn iyáa _____.
2. Èmí férànan olùkópó _____, şùgbón Adé kò féràn olùkópó _____.
3. Ó féràn ajáa _____, èmi féràn ológbò _____.
4. Àwọn òbí Olú féràn àwọn ọmọo _____, şùgbón wọn kò féràn ịdötí nínú ilée _____.
5. O féràn ajáa _____, şùgbón Olú kò féràn iséé _____.

Lesson 2 - Èkó Kejì

The Plural marker 'àwọn'

'Àwọn' is a plural marker that is placed before the noun. For example:

1. Mo ri àwọn obìnrin náà lánàá	<i>I saw the women yesterday</i>
2. Àwọn ilé náá n jó.	<i>The houses are burning</i>
3. Àwọn ọkùnrin máá n dé filà	<i>Men do wear hats</i>

Compare:

1b. Mo ri obìnrin náà lánàá	<i>I saw the woman yesterday</i>
2b. Ilé náá n jó.	<i>The house is burning.</i>

However, the use of **àwọn** is sometimes redundant and therefore does not necessarily have to be used. For example:

4. Obìnrin kì í dé filà	<i>Women do not wear hats</i>
5. Ọmọdé kì í sùn	<i>Children don't sleep</i>

In 4 and 5, the subjects do not have to be preceded by '**àwọn**' to indicate plurality.

We should, however note that **àwọn** can be singular when used honorifically--as a mark of respect as for example '**àwọn bábáà mi** ní kí n kí i yín' *my father asked me to say 'hi' to you.*

More examples:

Àwọn ilé	<i>Houses</i>
Àwọn òbí	<i>Parents</i>
Àwọn ọmọdé	<i>Children</i>
Àwọn ilée wọn	<i>their houses</i>
Ilée wọn	<i>their house</i>
Àwọn aráà mi	<i>my people</i>
Ilé òbù mi	<i>my parent's house</i>
Ilé àwọn òbù mi	<i>my parents' house</i>
Àwọn ilé àwọn òbù mi	<i>the houses of my parents</i>
Mo féràn àwọn ọmọdé	<i>I love children</i>

Isé Síše 1

Kọ àwọn gbólöhùn wònyí ní Yorùbá. Lo ‘àwọn’ ni ibi tí ó bá ye.

Write the sentences below in Yorùbá using the plural marker where necessary.

1. I like her father's books.
2. My hands are clean.
3. I love children.
4. My parent's house is in Austin.
5. I want to buy four books.

Isé Síše 2

Fi àrópò orúkọ tó bá ye dí àwọn àlàfo wònyí.

Fill out the spaces below with appropriate pronouns.

Nígbà tí _____ délé, _____ òbù _____ bi _____ pé níbo
 ni _____ tí ní bò. _____ pinnu láti sọ òtító fún _____.
 _____ sọ fún wọn pé ọdò ọréè _____ ni _____ ti ní bò.

Lesson 3 - Èkó Kéta:

Nínú Kíláàsì (In the Classroom)

Ọrò àdásọ (Monologue)

Kíláàsì mi (My classroom)

Orúkóó mi ni Wálé. Mo jé akékóó ní Yunifásítì ti Texas ní Austin. Mo féràn ilé-ìwéè mi gan-an ni nítorí pé gbogbo ohun tí ó lè mú kí èkó rọ ènìyàn lórùn ni ó wà níbè àgàgà nínú kíláàsì mi.

Oríṣiríṣi nñkan ni ó wà nínú kíláàsì mi. Láraa wọn ni àga, tábìlì, àwòrán, kònpútà, móntò, máòsì, kíbóqdù, ìwé atúmò-èdè, péènì, péñsùlù, rúlà, ìrésà, fídíò, síídì, fáìlì, máàpù àgbáyé, shóòkì, pátákó-ìkòwé àti bẹè bẹè lọ.

Léyìn èyí, a tún lè rí àwọn nñkan mìíràn tí wón mú kíláàsì mi yàtò sí kíláàsì mìíràn ni Yunifásítì bii ɿlekùn aláràbarà, fèrèse aláràbarà, iná ɿlétíríkì, àjà, apèrè-ìdalènùsí àti bẹè bẹè lọ.

Mo féràn ilé-ìwéè mi lópòlòpò. Mo sì máa n̄ fi í yangàn láàárín àwọn ọréè mi nítorí pé náánní náànní náánní, ohun a ní là á náánní bí ọmọ aségità şe n̄ náánní èpo igi.

Iṣé Síṣe 1

Dáhùn àwọn ɿbéèrè wònyí.

Respond to the following questions.

Òótó ni   Òótó kó

1. Òṣìṣé ni Wálé ní Yunifásítì ti Texas ní Austin.	☐	☐
2. Wálé férànan kíláàsì rẹ.	☐	☐
3. Fááànù wà ní kíláàsì Wálé.	☐	☐
4. Wálé máa n̄ fi ilé-ìwé rẹ yangàn.	☐	☐
5. Wálé máa kúrò ní ilé-ìwé rẹ nítorí pé kò férànan ilé-ìwé rẹ.	☐	☐

Prepositions

Preposition of location is one of the grammatical classes in Yorùbá. 'Ní' combines with the following to form prepositions.

For example:

Ní + abé →	lábé	<i>under</i>
Ní + iwájú →	níwájú	<i>in front of</i>
Ní + èyìn →	léyìn	<i>behind</i>
Ní + àárín →	láàárín	<i>in between / in the middle of</i>
Ní + inú →	nínú	<i>inside</i>
Ní + ègbé →	légbèé	<i>beside</i>
Ní + orí →	lórí	<i>on top of</i>

These prepositions do not require **ní**:

súnmó	<i>near</i>
jínnà sí	<i>far from</i>

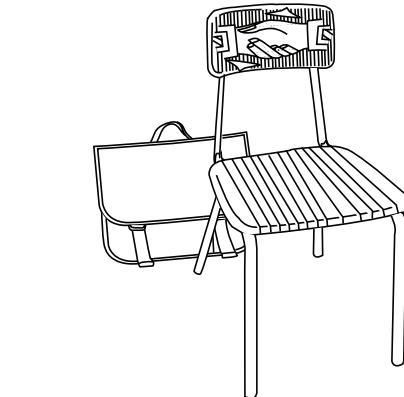
Wà 'to be' precedes the preposition to express location. For example:

Ìwé wà lórí tábìlì → *The book is on the table.*

Other examples are found below:

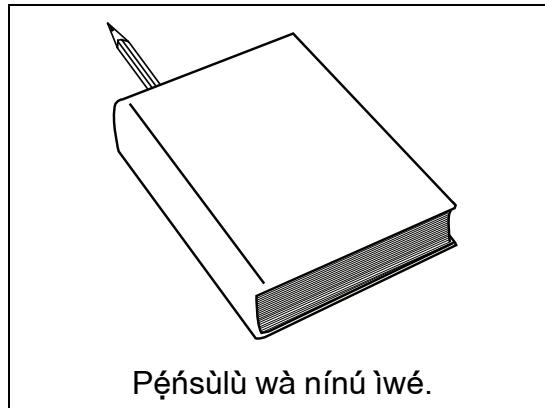
Àga wà níwájúu tábìlì.

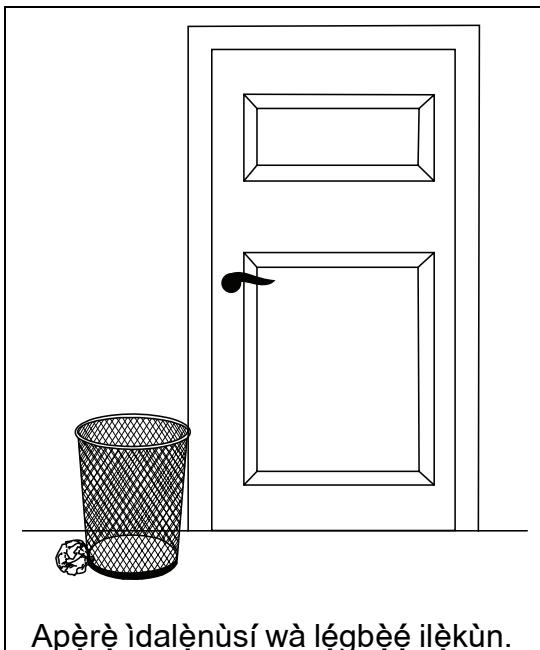
Àpò wà léyìn àga.

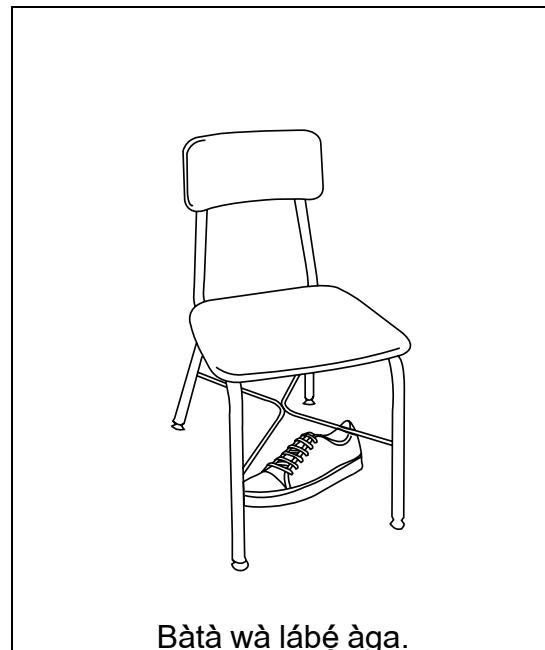
Péènì wà láàárín ìwé àti àpò.

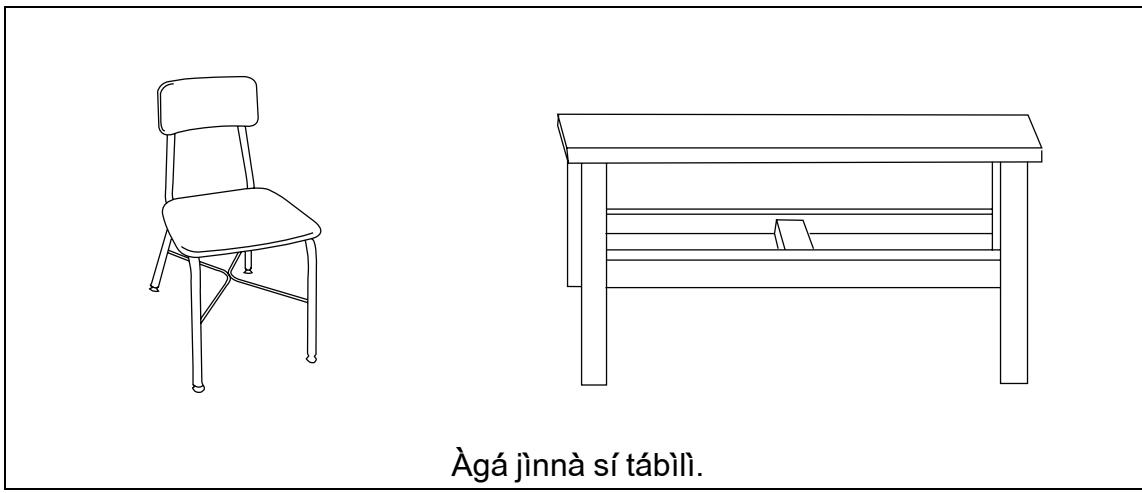
Péñsùlù wà nínú ìwé.

Apèrè ìdalènùsí wà légbèé ilèkùn.

Bàtà wà lábé àga.

Àgá jìnnà sí tábìlì.

Isé Síse 2

Kọ àwọn gbólöhùn wònyí ní èdèe Yorùbá.
Write the following sentences in Yorùbá.

1. The book is inside the bag. _____
2. The bag is under the table. _____
3. The pencil is beside the bag. _____
4. The table is in front of the chalkboard. _____
5. The book is between the pencil and the pen. _____
6. I am far from the chalkboard. _____
7. The bag is near the student. _____

Isé Síse 3

Olùkóò rẹ yó fi àwọn nñkan kan hàn é nínúú kíláàsì. Dáhùn àwọn ìbéèrè tí ó bá tèlé ìfihàn náà.

Your teacher will show you some objects in the classroom and their location. Provide a response to your teacher's questions.

The interrogative Níbo Atóka Àṣebéèrè Níbo

'Níbo' is an interrogative form that means **where?**.

Níbo ni....?   *Where is....?*

The verb **wà** (*to be / to exist*) is used in combination with **níbo ni** to ask a question concerning the location of something or someone.

For example:

Ìbéèrè: Níbo ni ìwé wà?   *Where is the book?*

Ìdáhùn: Ìwé wà lóríí tábìlì.   *(The) book is on the table.*

Ìbéèrè: Níbo ni kònpútàá wà?   *Where is the computer?*

Ìdáhùn: Kííbøqdù wà níwájúu kònpútàá.   *The keyboard is in front of the computer.*

However, **wà** can also be used as a response to indicate how someone is doing, as in the following:

Bàbá nkó?   *How is your father doing?*

Wón wà. *He is doing fine/well.*

Isé Síse 4

Wo àwọn àwòrán ti a pèsè sókè láti fi dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Use the pictures of objects of the classroom and their locations provided above to respond to the following questions

1. Níbo ni ìwé wà?

---

2. Níbo ni ìrésà wà?

---

3. Níbo ni péènì wà?

---

4. Níbo ni péènì àti péńsùlù wà?

---

5. Níbo ni péńsùlù wà?

---

6. Níbo ni ìwé-atúmò wà?

---

7. Níbo ni pátákó-ìkòwé wà?

---

8. Níbo ni àga wà?

---

9. Níbo ni àpò wà?

---

10. Níbo ni tábìlì wà?

Isé Síse 5

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Níbo ni ìwéè rẹ wà?

---

2. Níbo ni péènì rẹ wà?

---

3. Níbo ni ìwo náa wà?

---

4. Níbo ni olùkóò rẹ wà?

---

5. Níbo ni ọréè rẹ wà?

Isé Síse 6

Béèrè ìbéèrè márùnún nínú àwọn ìbéèrè tí wón wà ní Isé Síse 4 ní ọwó ọréè rẹ kan nínúú kíláàsì. Kọ àwọn ìdáhùnun rẹ sílè.

Ask your friend five questions from exercise 4 above. Write down his or her responses.

Wá àwọn òrò wònyí

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

àga, tábìlì, kòñpútà, móñítò, péñenì, péñsùlù, ilèkùn, àjà, téliffìshàn, akékòdò

m	k	ò	ń	p	ú	t	a	à	g	ù	k	e	k	á
b	ó	g	á	a	s	á	k	e	k	ò	ò	ì	l	é
g	a	n	ù	y	í	b	é	à	n	é	n	á	b	k
e	s	u	í	à	t	á	k	e	b	è	í	j	ù	u
á	é	b	a	t	í	k	ò	k	é	o	m	à	u	n
í	b	à	b	ù	ò	b	ó	p	á	m	ò	n	i	t
g	d	k	t	ẹ	l	l	f	í	s	à	n	u	b	à
b	ù	b	a	í	é	à	i	t	a	b	i	á	g	b
à	l	a	t	á	b	ù	l	g	á	n	t	a	b	í
l	s	á	k	o	l	í	è	à	t	b	ò	f	i	s
e	í	g	b	ù	d	à	k	é	ò	k	ì	à	g	n
b	t	à	s	í	l	k	ù	s	g	á	n	l	j	í
k	ù	ń	p	e	g	u	n	à	a	k	o	b	ì	à
e	é	g	à	l	b	à	g	a	n	o	b	ù	b	à
p	e	e	n	í	p	é	u	s	b	á	a	g	a	t

Isé Síše 7

Dárúkọ àwọn nñkan méwàá tí ó wà nínúu kíláàsì rẹ kí o sì sọ ibi tí wón wà.
Mention ten objects in your classroom and provide the location.

Isé Síše 8

Lo àwọn nàkan márùnún tí ó wà nínúu kíláàsì yíí ní gbólóhùn pèlúu **Níbo ni...**, kí o sì pèsè ìdáhùn sí wọn.

*Use five objects in this classroom to form questions with **Níbo ni...**, and provide answers to your questions.*

Bí àpẹ́rẹ:

- 1a. Níbo ni àgá wà?
- 1b. Ó wà níwájúu tábìlì.

1a. _____

1b. _____

2a. _____

2b. _____

3a. _____

3b. _____

4a. _____

4b. _____

5a. _____

5b. _____

Lesson 4 - Èkó Kérin: Nóńbà (*Numbers*)

Nóńbà 0 - 40

0	òdo	21	oókànlélógún
1	oókan	22	eéjìlélógún
2	eéjì	23	ẹétàlélógún
3	ẹéta	24	ẹérìnlélógún
4	ẹérin	25	aárùnúndínlögбòn
5	aárùnún	26	ẹérìndínlögбòn
6	ẹéfà	27	ẹétàdínlögбòn
7	eéje	28	eéjìdínlögбòn
8	ẹéjọ	29	oókàndínlögбòn
9	ẹésànán	30	ogбòn
10	ẹéwàá	31	oókànlélögбòn
11	oókànlá	32	eéjìlélögбòn
12	eéjìlá	33	ẹétàlélögбòn
13	ẹétàlá	34	ẹérìnlélögбòn
14	ẹérìnlá	35	aárùnúndínlögójì
15	aárùnúndínlögún	36	ẹérìndínlögójì
16	ẹérìndínlögún	37	ẹétàdínlögójì
17	ẹétàdínlögún	38	eéjìdínlögójì
18	eéjìdínlögún	39	oókàndínlögójì
19	oókàndínlögún	40	ogójì
20	ogún		

Isé Síše 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpèere:

$$\begin{array}{ll} 3 + 3 & = \text{ẹéfà} \\ 10 - 6 & = \text{eérin} \\ 3 \times 9 & = \text{ẹètàdínlógbòn} \\ 20 / 2 & = \text{ẹéwàá} \end{array}$$

1. $12 + 2 =$ _____
2. $10 + 5 =$ _____
3. $41 - 20 =$ _____
4. $18 / 3 =$ _____
5. $2 \times 8 =$ _____
6. $20 - 11 =$ _____
7. $15 + 5 =$ _____
8. $8 \times 4 =$ _____
9. $19 - 5 =$ _____
10. $24 + 12 =$ _____

Isé Síše 2

Dáhùn àwọn ̀ibéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹ́ere:

1 + 1 =	2	Oókan àti oókan jé eéjì.
7 - 3 =	4	Yọ ẹéta kúrò nínú eéjé, ó jé ẹérin.
2 x 7 =	14	Eéjì lónà méje jé ẹérlnlá.
18 / 2 =	9	Fi eéjì pín eéjidínlógún, ó jé ẹésànán.

1. $7 + 8 = 15$ _____
2. $19 - 6 = 13$ _____
3. $15 - 5 = 10$ _____
4. $18 / 9 = 2$ _____
5. $4 \times 5 = 20$ _____

Isé Síše 3

Kókó kọ àwọn nójnbà náà sílè kí o tó kọ wón ní Yorùbá.

Write the numbers first in figures then in Yorùbá words.

1. Kí ni nójnbà télifóònù rẹ?
  2. Kí ni nójnbà télifóònù àwọn ọlópàá?
  3. Kí ni nójnbà télifóònù àwọn panápaná?
  4. Kí ni nójnbà télifóònù iléè rẹ?
  5. Kí ni nójnbà télifóònù fún nñkan pàjáwìri?
- _____

Isé Síše 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹ́rẹ́:

Eéjì àti oókan jé eéta

1. Eéjì àti eéjọ jé?

2. Yọ eéfà kúrò nínú eéjilá, ó jé?

3. Eéta lónà méfà jé?

4. Yọ eéje kúrò nínú eétálá, ó jé?

5. Oókànlá àti oókan jé?

Isé Síše 5

So àwọn tí ó bara mu ni ọwó A àti ọwó B papò.

Match the words in column A with those in column B.

A

Eérin àti eérindínlógún

Eéjilá àti eétálá

Aárùnún àti aárùnúndínlóbòn

Oókànlàá àti oókànlélógún

Eétadínlógún àti eétálélógún

B

ogójì

ọgbòn

eéjilélóbòn

aárùnúndínlóbòn

ogún

Isòròngbèsì (Dialogue)

1.

Olùkó: Gbogbo yín, e mú ìwé ìshirò yín jáde. E sí ìwé yín sí ojú-ìwé karùnlélógbòn. Títí, sé ìshirò kííní.

Títí: Aárùnúndínlógún àti eétálá jé eéjídínlóbòn.

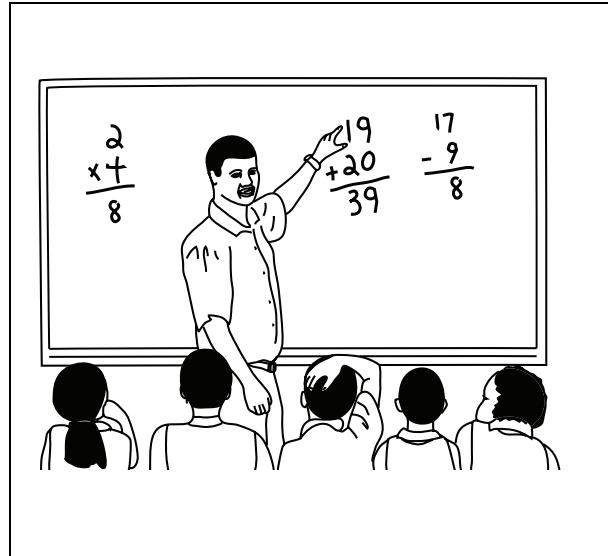
Olùkó: Títí, o gba ìshirò rẹ shámúshámú. Kémi, sé ìshirò kókànlá. Yọ eérin kúrò nínú eétálá.

Kémi: Èm èm èm, ó ku eésànán.

Olùkó: O káre, Kémi. Fòláké, sé ìshirò tó tèlé ìyen. Yọ eésànán kúrò nínú eétàdínlógún.

Fòláké: Ó kù eéjọ.

Olùkó: Ó káre Fòláké.

Nínú kíláàsì, Olùkó áti àwọn ọmọ ilé-ìwé ní se ìshirò.

Inside the classroom, the teacher and students are solving math problems

2.

Olùkó: Èyin ọmọ, e dáké ariwo. Ọla ni ojó ìdánwò. Ó yẹ kí á tún ìshirò wa wò. Lọlá, Kí ni ìshirò eéjì àti eéfà?

Lọlá: Eéjọ ni.

Olùkó: Ó káre Lọlá. Títí, kí ni oókàndínlógún àti ogún?

Títí: Oókàndínlóbòn ni

Olùkó: Fémi, sé Títí gba ìshirò rẹ?

Fémi: Rárá, oókàndínlógójì ni àròpò oókàndínlógún àti ogún.

Olùkó: O káre Fémi. Rèmí, yọ aárùnúndínlógún kúrò nínú oókànlélógbòn.

Rèmí: Eérintínlógún ni.

Olùkó: Fúnmi, sé Rèmí gba ìshirò rẹ?

Fúnmi: Béè ni, ó gba ìshirò rẹ.

Olùkó: Gbogbo yín, e káre.

Chapter 3 - Orí Kęta | MARK THE DATE

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to count from 40 to 100
- How to express the future
- How to ask how much..., how many..., and what is the sum of?
- How to identify the days of the week and months of the year.

Àwọn ọrò (Vocabulary)

Nouns	
bàtà	<i>shoe</i>
èṣí	<i>last year</i>
ìdúnta	<i>three years ago</i>
Ìbéèrè	<i>question</i>
Ìdáhùn	<i>answer</i>
Ìpínlè	<i>state</i>
Ìtàn	<i>story</i>
koríko	<i>grass</i>
òmìnira	<i>independence</i>
orílè-èdè	<i>country</i>
oṣù	<i>month</i>
ọdún	<i>year</i>
ọjó	<i>day</i>
ọla	<i>tomorrow</i>
ọlópàá	<i>police officer</i>
ọtúnla	<i>day after tomorrow</i>
panápaná	<i>fire station</i>
Noun Phrases	
ìwée gírámàa Yorùbá	<i>Yorùbá grammar book</i>
ọdún márùnún séyìn	<i>five years ago</i>
ọjó mérin òní	<i>three days from now</i>
ọjó márùnún òní	<i>four days from now</i>
ọjó méfà òní	<i>five days from now</i>
ọjó wo...?	<i>what/which day?</i>
ọdún tí ó kojá	<i>last year</i>
Verbs	
rà	<i>to buy</i>
ni	<i>is</i>
Adjective	
yíí	<i>this</i>

Lesson 1 - Èkó Kínlí:

Nóńbà (Numbers) continued

Nóńbà 40-100

0	òdo
10	eéwàá
20	ogún
30	ogbòn
40	ogójì
41	oókànlélógójì
42	eéjìlélógójì
43	eétálélógójì
44	eérìnlélógójì
45	aárùnúndínláàádóta
46	eérìndínláàádóta
47	eétàdínláàádóta
48	eéjìdínláàádóta
49	oókàndínláàádóta
50	àádóta
60	ogóta
70	àádórin
80	ogórin
90	àádórùnún
100	ogórùnún

Eélòó: *How much*

Eélòó is an interrogative form that means ***how much?*** However, in terms of solving problems such as addition, subtraction, multiplication, etc., we ask:

Eélòó ni? What is the sum of?

Bí àpéere:

Ìbéèrè: Eélòó ni oókan àti oókan jé?

Ìdáhùn: Oókan àti oókan jé eéjì.

Isé Síse 1

Ko ìbéèrè àti ìdáhùn àwọn àròpò yíí sílè.

Write down the questions and answers to the following.

1. $47 + 38 =$ _____
2. $39 + 54 =$ _____
3. $75 + 15 =$ _____
4. $69 + 19 =$ _____
5. $44 + 44 =$ _____

Isé Síse 2

Ko àwọn ìdáhùn rẹ níkan sílè.

Write down your answers in words only.

Bí àpẹẹrẹ:

$100 - 39 =$ oókànlélógóta.

1. $98 - 43 =$ _____
2. $100 - 58 =$ _____
3. $75 - 49 =$ _____
4. $50 - 25 =$ _____
5. $80 - 38 =$ _____

Isé Síse 3

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹ́rẹ:

Ìbéèrè: Eélòó ni o ra ìwéè rẹ?

Ìdáhùn: Náírà mérin ni mo ra ìwéè mi.

1. Eélòó ni o ra ìwéé gírámàa Yorùbáà rẹ?

_____

2. Eélòó ni o ra àpò ìwéè rẹ?

_____

3. Eélòó ni o ra bátàà rẹ?

_____

4. Eélòó ni o ra péńsùlù rẹ?

_____

5. Eélòó ni o ra péènìì rẹ?

_____

Lesson 2 - Èkó Kejì: Future Tense Máa

'Máa' is a future tense marker that can be used with both emphatic and regular pronouns. Below, emphatic and regular pronouns can be used interchangeably.

For example:

Èmí máa lọ /Mo máa lọ	<i>I will go</i>
Ìwó máa lọ /O máa lọ	<i>You will go</i>
Òún máa lọ /Ó máa lọ	<i>He/She/It will go</i>
Àwá máa lọ /A máa lọ	<i>We will go</i>
Èyín máa lọ /È máa lọ	<i>You all (or honorific singular) will go</i>
Àwón máa lọ /Wón máa lọ	<i>They will go</i>

Emphatic Pronoun + Máa + Negation

Èmí máa lọ	Èmi kò nì í lọ
Ìwó máa lọ	Ìwó kò nì í lọ
Òún máa lọ	Òun kò nì í lọ
Àwá máa lọ	Àwa kò nì í lọ
Èyín máa lọ	Èyin kò nì í lọ
Àwón máa lọ	Àwón kò nì í lọ

Regular Pronoun + Máa + Negation

Mo máa lọ	N kò nì í lọ
O máa lọ	O kò nì í lọ
Ó máa lọ	Kò nì í lọ
A máa lọ	A kò nì í lọ
È máa lọ	È kò nì í lọ
Wón máa lọ	Wón kò nì í lọ

The following also indicate future tense

Mà á lọ	<i>I will go</i>
Wà á lọ	<i>You will go</i>
Á á lọ	<i>He/She/It will go</i>
À á lọ	<i>We will go</i>
È é lọ	<i>You all will go</i>
Wón á lọ	<i>They will go</i>

Máa + Yorùbá Calendar

Ìsòròngbèṣì (Dialogue)

Òsè tí ó ní bò (Next Week)

Bàbá Adé: Bábá Olá, sé wà á bámi lọ sí oko ní òsè tí ó ní bò?

Bàbá Olá: Rárá o, nítorí pé mo máa lọ sí ọdò àbúròò mi obìnrin tí ara rẹ kò yá. Tí mo bá dé ibè, mà á ba lọ sí oko láti mú iṣu, ilá, tòmátò, ègúsí, ata rodo, tàtásé àti ègé wá sílé. Tí mo bá dé láti oko, mà á ba se oúnjẹ. Léyìn náà, mà á ní láti bá a fọṣo, lọta, kí n sì bá a gé igi. Mà á ba lọ gba oogùn lódòọ apòògùn. Mà á tójú àbúròò mi dáradára. Mà á dúró tì í tití di alé. Mà á wá padà sí iléè mi.

Bàbá Adé: Ó dára o. Mà á sì lọ sí oko láti hú koríko. Tí mo bá şe tán, mà á padà wá sílé.

Bàbá Olá: Bóyá ti ara àbúròò mi obìnrin bá yá tán a má a jọ lọ. Jé kí á lọ ìsòọ Màmáa Títí.

Bàbá Adé: Ìyẹn á dára púpò.

Isé Síse 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ta ni ó ní lọ sí ọdò àbúrò rẹ?
2. Tí Bábá Olá bá dé ibè, kí ni ó máa şe?
3. Kí ni Bábá Adé àti Bábá Olá máa şe nígbà tí ara àbúrò Bábá Olá bá yá tán?
4. Kí ni ìdìi rẹ tí Bábá Olá fi máa tójú àbúrò rẹ dáradára?
5. Ta ni Bábá Adé?

Isé Síse 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni o máa şe ní ọsè tí ó mbò?
2. Kí ni o máa şe ní àárò ọla?
3. Kí ni o máa şe ní ìparí èkóò rẹ ní yunifásítì?
4. Kí ni o máa şe ní ojó àbáméta ?
5. Kí ni o máa şe ní ojó ọsinmi tí ó mbò?

Lesson 3 - Èkó Kéta

The Yorùbá Calendar (Days of the Week)

Days of the Week	Ojó nínú ọsè	
Sunday:	Ojó Àìkú	<i>day of not dying (day of rest)</i>
Monday:	Ojó Ajé	<i>day of commerce</i>
Tuesday:	Ojó Ìségún	<i>day of victory</i>
Wednesday:	Ojórú	<i>day of confusion</i>
Thursday:	Ojóbò	<i>day of sacrifice</i>
Friday:	Ojó Etí	<i>day of impossibility</i>
Saturday:	Ojó Àbáméta	<i>day of three resolutions</i>

However, many Yorùbá people substitute the following borrowings below for the traditional days of the week above:

Sunday:	Ojóqo Sónídè / Ojó ọsè (Ojóqosinmi)
Monday:	Ojóqo Móndè
Tuesday:	Ojóqo Túsìdeè
Wednesday:	Ojóqo Wésìdeè
Thursday:	Ojóqo Tósìdeè
Friday:	Ojóqo Fúràldeè
Saturday:	Ojóqo Sátidé

Yorùbá people also refer to Thursday as Ojó Àlàmísì, and Friday as Ojóqo Jímódì.

Òrò àdásọ (Monologue)

Orúkọ mi ni Wálé. Mo jé ọmọ bíbí ɿlú ɬbàdàn láti ɬpínlẹ Ọyó ní orílè-èdè Nàìjírà. Tí ó bá di ọjó késàn-án, oṣù kókànlá ọdún tí ó n̄ bò ni màá pé ọmọ ọdún mókàndínlógbò.

Gégé bí ɬtàn tí mo gbó, torí bí ómódé kò bá gbó ɬtàn, yóò gbó àróbá torí pé àróbá ni bàbá ɬtàn. Mo gbó pé ọjó ɬségun ni ọjó tí àwọn ɬbù mi bí mi. Èyí máa n̄ jé kí inúù mi dùn fún ọjó-ɬbù mi tí ó bá bó sí ọjó ɬségun.

Nípa ti àwò, kí n̄ má puró, mo féràn àwò ʂùgbón n̄ kò féràn àwò pupa àti yélorá rárá. Gbogbo ohun tí ẹnu n̄ jé pátá ni mo féràn.

Isé Síse 1

Sọ 'béé ni' tàbí 'béé kó' fún àwọn gbólöhùn wonyí.
State whether the following sentences are true or false.

Òótó ni   Òótó kó

1. Wálé féràn oúnje.	☐	☐
2. Ọmọ ɿlú Ọyó ni Wálé.	☐	☐
3. Ọmọ ọdún méjìdínlógbún ni Wálé báyíí.	☐	☐
4. Ọjó àbáméta ni wón bí Wálé.	☐	☐
5. Gbogbo àwò ni Wálé féràn.	☐	☐

Isé Síse 2

Dáhùn àwọn ɬbéèrè wonyí ní èkúnré.

Answer the following questions in complete sentences.

- Tí Wálé bá şe ọjó-ɬbíí rẹ ní ọjó-ɬségun ní ọdún yíí, ọjó wo ni ó máá şe é ní ọdún tí ó n̄ bò?
- Şàlàyé irú ènìyàn tí Wálé jé.
- Irú àwọn oúnje wo ni Wálé féràn?
- Ǹjé ɬwò rò pé Wálé lè şe ɬrin-àjò lọ sí ilè òkèèrè?
- Kí ni ó máá n̄ mú inúù Wálé dùn?

Isé Síse 3

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ojó wo ni ojó kííní oṣù kéta ọdún yíí?

2. Ojó wo ni ojó kejìdínlógún oṣù kérin ọdún yíí?

3. Ojó wo ni ojó kókàndínlógún oṣù kẹfà ọdún yíí?

4. Ojó wo ni ojó kejìlá oṣù kẹjọ ọdún yíí?

5. Ojó wo ni ojó kétàlèlögún oṣù kejìlá ọdún yíí?

Lesson 4 - Èkó Kérin:

The Yorùbá Calendar *Kàléńdà Yorùbá* (*Months of the Year*)

Oṣù nínú Ọdún		Months of the Year
Oṣù kiíní ọdún (Şéré)	<i>first month of the year</i>	<i>January</i>
Oṣù kejì ọdún (Èrèlé)	<i>second month of the year</i>	<i>February</i>
Oṣù kēta ọdún (Eréñà)	<i>third month of the year</i>	<i>March</i>
Oṣù kērin ọdún (Igbe)	<i>fourth month of the year</i>	<i>April</i>
Oṣù karùnún ọdún (Èbìbí)	<i>fifth month of the year</i>	<i>May</i>
Oṣù kēfà ọdún (Òkudù)	<i>sixth month of the year</i>	<i>June</i>
Oṣù keje ọdún (Agémo)	<i>seventh month of the year</i>	<i>July</i>
Oṣù kējò ọdún (Ògún)	<i>eighth month of the year</i>	<i>August</i>
Oṣù késànán ọdún (Òwéřè)	<i>ninth month of the year</i>	<i>September</i>
Oṣù kewàá ọdún (Òwàrà)	<i>tenth month of the year</i>	<i>October</i>
Oṣù kókànlá ọdún (Belú)	<i>eleventh month of the year</i>	<i>November</i>
Oṣù kejìlá ọdún (Opé)	<i>twelfth month of the year</i>	<i>December</i>

Isé Síše 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

Bí àpẹẹrẹ:

Oṣù wo ni oṣù kéta ọdún?

Oṣù ẹréñà (march)

1. Oṣù wo ni oṣù kejì ọdún?

2. Oṣù wo ni oṣù kejílá ọdún?

3. Oṣù wo ni oṣù keje ọdún?

4. Oṣù wo ni oṣù karùnún ọdún?

5. Oṣù wo ni oṣù kókànlá ọdún?

Isé Síše 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí

Answer the following questions.

1. Oṣù wo ni à ní şe ọdúnun Kérésimesì?

2. Oṣù wo ni à ní şe ọdúnun ịdúpé (Thanksgiving) ní ọdún yíí?

3. Oṣù wo ni à ní şe ọdún tuntun?

4. Oṣù wo ni ọjọ ìbíí rẹ?

5. Oṣù wo ni ọjọ ìbíí bàbáà rẹ?

Isé Síše 3

So àwọn tí ó bara mu ni ọwó A àti ọwó B papò.
Match the words in column A with those in column B.

A	B
9 th month	oṣù keje
7 th month	oṣù kẹfà
6 th month	oṣù kéta
3 rd month	oṣù késànán
1 st month	oṣù kewàá
8 th month	oṣù kííní
10 th month	oṣù kejọ
12 th month	oṣù kejì
11 th month	oṣù kókànlá
2 nd month	oṣù kejìlá

Isé Síše 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.
Answer the following questions.

Bí àpẹ́rẹ́:

8/12	=	December 8	=	Ojó kejọ oṣù kejìlá ọdún
------	---	------------	---	--------------------------

1. 16/2 = _____
2. 21/11 = _____
3. 17/9 = _____
4. 21/6 = _____
5. 30/4 = _____

Isé Síse 5

Parí àwọn òrò wònyí:

*Complete the following:***Bí àpẹ́rẹ́:**

oṣù métá = ḥsè méjilá.

1. ḥsè kan = ojó _____
2. oṣù kan = ḥsè _____
3. ọdún kan = oṣù _____
4. oṣù méjì = ḥsè _____
5. ḥsè métá = ojó _____

Chapter 4 - Orí Kèrin | WHAT TIME DO WE MEET?

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to express quantity using 'mélòó'
- How to ask time using 'mélòó'
- How to express your age using 'mélòó'
- Colors in Yorùbá Culture

Àwọn ọrọ (*Vocabulary*)

Nouns	
èédú	<i>charcoal</i>
ewé	<i>leaf (green color)</i>
gààrí	<i>cassava grains</i>
Noun Phrases	
ibi ọjó-ìbí	<i>birthday venue</i>
ìsìn àgbà	<i>adults' worship</i>
ìsìn ọmọdé	<i>children's service/worship</i>
Verbs	
bèrè	<i>to start</i>
dé	<i>to arrive</i>
fé	<i>to want/wish</i>
jí	<i>to wake up</i>
lo	<i>to go</i>
máa	<i>will</i>
ní	<i>to have</i>
wá	<i>to come</i>
wà	<i>to be or to exist</i>
Verb Phrases	
bá mi ṣeré	<i>play with me</i>
gbá ilè	<i>to sweep the floor</i>
јeun ọsán	<i>to eat lunch</i>
јeun alé	<i>to eat dinner</i>
jé kí á pàdé	<i>let us meet</i>
sọ fún...	<i>to tell... (e.g. someone)</i>
Adjectives	
búlúù	<i>blue</i>
dúdú	<i>black</i>
funfun	<i>white</i>
pînkî	<i>pink</i>

yẹn	<i>that</i>
yéłò	<i>yellow</i>

Adverbs

bí / bí	<i>like</i>
díé	<i>a little</i>
ganan ni	<i>a lot (very)</i>
kúkú	<i>just</i>

Conjunctions

tí..bá	<i>if</i>
nítorí pé	<i>because</i>

Prepositional phrases

ní èyìn ọsè	<i>at the end of the week</i>
ní ọdò Akin	<i>at Akin's place</i>
lójoojúmó	<i>everyday</i>
léyìn náà	<i>following that /after that</i>

Interrogatives

Nígbà wo ni ?	<i>when?</i>
---------------	--------------

Other Expressions

ó dára	<i>that's fine</i>
ó funfun bí eérú	<i>It is white like ashes (grey)</i>
Olórí ńlú Àméríkà	<i>The President of the United States of America</i>
ọmọ ọdún mélòó?	<i>how old?</i>
O sé	<i>thank you</i>
ó ti pé jù	<i>It is too late</i>
ó ti yá jù	<i>It is too early</i>

Lesson 1 - Èkó Kínlí

The Interrogative Mélòó

Remember how to count from 1 – 10, as we already learned in Chapter 2 and as found below under ‘numbers.’ Cardinals act like adjectives – they follow the noun that they describe and answer the question **mélòó?** ‘*how many?*’

Numbers	Cardinals	English
oókan	kan	one
eéjì	méjì	two
ééta	méta	three
éérin	mérin	four
aárùnún	márunún	five
ééfà	méfà	six
eéje	méje	seven
ééjo	méjo	eight
éésànán	mésànán	nine
éewàá	méwàá	ten
oókànlá	mókànlá	eleven
eéjìlá	méjìlá	twelve

For example:

Íwé mélòó ni ó wà ní orí tábìlì?

How many books are on the table?

One will respond by using the cardinal:

Íwé métá ni ó wà lórí tábìlì

There are three books on the table.

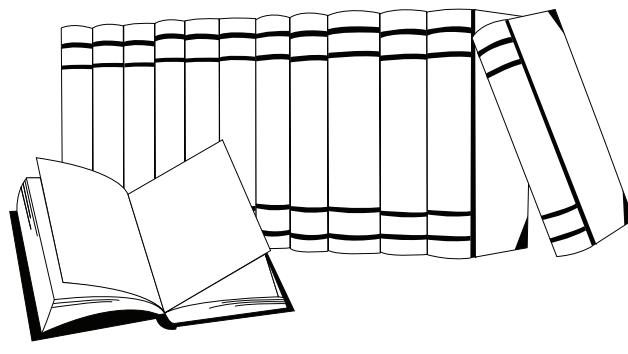
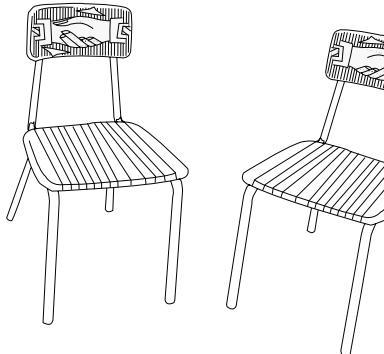
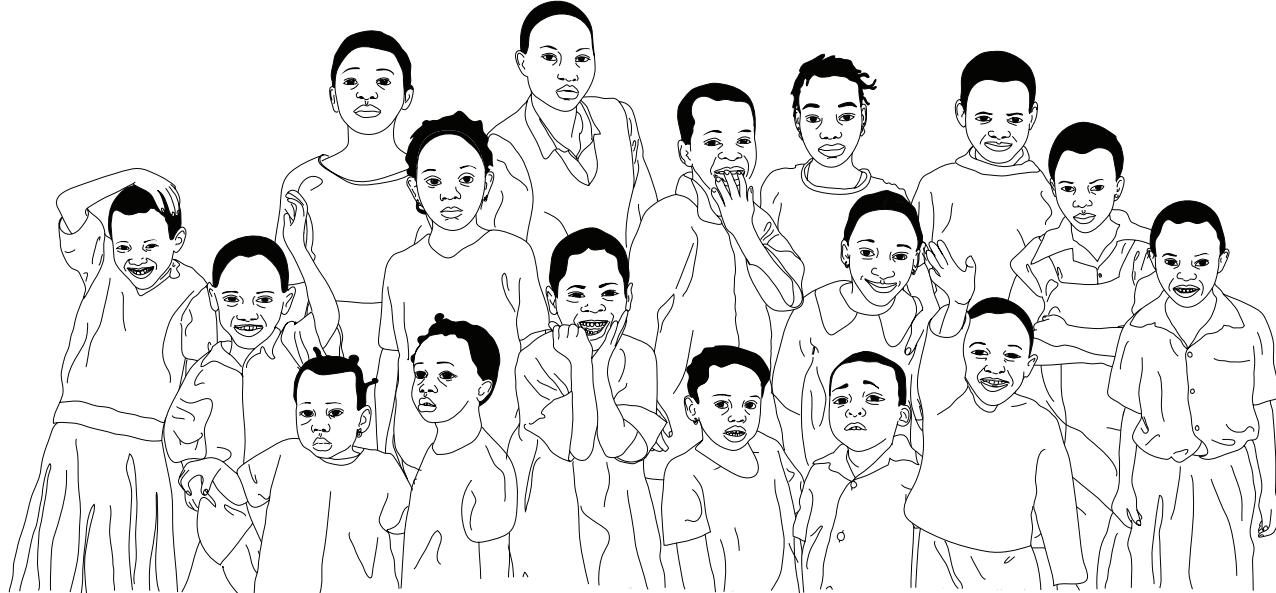
Also, the numbers in between the multiples of 10 will take an ‘m’ before them.

For example:

ọmọ métàdínlógún   seveenteen children

àga méjì   two chairs

ìwé métálá   thirteen books

However, we do not say *àga mókan—*one chair*
One would rather say àga kan

Below are examples of multiples of ten:

ogún ìyàwó   *twenty wives*

àádóta ìgbà   *fifty times*

ọgórùnún ọdún   *hundred years*

ọgótà ilé   *sixty houses*

ọgbòn ènìyàn   *two hundred people*

Isé Síše 1

Write out the following in Yorùbá.

Bí àpẹ́rẹ:

80 people   Ogórin ènìyàn

13 books   ìwé métálá

1. 18 houses _____
2. 38 pencils _____
3. 62 tables _____
4. 40 students _____
5. 80 pencils _____
6. 75 schools _____
7. 54 children _____
8. 46 teachers _____
9. 20 computers _____
10. 6 desks _____

Isé Síse 2

Remember the verbs **ní** (to have), **fé** (to want/to wish), **wà** (to be or to exist)

Dáhùn àwọn ɪbéèrè wònyí ní èkúnré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ìwé mélòó ni o ní?

---

2. Ọmọ mélòó ni Òbámà, olórí orílè-èdè Àméríkà, bí(to give birth to)?

---

3. Àbúrò mélòó ni o ní?

---

4. Ilé mélòó ni o fé?

---

5. Ìpínlè mélòó ni o wà ní orílè-èdè Àméríkà?

---

6. Ìpínlè mélòó ni ó wà ní orílè-èdè Nàìjírà?

---

7. Kòñpútà mélòó ni ó wà nínúu kíláàsì Yorùbáà rẹ?

---

8. Akékò́ obìnrin mélòó ni ó wà nínúu kíláàsì Yorùbáà rẹ?

---

9. Akékò́ ọkùnrin mélòó ni ó wà nínúu kíláàsì Yorùbáà rẹ?

---

10. Pátákó ɪkòwé mélòó ni ó wà nínúu kíláàsì Yorùbáà rẹ?

Isé Síše 3

In pairs, a student should ask his or her partner the number of people—men, women, or children in that partner’s family, with the partner responding. Students take turns.

1. A. _____

B. _____

2. A. _____

B. _____

3. A. _____

B. _____

4. A. _____

B. _____

5. A. _____

B. _____

Lesson 2 - Èkó Kejì

Aago mélòó ni ó lù? (*What time is it?*)

Remember in Chapter One we discussed how to distinguish between a.m. and p.m.

àárò	from about 4:00am to 11:59 am
ὸsán	from about noon to 4:59 pm
ὶròlē	from about 5:00 pm to 6:59 pm
alé	from about 7:00 pm to 10:00 or 11:59 pm

Other expressions of time:

Àbò = half (or 30 minutes past the hour) as in **aago kan àbò òru = 1:30 am**
 Ku = to or less than the hour as in **aago métà ὸsán ku ogún ὶshéjú = 2:40pm**
 Kojá = past/after as in **aago métà ὶròlē kojá ὶshéjú métà = 6:03pm**

Other expressions:

Ó ti pé jù = It is too late

Ó ti yá jù = It is too early

Different times of the day such as àárò, ὸsán, ὶròlē, and alé express how we distinguish time(aago). See exercises below and write down the indicated times.

Isé Síše 1

Complete the following exercises. The first one has been done for you.

1. aago kan ọsán = 1pm
2. aago méjì òru = _____
3. aago méjìlá ọsán = _____
4. aago kan àbò òru = _____
5. aago mèfà ìròlé kójá ìséjú mèta = _____
6. aago méje alé ku ìséjú mèwáà = _____
7. aago mèta ọsán ku ogún ìséjú = _____
8. aago márùnún àárò kójá ìséjú márùnúndínlógún = _____
9. aago méjìlá òru = _____
10. aago mérin àárò = _____

Isòròngbèsì (*Dialogue*)

Léyìn ìjáde ilé-ìwé

Jímí: Fèyí, sé wà á wá kí mi ní òpin ọsè, ní ọjó àìkú?

Fèyí: Ní aago mélòó ni o fé kí n wá? Ó máa dára ní ọsán nítorí pé mo máa n̄ lọ sí ịsìn ọmọdé ní aago mésànán àbò àárò. Léyìn náà, ní aago méwa, ịsìn àgbà máa bẹ̀rè.

Jímí: (Èmi náà), ní aago márùnún ịròlé, mo n̄ lọ sí ibi ọjó ịbí ọréè mi kan.

Fèyí: Ọjó ịbí ta ni?

Jímí: Ọjó ịbí Akin Ọmóyémí.

Fèyí: Rárá o, aago métá ni ọjó ịbí Akin yen. Tí o bá lọ ní aago márùnúun, wà á kàn lọ gbá ilè ni!

Jímí: O ò se kúkú jé kí á pàdé ní ọdò Akin. Sé wà á sọ fún àwọn òbù rẹ?

Fèyí: Nígbà wo ni o máa dé ọdò Akin?

Jímí: Bíi aago métá àbò ọsán.

Fèyí: Ó dára, ó dìgbà kan ná.

Isé Síse 2

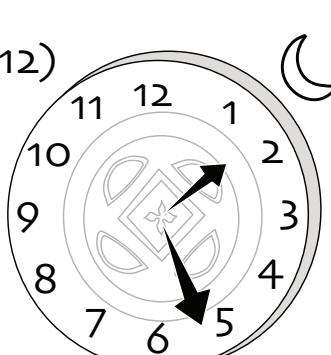
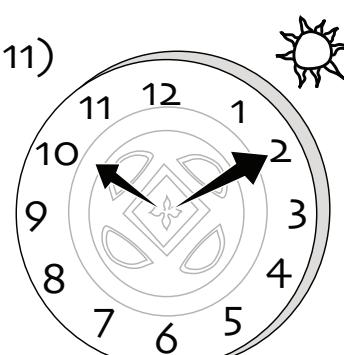
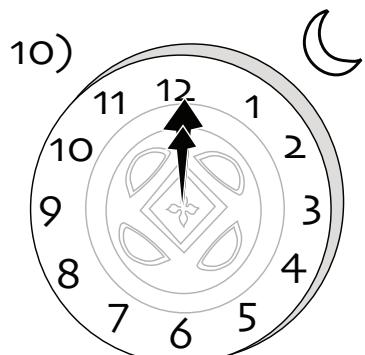
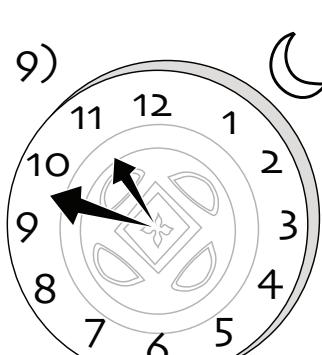
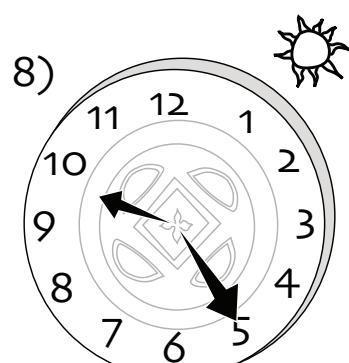
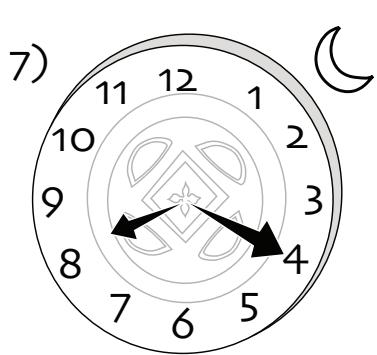
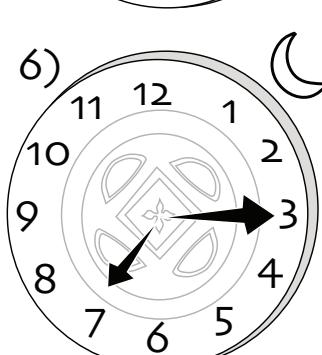
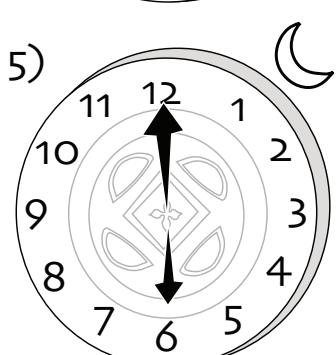
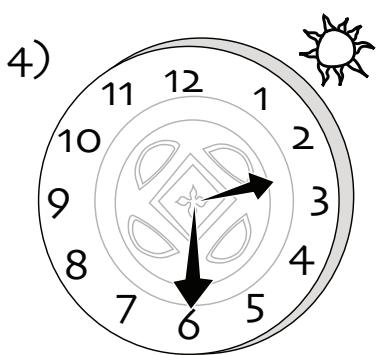
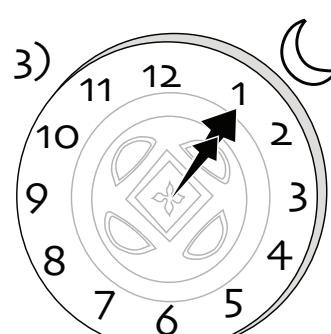
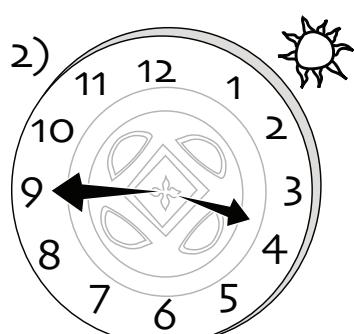
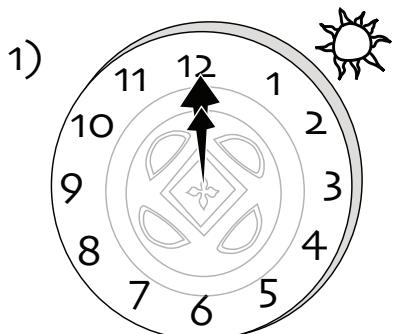
Dáhùn àwọn ịbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences

1. Aago mélòó ni Jímí máa dé ọdò Akin?
2. Ta ni Fèyí?
3. Ọjó ịbí ta ni Fèyí àti Jímí fé é lọ?
4. Ta ni Akin Ọmóyémí?
5. Aago mélòó ni Fèyí máa n̄ lọ sí ịsìn ọmọdé?

Isé Síše 3

Aago mélódó ni ó lù lórí àwọn aago wònyí?
What time is it on the following clocks?

Máa ñ + Time

Isé Síse 4

Dáhùn àwọn ɪbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹ́rẹ́:

Aago mélòó ni kíláàsì èdèe Gèésì rẹ máa ñ bèrè?

Aago méwàá àárò ni kíláàsì èdèe Gèésì mi máa ñ bèrè.

1. Aago mélòó ni kíláàsì èdèe Yorùbáà rẹ máa ñ bèrè?

_____

2. Aago mélòó ni o máa ñ jí lójoojúmọ?

_____

3. Aago mélòó ni o máa ñ jé ouńjẹ ọsán?

_____

4. Aago mélòó ni o máa ñ jé ouńjẹ alé?

_____

5. Aago mélòó ni o máa ñ sùn ní alé?

_____

6. Aago mélòó ni kíláàsì rẹ àkókó ñ bèrè ní ọjó àìkú?

_____

7. Aago mélòó ni gbogbo kíláàsì rẹ ñ parí ní ọjó Àlàmísì?

_____

8. Kí ni o máa ñ şe ní aago métá ọsán ní ọjó Móńdè?

_____

9. Kí ni o máa ñ şe ní aago mésànán alé ní ọjó Jímóọ?

_____

10. Kí ni o máa ñ şe ní aago méje àárò ní ọjó ọsè?

Iṣé Síṣe 5

Ìwọ àti ḥréè rẹ, ẹ şo fún ara yín ìgbà tí ẹníkòqokan nínúú yín ní lọ sí kíláàsì àti wí pé kíláàsì wo ni?
You and your friend, tell each other what time you go to class and what class you have.

Bí àpere:

Dúpé: Aago mélòó ni kíláàsì Bàólójì rẹ máa ní bérè ní ọjóó
 Túsìdeè?

Tósìn: Aago méjì ni.

Dúpé: Kí ni o ní ni aago mérin?

Tósìn: Mo ní Kémísìrì.

Dúpé: _____

Tósìn: _____

Iṣé Síṣe 6

Èyí ni àtẹ àkókò iṣéé Ṣadé fún ọsè kan

This is Ṣade's schedule for the week.

Àkókò	Ajé	Iṣégun	Ojórú	Ojóbò	Eti
9-10	Èdèe Gèésì	Ìṣirò		Físíṣì	Ìṣirò
10-11	Ìṣirò	Físíṣì	Potogí		Potogí
11-12	Faransé	Èdèe Gèésì	Físíṣì	Ìṣirò	Èdèe Gèésì
12-1	Físíṣì		Yorùbá	Kémísìrì	
1-2	Bàólójì	Kémísìrì	Èdèe Gèésì	Yorùbá	Kémísìrì
2-3	Yorùbá	Faransé	Yorùbá	Faransé	Físíṣì
3-4			Ìṣirò	Èdèe Gèésì	Faransé
4-5	Kémísìrì	Potogí		Potogí	Yorùbá
5-7	Láàbù			Láàbù	

Dáhùn àwọn ibéèrè wònyí.

Answer the following questions.

1. Mélòó ni àpapòọ gbogbo işé tí Șadé ní şe lósè?
2. Isé wo ni Șadé ní láago méwàá àárò ọjó ajé?
3. Tí ó bá di ọjórú ní aago mésànán àárò, Șadé máa wà nínú kíláàsì wo?
4. Wákátí mélòó ni Șadé fi ní şe èdèe Gèésì ní ọsè?
5. Njé Șadé ní işé kankan ní ọjó àbáméta?

Işé Síşe 7

Using the exercise 3 above, prepare your class schedule using Yorùbá language. Indicate the time you have each class and who your teachers are. Below, you will find a list of courses to help you. If your course is not listed, ask your teacher.

Bàólójì	<i>Biology</i>
Kémísìrì	<i>Chemistry</i>
Físísì	<i>Physics</i>
Èdèe Faransé	<i>French language</i>
Èdèe Sípánîşì	<i>Spanish language</i>
Èkó nípa Òşèlú	<i>Government</i>
Lìngúísíkì	<i>Linguistics</i>
Èdèe Gèésì	<i>English</i>
Láàbù	<i>Lab work</i>
Èdèe Yorùbá	<i>Yorùbá language</i>
Èdèe Potogí	<i>Portuguese language</i>
Èkó Itàn	<i>History</i>
Saikólójì	<i>Psychology</i>
Sosiólójì	<i>Sociology</i>
Èkó nipa ɔrò ışèlú	<i>Political Science</i>
Èkó nipa ɔrò ajé	<i>Economics</i>
Lítíréşò	<i>Literature</i>

Iṣé Síṣe 8

Parí Ìsòrògbèṣì yí nípa lílo àwọn àkókò àti òṣùu Yorùbá (Gbólóhùn méjilá sí mårùnúndínlógún).

Complete the short dialogue below using time and Yoruba calendar (12-15 sentences).

Ládi pe Kúnlé pé kí ó wá gbá bóòlù pèlú òun.

Ládi invites Kúnlé to play soccer with him.

Ládi: Kúnlé, sé wà á wá sí ilée wa láti wá gbá bóòlù ní ìròlé ọla?

Kúnlé: Ó dára. Mà á sọ fún màmáà mi. Aago mélòó ni kí n wá?

Ládi: Ní aago mårùnún àbò ìròlé. Màá máa retí rẹ o.

Kúnlé: _____

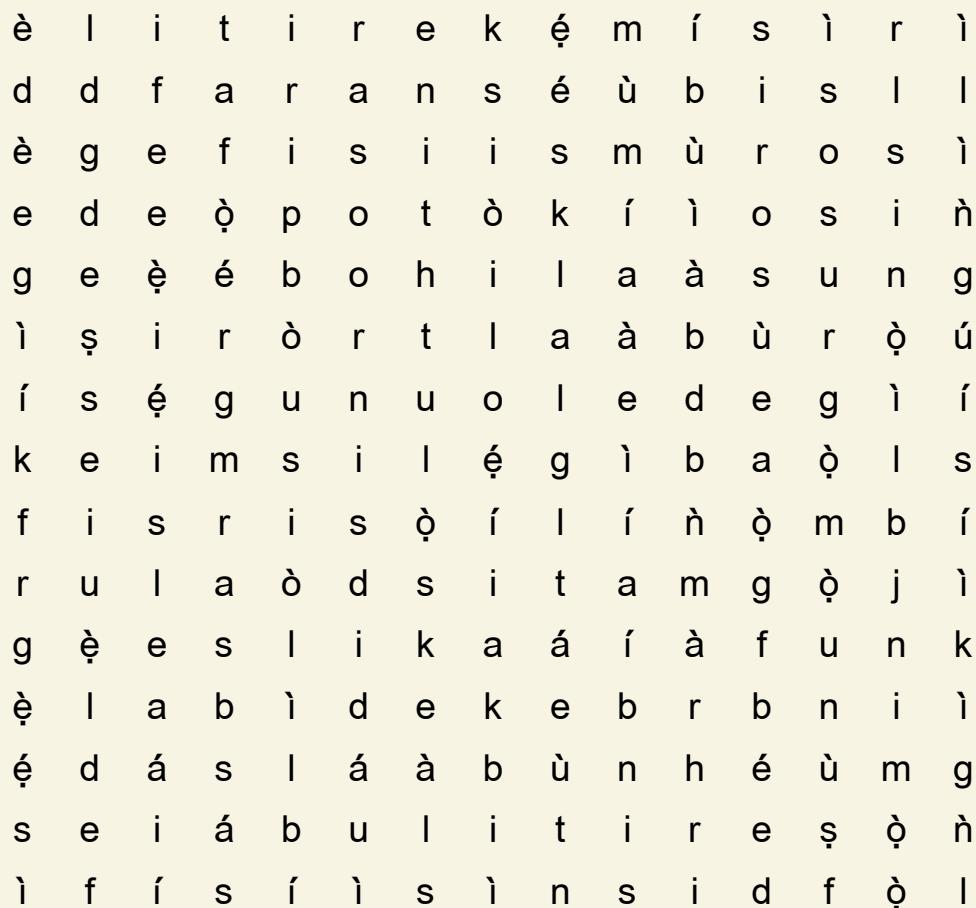
Ládi: _____

Iṣé Síṣe 9

Wá àwọn ọrò wònyí

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

èdè, gèéṣì, lṣirò, kémísìrì, fíṣíṣì, faransé, llègúlsùkì, láàbù, potogí, lítfréṣò

Isé Síṣe 10 Scenarios

In pairs, create your own dialogue on planning on eating in a restaurant.

Lesson 3 - Èkó Kéta:

Asking for Age

When you want to ask ‘how old’ you will ask: ‘Ọmọ ọdún mélòó?’ For example, if you want to ask how old Tèmi is, you will ask: Ọmọ ọdún mélòó ni Tèmi?

And the response:

Ọmọ ọdún méjì ni Tèmi.

Tèmi is 2 years old.

Telling how old you are

Túndé fé mò nípa ojó-orí àwọn ẹbíí Yémi.

Túndé wants to know how old Yémi’s family members are.

Isòròngbèsì (Dialogue)

Yémi, Ọmọ ọdún mélòó ni é?

Ọmọ ọdún méjídínlógún ni mí.

Ọmọ ọdún mélòó ni bàbáà rẹ?

Ọmọ ọdún métálélógójì ni wón.

Ọmọ ọdún mélòó ni màmáà rẹ?

Ọmọ ogójì ọdún ni wón.

Ọmọ ọdún mélòó ni àbúròò bàbáà rẹ?

Ọmọ ọgbòn ọdún ni wón.

Ọmọ ọdún mélòó ni ègbónòn rẹ?

Ọmọ ogún ọdún ni wón.

Ọmọ ọdún mélòó ni àbúròò rẹ?

Ọmọ ọdún mérìndínlógún ni.

Túndé fé mò nípa ojó-orí àwọn ẹbíí Yémi.

Túndé wants to know how old Yémi’s family members are.

Iṣé Síṣe 1

Dáhùn awọn ibileèrè wònyí nípa lílo àpẹ́ere tí ó wà ní ἰsàlè yìí.
Follow this pattern below to answer the following questions.

Bí àpẹ́ere:

Ọmọ ọdún mélòó ni ègbónòn rẹ? 30 years old
 Ọmọ ọgbòn ọdún ni ègbónòn mi.

1. Ọmọ ọdún mélòó ni bàbáà rẹ? 70 years old
-

2. Ọmọ ọdún mélòó ni àñtí ì rẹ? 34 years old
-

3. Ọmọ ọdún mélòó ni màmáa bàbáà rẹ? 97 years old
-

4. Ọmọ ọdún mélòó ni ìwọ? 19 years old
-

5. Ọmọ ọdún mélòó ni ọréè rẹ? 21 years old
-

Iṣé Síṣe 2

Dáhùn àwọn ibileèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

Bí àpẹ́ere:

Ọmọ ọdún mélòó ni àbúrò rẹ?
 Ọmọ ogún ọdún ni àbúrò mi.

Ọmọ ọdún mélòó ni ọmọò rẹ?
 Ọmọ ọdún méjilélógún ni ọmọò mi.

1. Ọmọ ọdún mélòó ni bàbáà rẹ?
2. Ọmọ ọdún mélòó ni màmáà rẹ?
3. Ọmọ ọdún mélòó ni bàbáa bàbáà rẹ?
4. Ọmọ ọdún mélòó ni bàbáa màmáà rẹ?
5. Ọmọ ọdún mélòó ni ègbón tàbí àbúrò rẹ?

Iṣé Síṣe 3

Dáhùn awọn ̀ibéèrè wònyí nípa lílo àpẹ́rẹ́ tí ó wà ní ́lsàlè yìí.

Follow this pattern below to answer the following questions.

Bí àpẹ́rẹ́:

Títí--16 years old.

Ó jé ọmọ ọdún mérìndínlógún.

1. Bábá àgbà--87 years old

2. Mámá kékeré--64 years old

3. Bùròdá Olú--43 years old

4. Èmi--17 years old

5. Bábá mámá -- 100 years old

6. Ògá Tádé--78 years old

7. Íwọ --19 years old

8. Òun-- 46 years old

9. Ègbónòn mi ọkùnrin—25 years old

10. Àbúròò mi obìnrin-- 13 years old

Iṣé Síṣe 4

Dáhùn awọn ̀ibéèrè wònyí nípa lílo àpẹ́rẹ́ tí ó wà ní ̀lsàlè yìí.

Follow this pattern below to answer the following questions.

Bí àpẹ́rẹ́:

Kóyè--18years old: Ọmọ ọdún méjìdínlógún ni.

1. Ṣadé--46 years old:
2. Bábá Èbùn—50 years old:
3. Wọnúolá--16 years old:
4. Délé—10 years old:
5. Akin—21 years old:
6. Ìwọ— 18 years old:
7. Ọjògbónòn rẹ---65 years old:
8. Ọréè rẹ-- 17 years old:
9. Màmáa bábáà rẹ--96 years old:
10. John Legend—26 years old:

Lesson 4 - Èkó Kérin: Àwọn Àwò (Colors)

There are three primary colors in Yoruba culture:

red (pupa)
black (dúdú)
white (funfun)

For example:

Ènìyàn dúdú	<i>A Black person</i>
Ènìyàn funfun	<i>A White person</i>
Ènìyàn pupa	<i>A light skinned person</i>

There are other colors besides the primary colors. However, their description is foreign or borrowed.

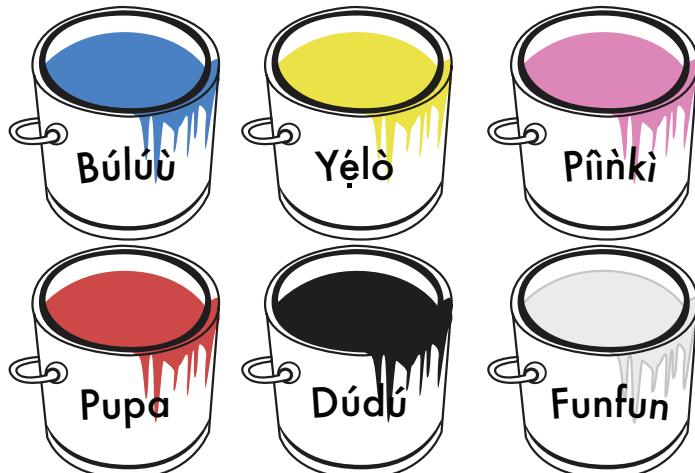
For example:

búlúù	<i>blue</i>
yélò	<i>yellow</i>
pîñkì	<i>pink</i>

However, to describe the colors that are 'off primary colors' such as a light or dark color, we use the words 'díé' and 'gan-an ni' respectively following the main color.

For example:

Ó dúdú díè	S/he is not very dark
Ó pupa gan-an ni	S/he is really light in complexion

Isé Síṣe 1

Şe àpéjúwe àwọn èniyàn wònyí.
Describe the following people.

Bí àpẹ́rè:

Bill Clinton: Wón funfun

1. Barack Obama: _____
2. George Clooney: _____
3. Aretha Franklin: _____
4. 50 cent: _____
5. Usher: _____
6. Jennifer Lopez: _____
7. Mariah Carey: _____
8. Halle Berry: _____
9. Taylor Swift: _____
10. Miley Cyrus: _____
11. The Jonas Brothers: _____
12. The BackStreet Boys: _____
13. U2: _____

14. James Brown: _____
15. Shakira: _____
16. Madonna: _____
17. Michael Phelps: _____
18. Tim Duncan: _____
19. Michael Jordan: _____
20. Tina Turner: _____
21. John Legend: _____
22. Michelle Obama: _____
23. Cyndi Lauper: _____
24. Janet Jackson: _____
25. Beyoncé: _____

Another way to describe colors is to use comparison –as and like, bí in Yorùbá language.

For example:

Ó dídú bí ewé	S/he/ It is black/dark like a leaf (green color)
Ó dídú bí èédú	S/he/ it is dark/black like charcoal
Ó funfun bí eérú	It is white like ashes (grey)

One uses 'bí' for colors that are not primary, that is variants of the primary colors.

'Bí i' is used before a noun that starts with a consonant
(bí gààrì —like gààrì)

Primary colors are also used as the base color to describe variants of colors or other shades of the same color. For example, a beige wall or an off-white wall will be described as 'ogiri funfun' because off-white or beige color is closer to white. Brown color will be described as 'pupa', and blue as in 'blue jeans' will be described as 'dídú' .

Isé Síṣe 2

Group Activity. In pairs, take turns to describe your friend in class.

Chapter 5 - Orí Karùnún | MY FAMILY TREE

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to describe people by using the verbs 'jé', 'ní'
- How to use the negation 'kó'
- How to use the interrogative 'ta ní'
- How to describe one's family

Àwọn ọrọ (*Vocabulary*)

Nouns	
aáwò	<i>differences</i>
àbúrò	<i>younger sibling</i>
àgbà	<i>older person</i>
agbolé	<i>compound</i>
àdúgbò	<i>neighborhood</i>
àgbàlagbà	<i>older person</i>
agbẹjórò	<i>lawyer</i>
àkójopò	<i>collection</i>
akékòpó	<i>student</i>
àlàáfíà	<i>peace</i>
apòògùn	<i>pharmacist</i>
àpónlé	<i>respect</i>
ara	<i>body</i>
àṣà	<i>culture</i>
baálé	<i>male head (of family)</i>
buréwà	<i>ugly</i>
dókítà	<i>doctor</i>
ègbón	<i>older sibling</i>
èkó	<i>studies</i>
èwà	<i>beans</i>
gbogbo	<i>all</i>
ìdàgbásókè	<i>progress, development</i>
ìdòbálè	<i>prostration</i>
ìdílé	<i>family (immediate)</i>
ìlú	<i>town, city, country</i>
ìgbàgbó	<i>belief</i>
igun	<i>branch (of family)</i>
ìpàdé	<i>meeting</i>
ìṣègùn	<i>medicine</i>
ìtumò	<i>the meaning</i>
kódà	<i>in fact</i>

mòlébí	<i>family (extended)</i>
ojoojumó	<i>every month</i>
ẹkọ	<i>husband</i>
olórí	<i>head</i>
oṣooṣù	<i>every month</i>
ọsọdésè	<i>every week</i>
oúnjẹ	<i>food</i>
ojà	<i>market</i>
ọmọdé	<i>youth</i>
pàjáwìrì	<i>emergency</i>
píparí	<i>settling of; completion of</i>
wúrà	<i>gold</i>

Noun Phrases

bùròdáa lágbájá	<i>brother (of somebody)</i>
ètò ẹbí	<i>organization of family</i>

Verbs

dàrú	<i>confused, disorganized</i>
fún	<i>for</i>
gbé	<i>to live in/at</i>
gbodò	<i>must</i>
jẹ	<i>to eat</i>
jé	<i>to be</i>
kúnlè	<i>kneel down</i>
parí	<i>to complete</i>
sòrò	<i>to talk</i>
tí	<i>if</i>
túmò sí	<i>translates to/means/implies</i>
wí pé	<i>said that</i>

Verb Phrases

bí tèlé	<i>to be born following</i>
kóra jọ	<i>to get together</i>
lè dàrú	<i>can lead to chaos; can be disorganized</i>

kò ì tí ì	<i>has/have not yet</i>
máa ñ wáyé	<i>always takes place</i>
lágbará	<i>to be strong</i>
ṣe kókó	<i>is important; is crucial</i>
ṣe pàtákì	<i>is important</i>

Adjectives

ga	<i>tall</i>
kéré	<i>small</i>
kúrú	<i>short</i>
kòjkan	<i>each</i>
sanra	<i>fat</i>
tóbi	<i>big</i>
tínínrín	<i>skinny (thin)</i>

Adverbs

péré	<i>only</i>
------	-------------

Conjunction

àti	<i>and</i>
nítorí èyí	<i>because of this</i>
nítorí pé	<i>because</i>
nípa	<i>about</i>

Prepositional phrases

láàárín	<i>among, in the middle of</i>
nígbà mìíràn	<i>at other times</i>

Interrogative

mélòó ni	<i>how many?</i>
----------	------------------

Other Expressions

ẹni tí ó bá juní lọ	<i>anyone that is older than oneself</i>
ìdí èyí ni wí pé	<i>this/that is why</i>
kí ayé ó gún	<i>for the world to be in good shape</i>
ọgbón àti òye	<i>wisdom and understanding</i>
òkan lára	<i>one of</i>

Lesson 1 - Èkó Kínlí:

The verbs 'jé' 'to be' and 'ni' 'to be'

The Verb 'Jé'

The verb 'jé' implies *to be*. It is frequently used with professions.

For example:

Ladi jé dókítà.

Ladi is a doctor.

Fadérera jé agbejórò.

Fadérera is an attorney/a lawyer.

Mo jé akékòdò.

I am a student.

The verb jé can be used to link phrases.

For example:

Èwà jé oúnjé tí ó dára láti jé

Beans are good to eat.

Jé can also be used to express one's age.

For example:

Kémí jé ọmọ ọdún mémwáá

Kémí is 10 years old

Màmáà mi jé ọmọ ogójì ọdún

My mother is 40 years old

Jé + negation

Jé → kí í şe

Ladi jé dókítà → Ladi kí í şe dókítà
Ladi is a doctor → *Ladi is not a doctor*

Mo jé akékòdò → N kí í şe akékòdò
I am a student → *I am not a student*

Kémí jé ọmọ ọdún mémwáá → Kémí kí í şe ọmọ ọdún mémwáá
Kémí is 10 years old → *Kémí is not 10 years old*

The verb ‘Ni’

In Yorùbá, ‘ni’ is another form of the verb ‘to be’ as used in the sentences below:

Èmi ni mämáá Túndé. *I am Túndé’s mother.*
Dókítà ni Ládi. *Ladi is a doctor.*

Òla ni ojà *Tomorrow is market day.*
Ìyá ni wúrà *Mother is gold.*

However, one cannot say:

* Dókítá jé Ládi
* Òla jé ojà

one would rather say

Ládi jé dókítá
Òla jé ojó ojà

Negation ‘kó’

When **ni** is negated, it becomes ‘**kó ni**’, as found in the examples below:

Èmi ni bábáá Kóyè. *I am Kóyè’s father.*
Èmi kó ni bábáá Kóyè. *I am not Kóyè’s father.*

Àwọn ni mämáà mi. *She is my mother.*
Àwọn kó ni mämáà mi. *She is not my mother.*

Olú ni àbúrò Adé *Olú is Adé’s younger sibling.*
Olú kó ni àbúrò Adé *Olú is not Adé’s younger sibling.*

Sé àwọn ni olùkóò rẹ? *Is s/he your teacher?*
Rárá, àwọn kó ni olùkóò mi. *No, he is not my teacher.*

Regular pronouns cannot be used with ‘ni’ as in the following examples:

*Mo ni dókítà
*Ó ni olùkò

Similarly, ‘kó’ cannot be used with regular pronouns as in the following examples:

*Mo kó ni dókítà
*Ó kó ni olùkò

Iṣé Síṣe 1

Dáhùn àwọn ɪbéèrè wònyí ní òdì.

Respond to the following questions negatively.

1. Sé bábabáà rẹ ni olórí ɪlú?

---

2. Sé àwọn ni ègbónòn Kíké?

---

3. Sé ɪwọ ni dókítà?

---

4. Sé eéjọ àti eéjì ni ẹésànán?

5. Sé èmi àti ɪwọ ni ẹyin?

Iṣé Síṣe 2

Yí àwọn gbólóhùn yí sí òdì.

Turn the following into negative.

1. Bábáà mi jé olórí ɪlú.

-
2. Àwọn ni ègbónòn mi.

-
3. Ó jé ọlópàá.

-
4. Èmi àti iwọ ni ọré.

-
5. Mo jé agbékójò.

Iṣé Síṣe 3

Lo ‘jé’ tábí ‘ni’ láti fi dí àwọn àlàfo wònyí.

Use ‘jé’ or ‘ni’ to fill out the blank spaces below.

1. Mámáà mi _____ nójòsì.
2. Èmi _____ mò ní sísé ní ilé-ìwé.
3. Wón _____ ọjògbón ní ilé-ìwéé mi.
4. Sé àwọn _____ mámáà rẹ?
5. Èmi _____ ọmọ bàbáaTádè.
6. Ó màṣe o. Ó _____ ọmódé nií.

Iṣé Síṣe 4

Yí àwọn gbólóhùn wònyí sí òdì.

Turn the following sentences into negation.

1. Mo jé nójòsì _____
2. A jé akékòó _____
3. O jé dókítà _____
4. E jé ọjògbón _____
5. Ó jé olùkó _____
6. Wón jé olórí ɿlú _____

Lesson 2 - Èkó Kejì: The interrogative 'Ta ni'

The interrogative 'ta ni' implies 'who'

Ta ni ḥréè rẹ?
Ta ni bábaà rẹ?

Isòròngbèsì (Dialogue)

Olá:	Bábaà mi, mo ní ḥré kan.	<i>Dad, I have a friend.</i>
Bába Olá:	Ìyen dára o. Ta ni ḥréè rẹ?	<i>That's nice. Who is your friend?</i>
Olá:	Orúkọ rẹ ni Láñre.	<i>His name is Láñre.</i>
Bába Olá:	Ta ni bábaá Láñre ?	<i>Who is Láñre's father?</i>
Olá:	Òjògbón Òṣúndáre ni bábaá Láñre	<i>Professor Òṣúndáre is Láñre's father.</i>

Cultural Vignette: ÀPÓNLÉ

Àpónlé jé ọkan lára àṣà àti iṣé àwọn Yorùbá. Yorùbá mágá ní pa á lówe pé: ení tí ó bá ju 'ni lọ lè juni nù. Ìtumò èyí ni pé, ení tí ó bá ju ènìyàn lọ ní ọgbón àti òye ju ènìyàn lọ. Àwón Yorùbá á tún mágá wípé: Àìbòwò fún àgbà ni kò jé kí ayé ó gún. Eléyí túmò sí pé: ilé ayé ní dàrú nítorí wí pé àwọn ènìyàn kò şe àpónlé tí ó yé fún àwọn tí ó jù wón lọ.

Bába àti iyá ènìyàn níkan kó ló yé kí ènìyàn şe àpónlé fún. Ó şe pàtákì fún gbogbo ènìyàn láti şe àpónlé fún ègbón, ẹbí, ará àti ojúlùmò tó bá junì lọ. Ènìyàn kò gbodò pe àgbàlagbà lórúkọ. Bùròdáá lágbájá tábí àñtí/sísítáá lágbájá ni ènìyàn gbodò pe ení tí ó bá junì lọ. Ìdòbálè ni ọkùnrin mágá ní kí ení tí ó bá ju ènìyàn lọ. Àwón obìnrin mágá ní kúnlè láti fi àpónlée wón hàn. Ní ọnà mìíràn, ènìyàn kò gbodò lo 'ó' fún ení tí ó bá dàgbà ju ènìyàn lọ, kódà kó jé wí pé ọdún kàn péré ni ení náà gbà lówó ènìyàn. Ení tí kò bá ní èkó ilé ní ó mágá ní pe àgbàlagbà lórúkọ. Ara èkó ilé ni bí a ti şe ní kí àwọn tí ó bá ju ènìyàn lọ.

Iṣé Síṣe 1

Dáhùn àwọn ɪbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ta ni ó yẹ kí ènìyàn ṣe àpónlé fún?

---

2. Kí ni àpónlé ní ilẹ́ Yorùbá?

---

3. Ta ni ó mágá ní pe àgbàlagbà lórúkọ?

---

4. Kí ni ɪtumò òwe yíí: ‘ení tí ó bá ju ’ni lọ lè juni nù’?

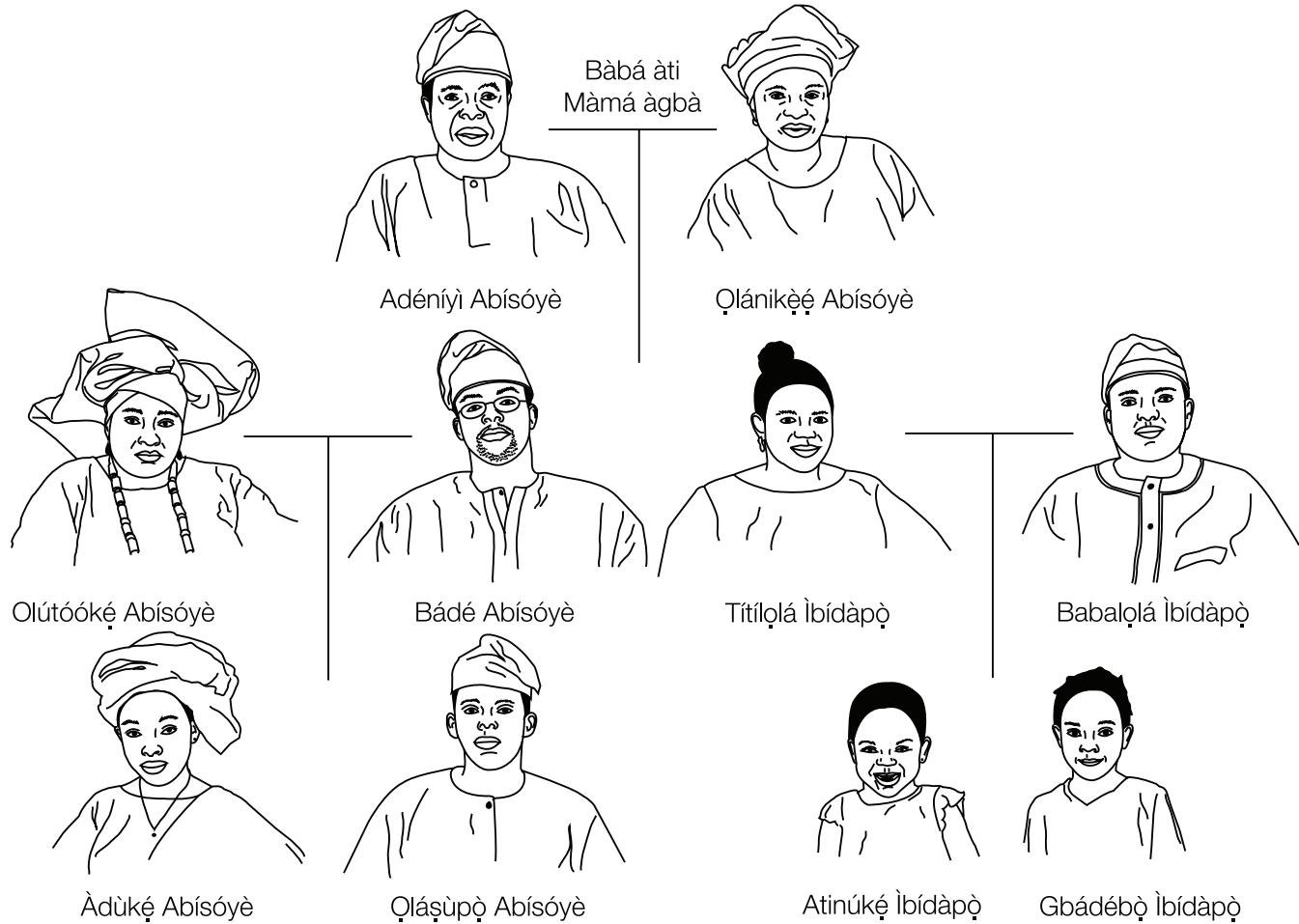
5. Kí ni àpónlé ní ɪlúù rẹ?

Lesson 3 - Èkó Kéta:

Ebí ní Ìdílé Méta (*Three Generations of a Family*)

ÌRAN MÉTÀ TI ÌDÍLÉ KAN

Iṣé Síṣe 1

Dáhùn àwọn ɿbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni orúkọ ɿdílée bàbá Àdùkẹ?

2. Kí ni orúkọ bàbáà bàbá Àdùkẹ?

3. Ta ni màmá Àdùké?

4. Ta ni ọmọ ọmọ Ọláníkèé?

5. Ta ni àwọn ọmọ ọmọ Ọláníkèé?

6. Ọmọ mélòó ni Ọláníkèé ní?

7. Ọmọ ọmọ mélòó ni Ọláníkèé ní?

8. Ta ni Babalolá?

9. Ta ni àbúròò Gbádébò?

10. Ta ni ègbón Àdùké?

Iṣé Síṣe 2

Parí àwọn ọrò wònyí.

Complete the following sentences.

Bí àpẹ́re:

Babalolá ni ọkọ Títílolá. Òun ni bàbáa Atinúké àti Gbádébò. Òun sì ni ọkọ ọmọ Oláníkèé àti Adéníyì

1. Adéníyì ni _____
2. Gbádébò ni _____
3. Olútóóké ni _____
4. Bádé ni _____
5. Atinúké ni _____

Iṣé Síṣe 3

Sọ Ióòótó ni tàbí Ióòótó kó fún àwọn gbólóhùn wònyí.

State whether the following sentences are true or false.

Òótó ni   Òótó kó

1. Àdùké ni ọkọ Olásùpò.	☐	☐
2. Olásùpò ni ìyàwó Àdùké.	☐	☐
3. Atinúké ni ọmọ ọmọ Oláníkèé.	☐	☐
4. Bádé ni bàbá Atinúké.	☐	☐
5. Adéníyì ni bàbáa bàbáa Gbádébò.	☐	☐
6. Babalolá ni bàbáa Gbádébò.	☐	☐
7. Olútóóké ni ègbónon Títílolá.	☐	☐
8. Oláníkèé ni ìyàwó Adéníyì.	☐	☐
9. Olásùpò ni ọmọ Bádé.	☐	☐
10. Bádé àti Títí ni àwọn ọmọ Adéníyì àti Oláníkèé.	☐	☐

Iṣé Síṣe 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

Bí àpẹ́rẹ́:

Okó Títílọlá ni? Babalolá

1. Bábáa bàbá Àdùké ni?

2. Òbí Àdùké àti Ọláṣùpò ni?

3. Bábáa Bápé ni?

4. Ọmọ Bápé ni?

5. Ọmọ Babalolá àti Títílọlá ni?

Wá àwọn ọrò wònyí.

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

àpónlé, àṣà, àgbàlagbà, bùròdá, ọgbón, ńdòbálè, wúrà, ńdísé, olórí, ńdàgbàsókè

à	g	b	a		a	d	à	b	á	d	í		é	à
d	ì		e		o	b	í	ṣ	ọ		a	ó	g	
w	í	d	á	g	b	á	s	d	à		e		a	a
d	ú	k	í	ó	b	à	ó	k	ò	í	k	o		ọ
w	u	r	á		e	a	g	í	b	ọ	a		a	g
ó	t	b	à	í	é	d	á	b	ò	á	g	á	m	b
	g	i	d	ò	b	à	d	g	à	í	j	b	n	o
á	d	d	ò	o	d	í	p	o	k		b	a	ó	
k	í	ò	g		b	ó	d	ó		b	à	b	k	n
o	g	a	b	i	t	ù	s	a	n	í	n	g	á	b
ó		o	r	á	í	n	r	á	b		d	ó	b	a
a	d	ó	s	á		ò	b	ò	r	d	é	k	i	à
ò	k	o	r	ó	b	è		á	d	í		a	r	i
a	d	á	b	í	o	d	ó	b	i	á	g	d	í	b
b	ì	d	à	g	b	à	s	ó	k	è	í	k	e	à

Cultural Vignette: Ẹbí ní ilèẹ́ Yorùbá

Ní ilèẹ́ Yorùbá, mòlébí jé àkójopò àpapò igun. Baálé ilé ni olórí igun kòòkan. Ètò ẹbí jé nìkan tí ó şe pàtákì fún àlàáfíà láàárín àwọn ọmọ ẹbí àti ɿlú lápapò. ɿdí èyí ni wí pé, àlàáfíà láàárín mòlébí şe kókó fún ìdàgbàsókè ɿlú. Yorùbá ní ɿgbàgbó wí pé ɿlé lè dàrú tí àlàáfíà kò bá sí láàárínin mòlébí. Gbogbo ènìyàn ni ó gbódò jé mòlébí kan tàbí òmíràñ. Nítorí èyí ni Yorùbá fi máa ní sọ wí pé: “A kíí wáyé ká má lébí.” ɿpàdée mòlébí máa ní wáyé ní ọsòòsè tàbí ní oṣooṣù. Nígbà mìíràñ, àwọn mòlébí máa ní ɿpàdé pàjáwìrì. Gbogbo mòlébí tún máa ní kóra jo láti şe ɿgbéyàwó, ɿsomolórúkò àti ɿjádeòkù.

Gbogbo ẹbí ni ó ní olórí ẹbí. Olórí ẹbí jé ọkùnrin tí ó dàgbà jùlò nínúú mòlébí. Șùgbón nígbà mìíràñ olórí ẹbí lè jé obìnrin tí ó dàgbà jùlò nínúú mòlébí. Ara àwọn ojúše olórí ẹbí ni píparí aáwò láàárín àwọn mòlébí. Olórí ẹbí tún máa ní şojú àwọn mòlébí rè ní ɿpàdé àdúgbò, ɿpàdé agbolé, tàbí ɿpàdé ɿlú. Ó şe pàtákì kí olórí ẹbí rí i wí pé ẹbí kò tú mó òun lórí. ɿdàgbàsókè ẹbí ní í şe pèlú irú olórí ẹbí tí wón bá á ní.

Iṣé Síṣe 6

Dáhùn àwọn ɿbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni pàtákì mòlébí ní ilèẹ́ Yorùbá?

2. Ta ni olórí ẹbí ní ilèẹ́ Yorùbá?

3. Kí ni iṣé olórí ẹbí nínú ẹbí àti ní ɿlú?

4. Kí ni mòlébí jé fún ìdàgbàsókè ɿlú?

5. Kí ni ɿtumòọ mòlébí?

Iṣé Síṣe 7

Túmò àwọn ọrò wònyí ni èdèe Yorùbá.

Provide the meanings of the following words in Yorùbá Language.

1. olórí _____
2. ɿpàdé _____
3. gbódò _____
4. ojúše _____
5. baálé ilé _____

Ọrò àdásọ (Monologue)

Àbíké ní sòrò nípa ẹbí rẹ fún Arábìnrin Fáladé, olùkóọ rẹ.

Àbíké is talking about her family to Mrs. Fáladé, her teacher.

Ẹbí mi (My Family)

Ẹbí mi ni ẹbí Adédíran

À ní gbé ní ɿlú ɿbàdàn ní àdúgbò ɬyágànkú. Bàbá àti ɬyáà mi bí ọmọ mérin. Àkóbí wọn ní jé Adéolú. Ọmọ ọdún méjìlélógbòn ni wón. Apòògùn sì ni wón pèlú. Wón ní ɬyàwó. Orùkọ ɬyàwó wọn ni Gbémi. Wón bí ọmọ méjì, Doyin àti Yétúndé. Ọkùnrin ni Doyin. Doyín jé ọmọ ọdún mérin. Yétúndé sì jé ọmọ ọdún méjì. Ọmọ kejì tí bàbáà àti màmáà mi bí ni Bímpé. Bímpé jé ọmọ ọgbòn ọdún. Dókítà ni wón, şùgbón wón kò ì tí ì fé ọkọ. Ení tí ó tèlé Bímpé ni Jídé. Ọmọ ọdún mérìndínlógbòn ni wón. Agbejórò ni wón. Wón şèsè bí ọmọ kan tí orúkọ rẹ ní jé Rónké. Rónké jé ọmọ oṣù métà. Èmi ni àbígbèyìn nínú ẹbí mi. Orùkọò mi ni Àbíké. Mo jé ọmọ ọdún méjìlélógbún. Mo wà ní Yunifásítì ti ɿlú ɿbàdàn. Mo ní kó nípa èkó ịṣègùn.

Iṣé Síṣe 8

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Respond to the following questions.

1. Kí ni orúkọ eni tí ó n sòrò?

2. Kí ni iṣé tí Bímpé n şe?

3. Ipò wo ni Adéolú wà nínú ẹbí yìí?

4. Kí ni orúkọ àdúgbò àwọn Àbíké?

5. Kí ni orúkọ ìyàwó Adéolú?

6. Ta ni wón bí tèlé Bímpé?

7. Ọmọ ọdún mélòó ni Jídé?

8. Kí ni orúkọ àwọn ọmọ Adéolú?

9. Kí ni orúkọ ilé-ìwé gíga Àbíké?

10. Kí ni orúkọ ẹbí yìí?

Iṣé Síṣe 9

Parí àwọn ọrò wònyí.

Complete the following based on the monologue.

Bí àpẹ́rẹ:

Omo ọdún méjìlélógún ni = Àbíké

1. Apòògùn ni = _____
2. Ìyàwó Adéolú ni = _____
3. Doyin àti Yétúndé ni = _____
4. Ọmọ kejìi bàbáà àti màmáà mi ni = _____
5. Ọmọ ọdún mérin ni = _____
6. Ọmọ ọdún méjì ni = _____
7. Ọmọ ọgbòn ọdún ni = _____
8. Dókítà ni = _____
9. Ó n kó nípa èkó Iṣègùn = _____
10. Ọmọ ọṣù métà ni = _____
11. Àbígbèyìn ni = _____
12. Agbékérò ni = _____
13. Ọmọ ọdún mérindínlógbòn ni = _____
14. Ọmọ Yunifásítì ni = _____
15. Ó n sòrò nípa ẹbíi rè = _____

Ọrò àdásò (*Monologue*)

Ębí Akínwálé

Orúkọ mi ni Lọlá. Orúkọ bàbáà mi ni Fémi. Orúkọ màmáà mi ni Ọláníkèé. Mo ní abúrò métà. Orúkọ wọn ni Jídé, Báyò àti Bùnmi. Jídé àti Báyò ni àwọn abúrò mi ọkùnrin, Bùnmi sì ni àbúrò mi obìnrín. Jídé ni ọmọ kejì. Báyò ni ọmọ kéta. Bunmi ni àbúrò mi àbígbèyìn. À n gbé ní ॥ú Èkó. Mo férànan gbogbo àwọn ębí mi gan-an ni.

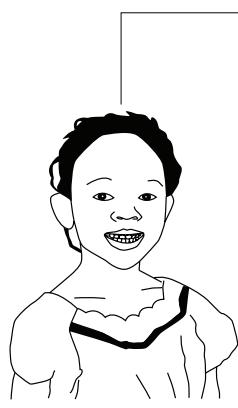
Ẹbí Akínwálé Bàbá àti Mámá

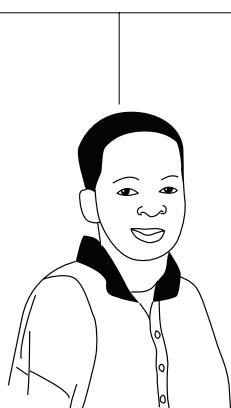
Fémi

Oláníkèé

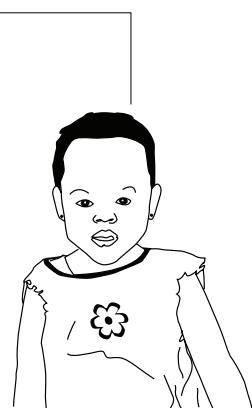
Lolá

Jídé

Báyò

Bùnmi

Iṣé Síṣé 10

Dáhùn àwọn ibéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni orúkọ ẹbí Lolá? _____
2. Kí ni orúkọ bábá Jídé? _____
3. Ta ni Báyò? _____
4. Kí ni orúkọ àwọn àbúrò Llolá? _____
5. Ta ni Oláníkèé ? _____
6. Kí ni orúkọ ègbónon Llolá? _____
7. Ta ni Bùnmi? _____
8. Ọmọ mélòó ni ó wà nínú ẹbí Akínwálé? _____

Iṣé Síṣe 11

Mú èyí tí ó bá tònà nínú àwọn ìdáhùn wònyí.
Circle the correct answer.

1. Orúkọ bàbáa Lọlá ni?

- a. Gbénga
- b. Fémi
- c. Báyò
- d. Şeun

2. Kí ni orúkọ àbúròo Bàyó?

- a. Lọlá
- b. Bùnmi
- c. Kémi
- d. Jídé

3. Ọmọ mélòó ni Ọláníkèé bí?

- a. Ọmọ méta
- b. Ọmọ márùnún
- c. Ọmọ kan
- d. Ọmọ mérin

4. Ègbón mélòó ni Bùnminí?

- a. Méjì
- b. Méta
- c. Mefà
- d. Mérin

5. Ilú wo ni ẹbí Akínwálé í gbé?

- a. Ìbàdàn
- b. Abéòkúta
- c. Èkó
- d. Ilé-Ifè

Isé Síṣe 12

Túmò àwọn ọrò wònyí ni èdèè Yorùbá.

Provide the meanings of the following words in Yorùbá language.

1. My brother-in-law
2. Her mother-in-law
3. His niece
4. Your nephew
5. My first cousin
6. Our uncle
7. Your aunt
8. My grandfather
9. Their great grandfather
10. Her grandmother

Isé Síṣe 13

So àwọn tí ó bara mu ni ọwó A àti ọwó B papò.

Match the words in column A with those in column B.

A

- Ebí
- Bàbá
- Màmá
- Bàbáa bàbá
- Màmáa màmá
- Ègbón
- Àbúrò

B

- Younger sibling
- Older sibling
- Grandmother
- Grandfather
- Mother
- Father
- Family

Isé Síṣe 14

So àwọn tí ó bara mu ni ḥwó A àti ḥwó B papò.

Match the words in column A with those in column B.

A

Ìkúnlè

Ìdòbálè

Àpónlé

Àṣà

Agbolé

B

Respect

Culture

Compound

Kneeling down

Prostration

Isé Síṣe 15

Ya àwòrán ẹbù rẹ. Tí o bá şe é şe, ya àwòrán yìí tití dé ìran kéta.

Draw a picture of your family, if possible a three-generation family tree.

1. Generation

2. Generation

3. Generation

Isé Síše 16

Mú fótò ẹbū rē wá sí kíláàsì. Fi fótò ẹbū rē han ọréè rē, jé kí ọréè rē gbìyànjú bójá ó lè sō nípa àwọn ẹbū rē fún e.

Bring a picture of your family to class. Show it to your partner in class, and let your partner guess who the members of your family are.

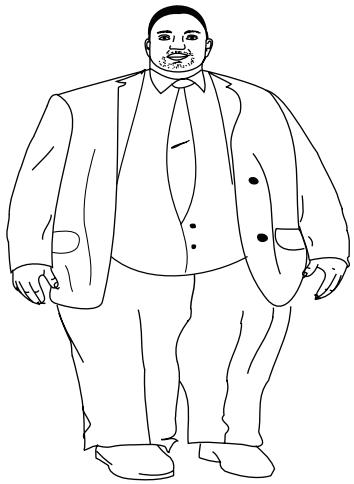
Isé Síše 17 Ní méjì méjì. (*In pairs*)

Nínúu kíláàsì, láláìsí fótò, ñe àpèjúwe ẹbū rē fún ọréè rē, kí ọréè rē náà sì ñe àpèjúwe ẹbíi rē fún ìwø náà. È kó ohun tí ë sō fún ara yín sílè.

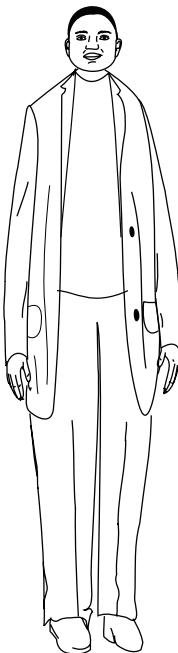
In pairs, without pictures, let each student describe his or her family to his or her partner. Each of you should write down what the other person said.

Lesson 4 - Èkó Kéerin: Describing people

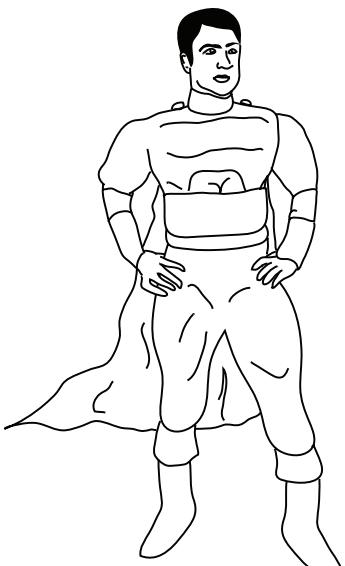
Àbúròò mi ọkùnrin lágbára	<i>My younger brother is strong</i>
Òréè mi sanra	<i>My friend is fat</i>
Mo kúrú	<i>I am short</i>
Tádé ga	<i>Tádé is tall</i>
Ègbónòn mi tínínrín	<i>My older sibling is skinny</i>
Bàbáà mi kúrú	<i>My father is short</i>
Òréè mi tóbi	<i>My friend is big</i>
Kò kúrú kò ga	<i>S/he is neither tall nor short</i>
Ènìyàn dúdú	<i>a black person</i>
Ènìyàn pupa	<i>a light-skinned person</i>
Ènìyàn funfun	<i>a white person</i>

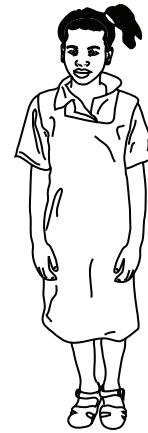
Abíolá nìyí. Ó sanra. Kò ga. Òṣìṣé ni.

Sèìndè nìyí. Ó tínínrín. Ó ga. Ó yòlé.

Kúnlé nìyí. Ó tóbi. Ó lágbára.
Akínkanjú ènìyàn ni.

Títí nìyí. Kò kúrú. Kò ga.

Gerunds are formed from adjectival verbs.

Some examples of adjectival verbs include ga (tall), sanra (fat) and tóbi (big).

ga	→	gíga
sanra	→	sísanra
tóbi	→	títóbi

However, some adjectival verbs do not follow the above structure.

Some examples include:

kéré	→	kékeré	<i>small</i>
kúrú	→	kúkúrú	<i>short</i>
burú	→	búburú	<i>wicked, mean</i>

Gerunds can be used to describe people. They follow their nouns.

For example:

màmáà mi jé ènìyàn gíga   *my mother is a tall person*

OR

ènìyàn sísanra ni bàbáà mi   *my father is a fat person*

The prefixes oní-, al-, ọl-, ẹl- (*one who is*) can be added to the noun to describe people.

For example:

ogbón	→	ọlóbón
àánú	→	aláàánú
ìwàpèlé	→	oníwàpèlé

Example:

màmáà mi jé ọlóbón

OR

màmáà mi jé ọlóbón ènìyàn

OR

ọlóbón ènìyàn ni màmáà mi

Òrò àdásọ (Monologue)

Olú n̄ şe àpèjúwe ẹbí rẹ nínúú kíláàsì.

Olú is describing his family in the classroom.

Bàbáà mi tínínrín, wón sì dídú. Màmáà mi sanra, wón sì pupa. Wón lèwà. Kì í şe pé bàbáà mi bùréwà o! Wón jé ọlóbón, aláàánú àti onírèlè. Wón sì tún jé ènìyàn gíga.

Màmáà mi jé oníwàpèlé. Wón kì í şe onígbéraga. Wón kò ga bíi bàbáà mi. Wón kò sì kúrú púpò. Wón jé ènìyàn rere. Wón sì jé ọmoluwàbí ènìyàn.

Iṣé Síṣe 1

Sọ lóòótó ni tàbí lóòótó kó fún àwọn gbólóhùn wònyí.

State whether the following sentences are true or false.

Òótó ni   Òótó kó

1. Bábá Olú sanra.	☐	☐
2. Mámá Olú ga.	☐	☐
3. Bábá Olú jé oníwàpèlé.	☐	☐
4. Bábá Olú kò bùréwà.	☐	☐
5. Mámá Olú kò gbéraga.	☐	☐

Iṣé Síṣe 2

Sé àpèjúwe àwọn èníyàn wònyí.

*Describe the following people.***Bí àpẹ́rẹ́:**

Britney Spears	=	<u>Ó kúrú, ó kéré, kò gbéraga.</u>
----------------	---	------------------------------------

1. George H. W. Bush	=	_____
2. Miley Cyrus	=	_____
3. 50 Cent	=	_____
4. Barack Obama	=	_____
5. Michael Jackson	=	_____
6. Michael Phelps	=	_____
7. Bill Clinton	=	_____
8. Hillary Clinton	=	_____
9. Carrie Underwood	=	_____
10. Michelle Obama	=	_____
11. Kanye West	=	_____
12. Oprah Winfrey	=	_____
13. Will Smith	=	_____
14. Paula Abdul	=	_____
15. Simon Cowell	=	_____
16. Christina Aguilera	=	_____
17. Angelina Jolie	=	_____
18. Brad Pitt	=	_____
19. Jennifer Aniston	=	_____
20. Nelson Mandela	=	_____
21. Dolly Parton	=	_____
22. Percy Sledge	=	_____
23. Beyoncé Knowles	=	_____
24. King Sunny Ade	=	_____
25. Fela Anikulapo Kuti	=	_____
26. Jennifer Aniston	=	_____
27. Denzel Washington	=	_____
28. Dalai Lama	=	_____
29. Muhammed Ali	=	_____
30. Martin Luther King Jr.	=	_____

Chapter 6 - Orí Kefà | SHOP WITH ME

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- The use of the interrogative 'Eélòó
- Oní-/Al-/Ej-/Ol-
- How to haggle
- Numbers 100-3000

Àwọn ọrọ (Vocabulary)

Nouns	
aago	<i>clock/bell</i>
àgbàdo	<i>corn</i>
àgbè	<i>farmer</i>
àgbò	<i>ram</i>
àlùbósà	<i>onion</i>
àmàlà	<i>yam floured meal</i>
aṣo	<i>cloth/clothing</i>
ayò	<i>a game</i>
ewúré	<i>goat</i>
filà	<i>hat</i>
gààrí	<i>grain made from cassava</i>
ìjògbòn	<i>trouble</i>
ilá	<i>okra/okro</i>
ìpolówó	<i>advertisement</i>
Ìrìn-àjò	<i>journey</i>
irú	<i>locust bean</i>
kéké	<i>bicycle</i>
olóko	<i>farm owner</i>
òróró	<i>peanut oil/vegetable oil</i>
oúnjẹ	<i>food</i>
ògèdè	<i>plantain</i>
ojà	<i>market</i>
ojó	<i>day</i>
òkà / àmàlà	<i>meal made from yam flour</i>
òla	<i>tomorrow</i>
òlójó	<i>periodic</i>
màálù	<i>cow</i>
méje-méje	<i>in sevens</i>
sùúrù	<i>peace</i>
wòsìwósì	<i>petty trading</i>

Noun Phrases

àwọn ọjà kan	<i>some markets</i>
èlò ilé	<i>household items</i>
èkọ mímu	<i>pap</i>
erè oko	<i>farm produce</i>
èyà ọkò	<i>car parts</i>
ìyá aláta	<i>female pepper seller</i>
ojà oko	<i>farm market/ village market</i>

Adjective

tuntun	<i>new</i>
--------	------------

Other Expressions

ó súnmó	<i>It's near</i>
---------	------------------

Lesson 1 - Èkó Kínlí:

Interrogative: Eélòó

Interrogative ‘Eélòó’ implies ‘*how much*’. For example:

Buyer:	Eélòó ni ata yí?	<i>How much is this pepper?</i>
Seller:	Ogúnun náírà ni.	<i>It is twenty naira (₦20).</i>

Isé Síše 1

Lo àpèèré tí ò wà ní ìsàlè yí láti fi dáhùn àwọn ̀ibéèrè wònyí.

Use the model below to answer the following questions.

Bí àpèèré:

Hat (₦ 50)

Eélòó ni filà yí?

Àádóta náírà ni.

1. Shoe (₦ 70)
2. Pen (₦ 40)
3. Bag (₦ 65)
4. Onion (₦ 12)
5. Corn (₦ 20)
6. Hat (₦ 35)
7. Plantain (₦ 25)
8. Mango (₦ 18)
9. Okra (₦ 22)
10. Locust beans (₦ 15)

Isé Síše 2 Níná ojà *Haggling*

Lo àpẹ́rẹ́ tí ò wà ní lsàlè yí láti fi dáhùn àwọn ̀ibéèrè wònyí.
Use the model below to answer the following questions.

Bí àpẹ́rẹ́:

A pair of pants (₦ 50)

Sé şòkòtò náà gba ogójì náírà?
 Rárá, kò gbà.

1. Shoe (₦ 70)
2. Dress (₦ 40)
3. Beans (₦ 15)
4. Onion (₦ 5)
5. Corn (₦ 8)
6. Banana (₦ 10)
7. Plantain (₦ 25)
8. Dictionary (₦ 49)
9. Okra (₦ 20)
10. Spinach (₦ 17)

Isé Síše 3

Wo àpẹ́rẹ́ tó wà lókè yíí, kọ lsòròngbèsí tí ó wáyé láàárin ̀iwọ àti ̀iyá ọlójà sílè. Má şe jé kí ó ju gbólóhùn mémwàá lọ.

Use the example above; write ten lines of dialogue between you and a market woman (haggling in the market).

Lesson 2 - Èkó Kejì:

Oní-/Al-/Eí-/Qi-

Al-/Eí /Qi- are prefixes used to describe one who owns, one who does, one who sells, or one who has. They are derivatives of Oní-. For example, oní + aşo → onásə → alásə. n=l because they are allophones, and /i/ is elided with tone retention. The initial vowel /o/ takes the form of /a/ which is then copied. Note that al-, əl-, eł-, and el- are allomorphs of oní

For example:

oní	+	ata	→	aláta	<i>one who sells peppers</i>
oní	+	əmə	→	ələmə	<i>one who has a child</i>
oní	+	əran	→	ələran	<i>one who sells meat</i>
oní	+	iṣu	→	oníṣu	<i>one who sells yams</i>
oní	+	aago	→	aláago	<i>one who sells or fixes watches</i>

Note the initial vowel copying in aláta, ələmə, ələran, and aláago.

Isé Síše 1

Use oní-, al-, el-, or ol-

1. àmàlà	=	_____
2. gààrí	=	_____
3. irú	=	_____
4. àlùbósà	=	_____
5. kèké	=	_____
6. wòsìwósì	=	_____
7. ilá	=	_____
8. aṣo	=	_____
9. òróró	=	_____
10. aago	=	_____
11. ọkà	=	_____
12. olá	=	_____
13. ayò	=	_____
14. filà	=	_____
15. sùúrù	=	_____

Isé Síše 2

Fi èyí tó bá yẹ dí àwọn àlàfo wònyí

Fill in the spaces below with the appropriate words using oní-, al-, el-, or ol-

Ní ọjó kan, mo lọ sí ọjà láti lọ ra aṣo lówó _____. Ní ibi tí mo ti ná bá _____ sòrò lówó ni mo ti rí _____. Mo pè é, mo sì ra iṣu mèta lówó _____ láti fi gún iyán. Bí mo şe fé mágá lọ ni mo tún rí _____ àti _____ tí wón ná polówó ata àti ẹran. Mo pe àwọn náà, mo sì ra ata àti ẹran pèlú.

Lesson 3 - Èkó Kẹta: Níná Ojà (Haggling)

Ìsòròngbèsì (Dialogue)

Nínú ojà (Inside the market)

Ìyá aláta àti oníbàárà
Pepper seller and a buyer

Màmáa Tádé: Eélòó ni tàtásée yín, ìyá aláta?

Ìyá Aláta: Èwo nínúu wọn?

Màmáa Tádé: Àwọn tí ó wà ni àárín yen?

Ìyá Aláta: Náírà mårùnún ni àwọn yen.

Màmáa Tádé: Háà! Wón ti wón jù. N kò lè san náírà mårùnún o. E jé kí n san náírà méta àbò.

Ìyá Aláta: Rárá, kò gbà. (Màmáa Tádé ní lọ.) Ó dára o. E wá mú u ní náírà méta àbò.

Màmáa Táde: E gbà. Náírà mårùnún nìyí o.

Ìyá Aláta: Ò dára o. E gba náírà kan àti àádóta kóbò. E padà wá o.

Màmáa Táde: Mo gbó o.

Isé Síše 1

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ìbéèrè wo ni màmáa Tádé bèèrè lójá aláta?
2. Eélòó ni ìyá aláta pe tátásé fún màmáa Tádé?
3. Eélòó ni màmáa Tádé ní òun máa san?
4. Eélòó ni màmáa Tádé san ní ìgbèyìn?
5. Shéñjì eélòó ni ìyá aláta fún màmáa Tádé?

Cultural vignette: QJÀ

Qjà jé ibi tí àwọn èníyan tí ní tà tábí tí wón ti ní ra nnkan. Àwọn ojà kan wà fún nnkan pàtò tí èníyan bá fé. Bí àpẹẹrẹ, ojà oúnjé yàtò sí ojà aşo. Béè ni ojà aşo yàtò sí ojà ohun èlò ilé. Oríshíríshi ojà ni ó wà ní ilè Yorùbá. Ní llù lbàdàn, ojà tí ó wà fún aşo tità ni Ojàa Gbági tuntun àti Ojà Aléşinlóyé. Ojà Òjé, Ojà Orítamérin àti Ojàa Bódijà ni wón ti máa ní ta nnkan bí oúnjé àti ohun èlò ilé. Ojàa Géètì ni wón ti máa ní ta àwọn èyà ọkò. Ojàa Móniyà àti Ojà Ọrányàni ni ibi tí wón ti máa ní ta ẹran ìso bí àgbò, ewúré àti màálù.

Àwọn ojà mìíràn wà tí kí í şe olójoojumó. Nígbà mìíràn, ó lè jé ojà ọlójó méta-méta, márùnún-márùnún tábí méje-méje. Oja oko ni àwọn ojáa tí ó súnmọ oko tí àwọn àgbè ti máa ní ko irè oko wón wá fún tità.

Isé Síše 2

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

1. Irú àwọn ojà wo ni ó wà ní ilè Yorùbá?
2. Dárúkọ àwọn ojà llú lbàdàn tí a kà nínú àyókà yíí.
3. Àwọn ojà wo ni wón ti ní ta aşo ní llú lbàdàn?
4. Kí ni wón ní ta ojà ni Ojàa Móniyà àti Ojà Ọrányàni?
5. Ojó mélòó – mélòó ni wón sáábà máa ná àwọn ojà ìyókù?

Isé Síše 3

Jé ká şe àfiwé àşà. Sọ fún wa nípa àşà ọjà ní ɿlúù rẹ.
Tell us about the market system in your country.

Isòròngbèsi (Dialogue)

Mámáa Şadé àti Mámáa Fúnmi pàdé ní ọjà.
Şadé's mom and Fúnmi's mom meet in the market.

Mámáa Şadé: È káàárò o, Mámáa Fúnmi

Mámáa Fúnmi: È káàárò o, Mámáa Şadé, a à jí bfí?

Mámáa Şadé: A jíire o. Gbogbo ilé nkó?

Mámáa Fúnmi: A dúpé o. Dáadáà ni wón wà. Bábáa Şadé nkó? Sé àlàáfíà ni wón wà?

Mámáa Şadé: A dúpé o. Bábáa Fúnmi náà nkó o?

Mámáa Fúnmi: Wón wà o. Wón mà ti lọ sí ìrin àjò.

Mámáa Şadé: Dáadáà ni wọn yóò dé o. Mo mà fé ra ata rodo, ata şòn'bò, tòmáàtì, àlùbósà, iyò àti epo pupa.

Mámáa Fúnmi: Èmi náà fé ra eja tútù àti şòn'bò fún ọbè eja aláta ni.

Mámáa Şadé: Mo máa ra èfóọ şokọ yòkòtò àti ègúsí. Mo ní láti ra èlùbó fún àmàlà,

fún oúnjé alé.

Iṣé Síṣé 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí.

Answer the following questions.

1. Níbo ni Mámáa Ṣadé àti Mámáa Fúnmi ti pàdé?
2. Kí ni Idí tí Mámáa Ṣadé fi kí Mámáa Fúnmi pé 'a à jíbí'?
3. Ta ni ó lọ sí ìrìn àjò?
4. Kí ní Mámáa Ṣadé wá rà lójà?
5. Kí ni Mámáa Fúnmi ní láti rà?

OWÓ NÍNÁ NÍNÚ QJÀ

Isòròngbèsì (Dialogue)

Two friends, Kúnlé and Ládi meet in the market.

- Háká Kúnlé, kí ni o wá şe ní ọjà?
- Mámáa mí ní kí n wá ra ẹran náírà méwàá, ìrèṣì náírà márùnún ààbò, ata rodo náírà kan, àlùbósà náírà kan, èfóq tètè náírà méji. Wón fún mi ní ogúnun náírà. Tí ìṣirò rẹ bá péjú, eélòdó ni ó yé kí n mú padà lọ sí ilé?
- Kúnlé, sé o mò pé mo féràn ìṣirò! Wà á mú .....uhhhhh..... àádóta kóbò padà lọ sí ilé fún mámáà rẹ. Tí o kò bá şe béké, o ti wọ ijògbònón mámáa rẹ nìyèn.
- Ládi, èmi náà ti şírò iye tí ó yé ki n mú padà lọ sí ilé, O mò ìṣirò gan-an ni o.
- Mámáa tèmi náà ní kí n ra ata tàtásé ọgóta kóbò, epo pupa náírà kan, àlùbósà ọgórín kóbò, èwà pupa náírà márùnún, gáàrí náírà márùnún, nínúu náírà márùnúndínlógún. Èló lo rò wípé ó yé kí n mú padà lọ sí ilé?

- Náíra méjí ati ogóji kópò.
- O gbà á. Ó dàbò o.
- Ó dàbò o.

Isé Síše 5

Dáhùn àwọn ɪbéèrè wònyí.

Respond to the following questions.

	True Òótó ni	False Òótó kó
1. Ládi àtí Kúnlé pàdé nílé ọtí.	☐	☐
2. Mámáa Kúnlé ní kí ó lọ ra ẹran ogúnun náírà.	☐	☐
3. Ogúnun náírà ni wón fún Kúnlé láti ilé.	☐	☐
4. Ládi kò féràn ịṣirò rárá.	☐	☐
5. Àádóta náírà ni Kúnlé mágá mú padà lọ síté.	☐	☐
6. Babáa Ládi ni ó rán an lọ sí ọjà.	☐	☐
7. Èfọ́ tètè wà lára nñkan tí mámáa Kúnlé ní kí ó rà wálé.	☐	☐
8. Àlùbósà wà lára nñkan tí Ládi àtí Kúnlé mágá rà lọ fún mámáa wọn.	☐	☐
9. Kópò mérìndínlógún ni mámáa Ládi fún un.	☐	☐
10. Kúnlé sọ iye owó tí Ládi mágá mú padà lọ fún mámáa rẹ.	☐	☐

Isé Síše 6

Kọ ịsòròngbèsì kan láàárínin iwọ àtì ọréè rẹ ti e jo pàdé nínúu ọjà

Write a dialogue between you and your friend you met in the market.

Áṣà ́Ipolówó ́Ojà (Advertisement)

Àgbàdo sísè: Láńgbé jíná o
Òròkún orí ebè
Olóko ò gbowó

Èwà sísè: Àdàlú elédé o

Awùsá: Awùsá gbó keke bí obì
Ó gbó bí orógbó

Iṣu sísè: Èléntú dé o.
Òré ́Ikètè dé o
Ó tú sépo múyé,
Ó fàtàrí napo pé béké

Ekọ mímu Ómí é ní hó yeeyéè,
Yeeyéè ní ní hó o
Èyin ọmọ àràbà méta Odòokun,
È wa mu ún
Yeeyéè ní ní hó o

Àwọn orin Yorùbá nípa oúnjẹ (Song about food)

Oní moínmóín gbewá gbewá
Moínmóín epo
Só mepo
Só mepo ́ṣìndìn
Moínmóín epo
Só fedé si pèlálùbósà
Moínmóín epo

Àwọn orin Yorùbá nípa oúnjẹ (Song about food)

Oní dòdò oní moínmóín
Oní dòdò oní moínmóín
Nígbà tí ò tà ó gbé gbá kalè
È wá wò jà ní Láfíaji.

Lesson 4 - Èkó Kérin: Nórbà (Numbers)

Nórbà 100-3000

100	ogórùnún	300	ọdúnrún
110	àádófà	400	irínwó
120	ogófà	500	èédégbèta
130	àádóje	600	egbèta
140	ogóje	700	èédégbèrin
150	àádójọ	800	egbèrin
160	ogójọ	900	èédégbèrún
170	àádósànán	1000	egbèrún
180	ogósànán	1200	egbèfà
190	àádówàá	1400	egbèje
200	igba	1600	egbèjọ
203	eétálénígba	2000	egbèwá/egbàá
250	àádótalénígba	2,200	egbòkànlá
		2,800	egbèrìnlá
		3,000	egbèédögún/ èédégbàajì

More on Numbers

Àádó	= ogún lónà ilópo iye kan ó dín eéwàá (20 x ? - 10)
Èèdé	= igba lónà ilópo iye kan ó dín ogórùnún (200 x ? - 100)
Èèdé + egbàá	= Èédégbàá i.e. egbàá lónà ilópo iye kan ó dín egbèrún (2,000 x ? - 1,000)

ẹgbàáta	=	6,000 (2000 x 3)
Therefore, èédégbàáta	=	5,000
ẹgbàárin	=	8,000
Therefore, èédégbàárin	=	7,000
ẹgbàáwàá or ọké kan	=	20,000
ọké méjì	=	40,000

Isé Síše 1

Ko ìdáhùn rẹ ní Yorùbá.
Write your response in Yorùbá.

Bí àpẹ́rẹ:

$$100 - 100 = \underline{\text{odo}}$$

1. $150 - 40 =$ _____
2. $200 - 60 =$ _____
3. $87 + 54 =$ _____
4. $45 \times 3 =$ _____
5. $16 + 143 =$ _____
6. $78 + 125 =$ _____
7. $49 \times 4 =$ _____
8. $169 - 53 =$ _____
9. $70 + 70 =$ _____
10. $200 - 132 =$ _____

Isé Síše 2

Kọ ìdáhùn rẹ ní Yorùbá.
Write your response in Yorùbá .

Bí àpẹ́rẹ:

Yọ àádótalélójódúnrún kúrò nínú ẹgbèta. Kí ni ó kù?
 Ó ku àádóta.

1. Yọ ẹgbèta kúrò nínú eétàdínlógúnlélégbèrin. Kí ni ó kù?
2. Yọ èédégbèrin kúrò nínú ẹgbèrin . Kí ni ó kù?
3. Yọ ọgósànán kúrò nínú ẹgbèrún. Kí ni ó kù?
4. Yọ ọgójọ kúrò nínú ọgósànán. Kí ni ó kù?

Isé Síše 3

Dí àwọn àlafó wònyí.
Fill in the blank spaces.

Bí àpẹ́rẹ:

ogún x 3 = ọgóta

1. _____ x 4 = ọgórin
2. àád _____ = 180-10
3. ọgbòn àti _____ = 630
4. èédégbèsán dín _____ = ẹgbèjo
5. _____ = 420

Isé Síše 4

So àwọn tí ó bara mu ni ọwó A àti ọwó B papò.

Match the words in column A with those in column B.

A	B
149	ẹérìndínlógòwá
196	oókàndínláàdójọ
500	igba
200	èèdégbèta
2000	ẹgbèfà
1200	ẹgbàá
120	ẹgbèta
600	ogófà
60	àádósànán
170	ogóta

Isé Síše 5

Mú èyí tó bá tònà nínú àwọn wònyí.

Circle the correct answer.

- Yọ eétàdínláàdójə kúrò nínú ọqdúnrún, ó jé?
  - eétàléláàdósànán
  - eétàlélógóje
  - ẹérìndínlógòwá
  - oókànléláàdósànán
- Yọ eétàdínlógún kúrò nínú ẹérìndínláàádótalénígbà, ó jé?
  - oókàndínlóbònlénígbà
  - eétàdínlóbònlélóqdúnrún
  - eéjilélóbònlénígbà
  - eétàlénígbà
- Yọ ogún kúrò nínú eétàlélögójə, ó jé?
  - eétàdínláàdójə
  - eétàlélógóje
  - eétàléláàdójə
  - eétàléláàdósànán

4. Aárùnúndínlógófà àti aárùnúndínláàádójé jé?
  - a. ogójilénígba
  - b. ọgbònlénígba
  - c. aárùnúndínlógúnlénígba
  - d. àádótalénígba

5. Oókàndínláàádóta àti àádófà jé?
  - a. oókànlélögójọ
  - b. eéjiléláàdójọ
  - c. eétàlélögójọ
  - d. oókàndínlögójọ

6. Eéjì lónà àádófà jé?
  - a. ogúnlénígba
  - b. eétàlénígba
  - c. àádótalénígba
  - d. eéjilénígba

7. Eérin lónà aárùnúnlélogófà jé?
  - a. èédégbèta
  - b. egbèta
  - c. ọqdúnrún
  - d. èédégbèrin

8. Eétà lona ọgrùnún jé?
  - a. igba
  - b. ọqdúnrún
  - c. irínwó
  - d. eétàlénígba

9. Fi èéjì pín irínwó, ó jé?
  - a. eéjilénirínwó
  - b. ọqdúnrún
  - c. èédégbèta
  - d. igba

10. Fi aárùnún pín ogúnlélèèédégbèta, ó jé?
  - a. eérìnlélögórùnún
  - b. eérìnléláàdófà
  - c. eérìndínlögórùnún
  - d. eérìnlélèèédégbèta

Chapter 7 - Orí Keje | LET'S FIND SOMETHING TO EAT!

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to express hunger and thirst
- About food in the market
- About daily meals
- How to order food in a restaurant

Àwọn ọrọ (Vocabulary)

Nouns	
adìẹ	<i>chicken</i>
alákòwé	<i>educated person</i>
alárànán	<i>a type of fish</i>
àlejò	<i>visitor, guest</i>
àgbàdo	<i>corn</i>
agbálùmò	<i>wild cherry</i>
àkàrà	<i>food made from black eye peas/beans</i>
àlùbósà	<i>onion</i>
àrò	<i>drum (fish)</i>
àşáró	<i>food made from yam</i>
ata	<i>pepper</i>
awó	<i>guinea fowl</i>
bòjòlì	<i>roasted plantain</i>
bótà	<i>butter</i>
búrédì	<i>bread</i>
dòdò	<i>fried plantain</i>
ègbo	<i>food made from corn</i>
èlùbó	<i>flour made from yam</i>
èpiyà	<i>tilapia (fish)</i>
èsò	<i>fruit</i>
ewédú	<i>a type of leafy green</i>
èfó	<i>leafy green</i>
ejá	<i>fish</i>
èran	<i>meat/beef</i>
ègúsí	<i>melon seed</i>
èbà	<i>food made from cassava</i>
èdò	<i>liver</i>
èkọ	<i>a food made from corn</i>
eléédè	<i>pork(pig)</i>
eleran	<i>meat seller</i>
emu	<i>palm wine</i>

èpà	<i>peanut</i>
èwà	<i>beans</i>
eyin	<i>egg</i>
fàájì	<i>fun</i>
fáñtà	<i>fanta</i>
fùfú	<i>food made from cassava</i>
gààrí	<i>grains made from cassava</i>
gbègìrà	<i>bean stew</i>
gúgúrú	<i>popcorn</i>
hámúbógà	<i>hamburger</i>
Ìbépé	<i>papaya</i>
Ìgbákó	<i>scoop</i>
Ìgbín	<i>snail</i>
Ìkókòré	<i>wateryam porridge</i>
ilá	<i>okra/okro</i>
Ìnáwó	<i>ceremony</i>
Ìpékeré	<i>plantain chips</i>
Ìsòmòlórúkò	<i>naming ceremony</i>
Ìgbéyáwó	<i>marriage ceremony</i>
Ìrèṣì/ráìṣì	<i>rice</i>
irú	<i>locust bean</i>
Ìsò	<i>stall/boot</i>
iṣu	<i>yam</i>
iyán	<i>pounded yam/ food made from yam</i>
kókà oòtù	<i>Quaker Oats</i>
kídìnríń	<i>kidney</i>
kóòkì	<i>Coca-Cola</i>
kofí	<i>coffee</i>
màálù	<i>cow meat (cow)</i>
màkàróni	<i>macaroni</i>
mángòrò	<i>mango</i>
mílùkì	<i>milk</i>
mínírà	<i>mineral/soft drinks</i>
móínmóíń	<i>food made from black eye peas/beans</i>
ọbè	<i>stew</i>

òbòkún	<i>a type of fish</i>
ògì	<i>food made from corn</i>
ògúfe	<i>goat meat</i>
òkèèrè	<i>foreign</i>
òkèlè	<i>morsel</i>
ojó-ibí	<i>birthday</i>
omi	<i>water</i>
oníbàárà	<i>customer/buyer</i>
òpè òyìnbo	<i>pineapple</i>
oríṣiríṣi	<i>different</i>
òróró	<i>vegetable oil</i>
ọsàn	<i>orange</i>
oúnjẹ	<i>food</i>
panla	<i>stockfish</i>
pàtákì	<i>important</i>
pẹpusí	<i>Pepsi</i>
pofupófù	<i>puff-puff (fried snack made with flour)</i>
rará	<i>no</i>
tàtásé/ tàtásé	<i>red pepper</i>
tî	<i>tea</i>
sandînì	<i>sardine</i>
séfúnqòpù	<i>7 UP</i>
síríàlì	<i>Corn Flakes, Rice Krispies, etc</i>
ṣàkì	<i>tripe</i>
ṣáwá	<i>a type of smoked fish</i>
ṣîsì	<i>cheese</i>
ṣinṣînì	<i>chinchin (fried snack made with flour)</i>
ṣúgà	<i>sugar</i>
tòlótòló	<i>turkey</i>
tòmáàtì	<i>tomato</i>

Noun Phrases

àmàlìà iṣu	<i>food made from yam</i>
àmàlìà / ọkàa lááfún	<i>food made from cassava</i>
ara èran	<i>meat parts</i>

àwọn aláṣo	<i>fabric sellers</i>
dokító pépè	<i>Dr. Pepper</i>
epo pupa	<i>palm oil</i>
ejá gbígbé	<i>dried/smoked fish</i>
ejá tütú	<i>fresh fish</i>
èran ìgbé	<i>bush meat</i>
esé èran	<i>cow leg</i>
ilé-ìtajà oúnjé	<i>restaurant</i>
jòlóyòfù ráìsì	<i>jollof rice</i>
màmá olóúnjé	<i>food seller</i>
ògèdè àgbagbà	<i>plantain</i>
ògèdè wéwé	<i>banana</i>
ohun-èlò oúnjé	<i>food ingredients</i>
oúnjé olókèlè	<i>solid food (rolled into morsels)</i>
ọdún ịbílè	<i>traditional festival</i>
ọdún egúngún	<i>the masquerading festival</i>
òbè ilá	<i>okra stew</i>
òbè ègúsí	<i>melon stew</i>
òkà gidi/ àmàlà	<i>food made from yam</i>
ònà méji	<i>two ways</i>
òpè òyìnbo	<i>pineapple</i>
púpò nínú	<i>a lot of</i>
rárá kògbà	<i>no deal</i>

Verbs

féràn	<i>love/ like</i>
fé	<i>want/ need</i>
fún	<i>to give</i>
gbàgbó	<i>to believe</i>
ná	<i>shop/bargain/haggle</i>

Verb Phrases

dá lórí	<i>is about</i>
fún mi	<i>give me</i>
kò gbódò	<i>must not</i>

ló pò jù	<i>found the most</i>
pín sí	<i>categorized into</i>
rìn kójá	<i>walk past</i>
tún lè rí	<i>can also find/see</i>

Adjectives

èyí	<i>this</i>
nìyẹn	<i>that</i>
ṣoṣo	<i>only</i>
dára	<i>good</i>

Adjective Phrase

ju òmíràñ lọ	<i>than another one</i>
--------------	-------------------------

Prepositional phrases

níbè	<i>there</i>
------	--------------

Adverb

lékòkòkan	<i>once in a while</i>
-----------	------------------------

Interrogative

shé ó gbà...?	<i>can I pay...?</i>
---------------	----------------------

Other Expressions

bí ó tì lè jé pe	<i>in spite of the fact that</i>
lónà mìíràñ/ nígbà mìíràñ	<i>in another vein/ in another light/ in other ways</i>
ki a má gbàgbé pé	<i>don't let us forget that</i>
oúnjẹ tí kì í şe olókèlè	<i>food (not rolled into morsels)</i>

Lesson 1 - Èkó Kííní:

Verbs 'fé, féràn'

The verb 'fé' means 'to want' while 'féràn' means 'to like or to love'.

Mo fé oúnjẹ	→	<i>I want food.</i>
Mo fé owó	→	<i>I want, or need money.</i>
Mo fé aṣo	→	<i>I want clothes.</i>

Mo fé jéun	→	<i>I want to eat</i>
Mo fé sùn	→	<i>I want to sleep</i>
Mo féràn oúnjẹ	→	<i>I like food.</i>
Mo féràn owó	→	<i>I like, or love money.</i>
Mo féràn aṣo	→	<i>I like clothes.</i>

One cannot say *Mo féràn jéun* or *Mo féràn sùn*

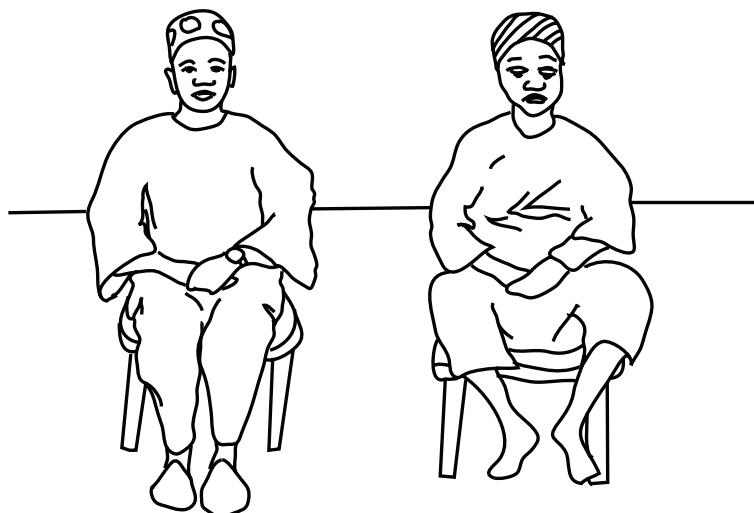
One would rather say:

Mo féràn láti jéun	→	<i>I like to eat .</i>
Mo féràn láti sùn	→	<i>I like to sleep.</i>

Isòròngbèsì (Dialogue)

Ọré ni Túndé àti Wálé. Wálé lọ kí Túndé ní ilée wọn.
Túndé and Wálé are friends. Wálé visits Túndé at home.

- Túndé:** Wálé, báwo ni nñkan?
- Wálé:** Dáadáa ni.
- Túndé:** Àwọn ẹbù rẹ nkó?
- Wálé:** Dáadáa ni gbogbo wón wà o. Màmáà mi ní kí n máa kí e.
- Túndé:** Wón mà sé o, wón kú àìgbàgbé mi.
- Wálé:** Àwọn òbù rẹ náà nkó?
- Túndé:** Wón tì jade láti àárò, kò sì yé kí wón pé dé mó.
- Wálé:** Ó yé kí n dúró dè wón, nítorí pé ó pé tí mo tì rí wón.
- Túndé:** Kí ni kí n fi şe é lálejò báyìí?
- Wálé:** Èmi! Àlejò? Gbogbo ohun tí o bá ní nílé pátá ni kí o gbé wá, mà á jẹ wón.
Àmó, má gbé ògì wá o.
- Túndé:** Kí ló dé?
- Wálé:** N kì í mu ògì. N kò féràn ògì rárá.
- Túndé:** Kò burú o, ìrèṣì àti èwà ni mo fé fún e jẹ o.
- Wálé:** Ìrèṣì kè! Sé kò sí iyán tàbí èbà ní?
- Túndé:** Wálé! O ti féràn òkèlè jù. Ọmọ ọkà!
- Wálé:** Sé ìwọ ti gbàgbé ọrò àwọn Yorùbá tí wón sọ pé:
“Iyán l’oúnjẹ, ọkà l’oògùn, Àìrí rárá là á j’èkọ, K’enu má dilè ni tì gúgúrú.”
- Túndé:** Ó dára, mà á fún e lébà.
- Wálé:** Hèn-én-èn! O sé jàre ọré.

Iṣé Síṣe 1

Dáhùn àwọn ìbèrè wònyí.
Answer the following questions.

	True Béè ni	False Béè kó
1. Àwọn òbíi Túndé wà nílé ní ọjó tí Wálé lọ kí Túndé.	☐	☐
2. Wálé ni ó kókó kí Túndé.	☐	☐
3. Kò pé tí Wálé rí àwọn òbíi Túndé.	☐	☐
4. Túndé kò mọ Wálé rí télè.	☐	☐
5. Àti alé ni àwọn òbíi Túndé ti jáde.	☐	☐
6. Gbogbo oúnjẹ tí Túndé ní ló gbé fún Wálé.	☐	☐
7. Wálé féràn ògì púpò.	☐	☐
8. Ìrèṣì àti èwà ni Túndé fún Wálé jẹ.	☐	☐
9. Wálé kò féràn iyán.	☐	☐
10. Àwọn òbíi Wálé mọ Túndé.	☐	☐

Iṣé Síṣe 2

Lo ‘mo féràn’ láti sọ nñkan márùnún tí o féràn àti ìdí tí o fi férànan wọn.
Use ‘mo féràn’ to talk about five things you like, and state why you like them.

Bí àpẹṣẹ:

Mo féràn owó nítorí pé mo lè fi ra ohun tí ó bá wù mi.

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

Isé Síše 3

Lo 'n kò féràn' láti sọ nìkan márùnún tí o kò féràn àti ldì tí o kò fi férànan wọn.

Use 'n kò féràn' to talk about five things you do not like, and state why you do not like them.

Bí àpẹ́rẹ́:

N kò féràn àìsàn nítorí pé kì í jé kí n̄ şe ohun tí mo bá fé şe.

1. _____

2. _____

3. _____

4. _____

5. _____

Lesson 2 - Èkó Kejì:

Àwọn oúnjẹ òòjó (Daily meals)

Àwọn Yorùbá féràn oúnjẹ wònyí:

1. Mójímójín àti ògì 2. Àkàrà àti ògì 3. Iṣu àti ẹyin 4. Èwà àti búrédì 5. Dòdò àti ẹyin 6. Búrédì àti sandùnì 7. Búrédì àti ẹyin 8. Iṣu àti ọbè ata 9. Búrédì àti bótà 10. Síríàlì (Corn Flakes, Rice Krispies) 11. Kókà Oòtù (Quaker Oats)	1. Èbà tábí iyán tábí àmàlà pèlú ọbè ègúsí tábí ilá, tábí ẹfó, tábí ewédú, tábí ẹfó ẹlégùúsí 2. Ìrèṣì àti dòdò 3. Ìrèṣì àti mójmójín 4. Ìrèṣì àti èwà 5. Ìrèṣì jòlóyófù àti adié/èran/éja 6. Dòdò àti ẹyin 7. Dòdò àti èwà 8. Dòdò àti mójmójín
--	--

Oúnjẹ	Ọbè	Èèlò Ọbè	Èso	Ìpápánu
olókèlè: èbà, iyán, àmàlà, fufú, èbà, semolina	ọbè ègúsí, ilá, ẹfó, ewédú, ẹfó ẹlégùúsí	tátásé, atarodo, tómáàtì, àlùbósà epo pupa, irú, òroro	òpè òyìnbo, ògèdè wéwé, ìbépè, gúrófà, osàn, àgbon, mángòrò	shíninsìn, pofupóyófù, ìpékeré, kókoró, èpà, gúrúrú, bòòlì
alállókèlè: ìrèṣì funfun, ìrèṣì jòlóyófù, èwà, dodo, mójmójín, ẹyin, ògì, àkàrà, búrédì, sandùnì, iṣu,	adié, èran, éja	ẹfó: tètè, şokò, ewúro, gbúre		

Síse oúnjẹ ní ilèẹ Yorùbá

Ríro iyán (Recipe for iyán)

1. Gbé ìkòkò sórí iná
2. Da omi sínú ìkòkò
3. Jé ki omi hó
4. Da iyán sínú omi híhó
5. Ro iyán nínú omi híhó fún ışéjú mårùnún sí méwàá
6. Bí ó bá şe fé ẹ sí (ní líle tàbí ní rírò)
7. Tí ó bá le jù, fi omi díè sñi
8. Tí ó bá rò jù, fi iyán díè sñi
9. Dé e fún bí ışéjú mårùnún, tún rò ó. Ó ti jinná niyèn!
10. Jé iyánàn rẹ pèlú ọbè ilá tàbí ọbè ẹfó tàbí ọbè ẹfó
elégùúsí.

- Èkú ịjéun o! (Bon appetit!)

Èèlò ọbè elégùúsí (ingredients for ègúsí stew)

- ègúsí
- ata
- omi
- ẹfó
- epo pupa
- ẹran
- omi ẹran
- iyò
- àlùbósà

Síse ọbè elégùúsí (Recipe for ègúsí stew)

1. Lọ ègúsí pèlú omi
2. Ge àlùbósà si wéwé
3. Da àlùbósà sinú ègúsí
4. Gbé ìkòkò ọbè sórí iná
5. Da epo pupa sínú ìkòkò ọbè
6. Tí epo pupa bá gbóná díè
7. Da àlùbósà àti ègúsí sínú epo pupa
8. Jé ki ó sè díè
9. Da ata lílò àti omi ẹran sínú ìkòkò ọbè
10. Ro gbogbo è pò
11. Léyìn ışéjú mårùnún, da ẹfó gígé sínúú rẹ
12. Fi magí àti iyò sí i.
13. Léyìn ışéjú mårùnún, ó ti jiná niyèn!

- Èkú ịjéun o! (Bon appetit!)

Verbs 'jẹ, mu' (eat, drink)

Mo fé jẹ ìrèṣì.	→	<i>I want to eat rice.</i>
Mo fé mu omi.	→	<i>I want to drink water.</i>

Mo lè jẹ ìrèṣì.	→	<i>I can eat rice.</i>
Mo lè mu omi	→	<i>I can drink water.</i>

Isé Síṣe 1

Parí àwọn òrò wònyí.

Complete the following sentences.

1. Fún òùngbẹ, àwọn ènìyàn lè mu _____
2. Tí ebí bá n pa mí, mo lè jẹ _____
3. Tí òùngbẹ bá n gbẹ mí, mo lè mu _____
4. Tí mo bá fé jẹ ipápánu, mo lè jẹ _____
5. Tí mo bá fé jẹ èso, mo lè jẹ _____

Isé Síše 2

Lo òrò-isé tó dára láti şàlàyé bí a şe le se àwọn oúnjẹ wònyí.
Use the correct verb to describe how to prepare these foods.

Bí àpẹ́rẹ:

se iṣu

1. _____ iyán
2. _____ eyin
3. _____ ìrẹsì jòlópofù
4. _____ àmàlà
5. _____ dòdò
6. _____ èwà
7. _____ àşáró
8. _____ èbà
9. _____ àkàrà
10. _____ ògì

Isé Síše 3

Lo òrò-isé tó dára láti şàlàyé àwọn oúnjẹ àti nñkan mímu wònyí.
Use the correct verb to describe eating or drinking of the following.

Bí àpẹ́rẹ:

mu omi

1. _____ èbà
2. _____ emu
3. _____ kóòkì
4. _____ àmàlà
5. _____ ògì

Iṣé Síṣe 4

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni àwọn oúnjẹ àárò mérin tí àwọn Yorùbá lè jẹ?
-

2. Kí ni àwọn oúnjẹ ọsán márùnún tí àwọn Yorùbá lè jẹ?
-

3. Dárúkọ àwọn nnkan mérin tí ìwọ máa ní àárò?
-

4. Dárúkọ àwọn oúnjẹ métá tí àwọn Yorùbá lè jẹ ní alé?
-

5. Kí ni àwọn eso métá tí ìwọ féràn láti jẹ?
-

6. Kí ni àwọn ọmọdé féràn láti jẹ ní ilúù rẹ?
-

7. Kí ni àwọn ọmọdé féràn láti mu ní ilúù rẹ?
-

8. Kí ni màmáà rẹ féràn láti jẹ ní àárò?
-

9. Àwọn oúnjẹ wo ni bàbáà rẹ féràn láti jẹ?
-

10. Àwọn èso wo ni màmáà rẹ féràn láti jẹ?
-

11. Kí ni àwọn nnkan tí ìwọ féràn láti mu?
-

12. Àwọn èso wo ni ìwọ féràn láti jẹ?
-

13. Kí ni àwọn nnkan tí ìwọ lè jẹ ní ọsán?
-

14. Kí ni àwọn nnkan tí bàbáà rẹ féràn láti mu?
-

15. Kí ni àwọn nnkan tí àwọn ẹbí rẹ lè jẹ ní alé?
-

Isé Síse 5

Fi èyí tó bá yé dí àwọn àlàfo wònyí

Fill in the spaces below with appropriate pronouns.

Nígbà tí mo délé láti ilé–ìwéè mi, màmáà mi bi mí pé kí ni mo fé_____ . Mo dá wọn lóhùn pé iyán ni. Wón sọ wípe àwọn kò lè _____ iyán ní àsìkò náà torí pé ó ti rẹ àwọn, şùgbón tí ó bá jé àmàlà ni mo fé ni, àwọn şìlè_____ ò. Màmáà mi_____ àmàlà fún mi, mo sì _____ é pèlú ọbè ewédú àti ẹran. Mo féràn màmáà mi gan-an ni.

Isé Síse 6

Şe àlàyé bí wón şe máa ní şe oúnjẹ kan nílúù rẹ.

Lesson 3 - Èkó Kéta: In the market

Isòròngbèṣì (Dialogue)

Isòròngbèṣì láàárin Bùnmi àti Tósìn. (Dialogue between Bùnmi and Tósìn.)

Bùnmi: Kí ni orúkọ ọjà tí wón ná ná àdúgbò tí a rìn kojá yen?

Tósìn: Ojàa Sánńgo ni.

Bùnmi: Sé ọjà kan ʂoʂo tí ó wà ní ɿlú ɬbàdàn nìyẹn ni?

Tósìn: Rárá o!

Bùnmi: Kí ni orúkọ àwọn ọjà tí ó kù àti àwọn ohun tí a lè rí rà ní ibè?

Tósìn: Oríṣiríṣi ọjà ló wà ní ɿlú ɬbàdàn yíí. Nínúú wọn ní a ti rí Ojàa Sánńgo, Ojàa Mápó, Ojà Aléṣinlóyé, Ojàa Dùgbè, àti Ojà Orítamérin. Bí àpèeré, a lè rí ohun èlò ẹnú n je rà ní ọjà Aléṣinlóyé bí ó ti lè jé pé ìsò àwọn álaṣo ló pò jù níbè. Àwọn èlò oúnjé bíí ata, tòmáàtì, epo pupa, irú, òróó, àlùbósà, ilá, ègúsí àti oúnjé bíí ɬiresì, èwà, àgbàdo, eja, eran, gárlí, èlùbó, àti èfó. A tún lè rí àwọn èso bíí ɬosàn, mángòrò, ɬibépè àti béké béké lọ ní àwọn ọjà wònyí. Nínú àwọn ọjà tí mo dárúkọ wònyí, a lè sọ wípé Ojàa Sánńgo, Mápó, àti Aléṣinlóyé ni àwọn ọjà tí wón tóbi jù ní ɿlú ɬbàdàn.

Bùnmi: Èyí mà dára o. Wón yàtò púpò sí àwọn ọjà tí a máa ná ná llé-lfè.

Iṣé Síṣe 1

Dáhùn àwọn ɿbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni orúkọ ọjà tí Bùnmi àti Tósìn rìn kójá?

---

2. Yàtò sí èlò oúnjẹ àti oúnjẹ, kí ni nñkan tí a tún lè ra ni ọjà Aléṣinlóyé?

---

3. Kí ni orúkọ ɿlú tí Bùnmi ti wá?

---

4. Orúkọ ọjà mèlòó ni Tósìn dárúkọ?

---

5. Dárúkọ àwọn ọjà tí Tósìn sọ wípé wón tóbi jù ní ɿlú ɿbàdàn?

---

6. Kí ni àwọn élò oúnjẹ tí a lè rà ní ọjà Aléṣinlóyé?

---

7. Dárúkọ àwọn ọjà tí ó wà ní ɿlúù rẹ.

---

8. Kí ni àwọn élò oúnjẹ tí a lè rí rà ní àwọn ọjà tí ó wà ní ɿlúù rẹ?

---

9. Kí ni ɿdíí rẹ tí Bùnmi fi sọ wípé “Èyí mà dára o”?

---

10. Níbo ni ɿlú ɿbàdàn wà?

Isé Síše 2

Mú èyí tó bá tònà nínú àwọn wònyí.

Circle the correct answer.

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré. Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

1. Kí ni orúkọ ọjà kan tí ó wà ní ịlú ịbàdàn tí Tósìn dárúkọ?
  - a. Ọjàa Dùgbè
  - b. Ọjà Ọba
  - c. Ọjà Ilé-Ifè
  - d. Ọjà Orítaméfà

2. Kí ni wọn ní tà ní Ọjà Aléṣinlóyé?
  - a. aso
  - b. bátà
  - c. aago
  - d. àwòrán

3. Ọjà wo ni ó tóbi jù láàárin àwọn ọjà tí wón wà ní ịlú ịbàdàn?
  - a. Ọjàa Mápó
  - b. Ọjàa Dùgbè
  - c. Ọjà Orítamérin
  - d. Ọjà Ọba

4. Kí ni orúkọ ịlú ti Tósìn ti wá?
  - a. Ilé-Ifè
  - b. Ịbàdàn
  - c. Èkó
  - d. Abéòkúta

5. Orúkọ ọjà mélòó ni Tósìn dárúkọ pe wón tóbi jù ní ịlú ịbàdàn?
  - a. Méta
  - b. Méjì
  - c. Márùnún
  - d. Méfà

Oúnjẹ ní ilèẹ Yorùbá (Food in Yorùbá land)

Oúnjẹ olókèlè àti oúnjẹ tí kí şe olókèlè ni ọnà méji pàtakì tí àwọn oúnjẹ Yorùbá pín sí. Àwọn oúnjẹ olókèlè ni ẹbà, iyán, àmàlà iṣu, àmàlà láfún àti fùfú. Àwọn oúnjẹ tí kí í şe olókèlè ni ịrẹsì, ègbo, ẹwà, àşáró àti bẹ́ẹ bẹ́ẹ lọ. Púpò nínú àwọn oúnjẹ olókèlè ni wón maa n fi ẹgẹ şe. Ègẹ ni wón fi n şe gààrí, àmàlà láfún àti fùfú. Nínú gààrí lati rí ẹbà. Nínú iṣu lati rí àmàlà iṣu àti iyán.

Oríshiríshi ọbè ni àwọn Yorùbá maa n jẹ. Díe nínú àwọn ọbè yí ni ọbè ẹfó, ilá, amúnútutù, ẹgúsí, ewédú àti gbègìrì. Ọbè ilá dára fún oúnjẹ òkèlè bí ẹbà. Ọbè ẹgúsí ni àwọn èníyàn sáábà maa n fi jẹ iyán. Ọbè ewédú àti gbègìrì ni àwọn èníyàn gbogbo sọ wípé ó dára jù fún àmàlà láfún àti àmàlà iṣu. Oríshiríshi ọbè ẹfó ni ó wà: ọbè ẹfó şokó, tètè, gbúre, ewúro àti bẹ́ẹ bẹ́ẹ lọ.

Oríshiríshi ẹran ni wón fi n se ọbè. Nínu àwọn ẹran wònyí ni ẹran ògúfe, màálù, ẹlédè àti ẹran ịgbé. Oríshiríshi ara ẹran ni wón sì n jẹ. Nínú wón ni şàkì, ẹdò àti kídìnrí. Àwọn Yorùbá sì maa n fi ẹja se ọbè nígbà mìíràn. Nínu àwọn ẹja wònyí ni ẹja àrò, èpià, ọbòkún, alárànán, panla, şawá àti ẹja gbígbé. Wón sì tún maa n fi adìe, tòlótòló, awó àti ịgbín se ọbè pèlú.

Yorùbá gbàgbó wípé àwọn ẹyáá Yorùbá kòòkan féràn oúnjẹ kan ju òmíràn lọ. Bí àpẹere, àwọn Èkítì féràn iyán. Àwọn ịbàdàn ni ó ni àmàlà láfún. Àwọn ịjèbú féranan gààrí àti ẹbà. Ọwó ni àwọn Yorùbá fi maa n sáábà jẹ òkèlè nítorí pé wón ní ịgbàgbó pé àtèlèwó eni kí í tan ní jẹ. Şùgbón àwọn mìíràn maa n fi fóyòkì jèun.

Àwọn Yorùbá sì maa n jẹ èso bí ọsàn (òrombó), ịbépẹ, ọpè òyìnbó, àgbálùmò àti ọgèdè wéwé. Ịpápánu bí bòòli àti ẹpà wà lára oúnjẹ tí àwọn èníyàn maa n jẹ. Bòòli ni ọgèdè tí wón yan. Àwọn èníyàn tun maa n jẹ ịpékéré, gúgúrú, ẹpà àti bẹ́ẹ bẹ́ẹ lọ.

Ní gbogbo ịgbà ni àwọn Yorùbá máà n mu omi pèlú oúnjẹ wón. Şùgbón lékòòkan, wón maa n mu mínrà bí kóòkì, fáñtà àti pèpusí. Nígbà mìíràn, wón tún maa n mu ẹmu fún fàájì tàbí nígbà ịnáwó bí ịshílé, ịsòmolórúkọ, ịgbéyàwó, ọjó ịbí àti ọdún ịbílè bí ọdún egúngún. Ki a má gbàgbé pé àwọn Yorùbá náà maa n mu tî tábí kófí o!

Isé Síše 3

Dáhùn àwọn ìbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Ṣoná mélòó ni oúnjẹ́ tí àwọn Yorùbá máa ní jẹ́ pín sí?

---

2. Kí ni àwọn oúnjẹ́ olókèlè?

---

3. Kí ni àwọn oúnjẹ́ tí kí í şe olókèlè?

---

4. Irú oúnjẹ́ wo ni àwọn ìbàdàn féràn?

---

5. Oúnjẹ́ wo ni àwọn Èkìtì féràn?

---

6. Dárúkọ́ ìpápánu méjì tí àwọn Yorùbá máa ní jẹ.

---

7. Oríṣi ọbè mélòó ni a dárúkọ́ nínú àròkọ́ yíí?

---

8. Kí ni a máa ní fi şe púpò nínú àwọn oúnjẹ́ olókèlè?

---

9. Ọbè wo ni ó dára fún oúnjẹ́ òlókèlè?

---

10. Kí ni ìdíí rè tí àwọn Yorùbá fi ní fowó jẹun?

---

11. Kí ni ìpápánu tí àwọn ènìyàn máa ní jẹ́ ní ìlúù rè?

---

12. Kí ni àwọn oúnjẹ́ tí kí í şe olókèlè tí ìwọ́ máà ní jẹ?

---

13. Kí ni àwọn oúnjẹ́ tí ìwọ́ máà ní fi ọwó jẹ?

---

14. Kí ni àwọn oúnjẹ́ ìlú òkèèrè tí àwọn Yorùbá máa ní jẹ?

---

15. Irú oúnjẹ́ wo ni ó yẹ kí àwọn ènìyàn máa jẹ? Kí n ìdíí rè?

Isé Síse 4

To àwọn oúnjẹ tí o rí kà nínú àyòkà yìí sí abé àwọn ọrò wònyí.

List the various types of food or drink you read in the passage above into the groups below.

1. Oúnjẹ olókèlè: _____
2. Oúnjẹ tí kì í şe olókèlè: _____
3. Ìpápánu: _____
4. Nñkan mímu: _____
5. Ọbè: _____

Isé Síse 5

To àwọn oúnjẹ tí o mò ní ɿlúù rẹ sí abé àwọn ọrò wònyí.

List the various types of food or drink in your country under the categories below.

1. Oríṣiríṣi ejá: _____
2. Oúnjẹ tí kì í şe olókèlè: _____
3. Ìpápánu: _____
4. Nñkan mímu: _____
5. Ọbè: _____
6. Oúnjẹ àárò: _____
7. Oúnjẹ ọsán: _____
8. Oúnjẹ alé: _____
9. Oríṣiríṣi ẹfó: _____
10. Oríṣiríṣi èwà: _____

Isé Síse 6

Kọ ìtumò àwọn ọrọ wònyìí sílè ní èdèe Yorùbá
Write down the meaning of the following expressions in Yorùbá

1. ohun-èlò ẹnú-ń-jẹ
2. wón yàtò
3. oúnjẹ olókèlè
4. àtéléwó ẹni kì í tan ní jẹ
5. Ìsòmòlórúkọ
6. ìgbéyáwó

Lesson 4 - Èkó Kérin:
Ríra oúnjẹ nínúú búkà tábí ilé ìtajà oúnjẹ.
(Ordering food in a restaurant)

Àwọn ilé ìtajà oúnjẹ alábódé ti wà káàkiri ilèè Yorùbá. Àwọn oúnjẹ òkèèrè bíí meat pie, salad, chicken pie, egg buns àti bẹè bẹè lọ, pèlú àwọn oúnjẹ ìbílè bíí iyán, èbà àti àmàlè ni wón ní tà ní ilé àwọn oúnjẹ yíí. Púpò nínúú wọn wà ní ìlú nílá bíí Èkó àti ìbàdàn. Àwọn alákòwé ló sáábà máa ní jéun ní àwọn ilé oúnjẹ yíí. Díé nínú àwọn ilé oúnjẹ yíí ni Tantalizer, Mr. Biggs àti Right Choice.

Isòròngbèsì (Dialogue)

Oníbàárà: Mámá, irú oúnjẹ wo ni ẹ ní?

Mámá Olóúnjẹ: Èbà, iyán, ọkà gidi àti fufú.

Oníbàárà: Irú ọbè wo ló wà?

Mámá Olóúnjẹ: Obé ilá, ègúsí, ewédú àti gbègìrì.

Oníbàárà: Irú ẹran wo ló wà?

Mámá Olóúnjẹ: Eran ògúnfe, málúù àti ọyà.

Oníbàárà: Eja ní kó? Irú eja wo ló wà?

Mámá Olóúnjẹ: Eja şawá, eja èpìà, eja aborí àti eja àrò.

Oníbàárà: Eélòó ni ɪgbákó àmàlè kan?

Mámá Olóúnjẹ: Ogúnun náírà.

Oníbàárà:	Şé ó gba náírà mårùnúndínlógún?
Màmá Olóúnjẹ:	Rárá, kò gbà. Ogúnun náírà ni ìgbáko.
Oníbàárà:	Ę fún mi ní ìgbakọ mérin.
Màmá Olóúnjẹ:	Irú ọbè wo lẹ fé? Ọbè ilá, ewédú, gbègìrì, ègúsí àti ẹfó rírò.
Oníbàárà:	Ę fún mi ní àbùlà.
Màmá Olóúnjẹ:	Erán nkó?
Oníbàárà:	Eélòó ni ẹran kòòkan?
Màmá Olóúnjẹ:	Náírà mårùnún ni ẹran kòòkan.
Oníbàárà:	Ę fún mi ní ẹran méjì?
Màmá Olóúnjẹ:	Şé omi lẹ fé tàbí mínrà?
Oníbàárà:	Irúú mínrà wo lẹ ní?
Màmá Olóúnjẹ:	A ní fántà, kóòkì, sípíráltì, séfúnqòpù, pèpusí àti dòkítò pèpè.
Oníbàárà:	Eélòó ni kóòkìi yín?
Màmá Olóúnjẹ:	Ọgbònọn náírà ni.
Oníbàárà:	Ę fún mi ní kóòkì kan. Eélòó ni owó mi jé?
Màmá Olóúnjẹ:	Owóo yín jé ọgofàa náírà.
Oníbàárà:	Ę gba owó.
Màmá Olóúnjẹ:	Ę şé o. (Oníbàárà gba oúnjẹ, ó sì wọ inúú búkà lọ láti jẹ oúnjẹ rẹ.)

Iṣé Síṣe 1

Dáhùn àwọn ibileèrè wònyí ní èkúnrétré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Irú oúnjẹ wo ni màmá olóúnjẹ ní?
2. Irú nñkan mímu wo ni màmá olóúnjẹ ní?
3. Oúnjẹ wo ni oníbàárà rà?
4. Eélòó ni oníbàárà san?
5. Kí ni oníbàárà mu?

Isé Síse 2

Lo ‘eélòó’ láti fi bèèrè iye tí wón n̄ ta àwọn oúnjé wònyí.

Use the interrogative ‘eélòó’ to ask for the price of the following items

Bí àpẹere:

èwà / ₦ 10

Eélòó ni è n̄ ta èwà?

Náírà méwàá ni.

1. Èbà àti ọbè ilá / ₦150
2. Èkọ àti móínmóín / ₦120
3. Kóòkì ìgò méjì / ₦200
4. Ìrèṣì jòlóyòfù / ₦70
5. Ìrèṣì, dòdò àti èwà / ₦500
6. Ìrèṣì, dòdò àti ejá / ₦600
7. iyán, ọbè èfó àti ẹran / ₦750
8. àmàlà, ọbè ewédú àti adié / ₦ 690
9. búrédì, ẹyin àti tî / ₦170
10. búrédì, ẹyin, tî àti ọgèdè / ₦ 190

Isé Síše 3

Wá àwọn ọrò wònyí.

Look for these words in the puzzle below. Pay attention to the tones!

adèle, àkàrà, àlùbósà, àqbàdo, dòdò, bùrédì, fùfú, ìnáwó, ẹran, mínírà

a	f	u	f	ú	l	m	í	n	í	r	à	d	n	a
b	d	l	u	ẹ	g	i	i	ẹ	f	u	n	f	u	d
u	o	ì	f	ẹ	b	n	f	n	e	w	à	s	k	i
r	a	n	ẹ	r	a	i	u	b	i	r	í	k	í	e
e	g	á	a	a	l	r	f	u	n	r	e	s	i	f
d	b	w	s	n	e	a	u	l	o	l	a	ì	n	u
i	a	ó	ò	ì	n	a	w	d	a	à	d	à	d	f
a	l	ì	b	ó	s	a	à	n	ò	é	h	i	l	u
ẹ	r	a	n	i	l	b	a	b	r	d	i	l	o	b
f	ú	f	u	n	g	e	f	ù	f	ú	ò	í	a	s
d	o	d	o	à	l	ù	b	ó	s	à	d	b	g	a
ẹ	b	u	r	e	d	i	i	g	b	a	l	e	u	b
a	k	à	r	a	m	i	n	i	r	a	n	u	e	r
o	k	u	n	r	i	n	à	n	m	o	e	s	n	à
à	b	u	r	é	d	ì	a	g	b	a	d	ò	d	o

Chapter 8 - Orí Kẹjọ | ARE YOU FEELING GOOD TODAY?

OBJECTIVES:

In this chapter you will learn:

- How to use possessive forms of emphatic pronouns
- About parts of the body
- How to express what to do with different parts of the body
- About the future tense
- About health and sickness
- About different types of sport

Àwọn ọrọ (Vocabulary)

Nouns	
aboyún	<i>pregnant lady</i>
àgbo	<i>concoction</i>
aládàáni	<i>private</i>
apá	<i>arm</i>
apòògùn	<i>pharmacist</i>
àrùn	<i>disease/illness</i>
babaláwo	<i>the healers</i>
babanlá	<i>ancestor</i>
èjìká	<i>shoulder</i>
eré sísá	<i>athletics</i>
ewé	<i>leaf</i>
èka	<i>branch</i>
ẹsè	<i>leg/foot</i>
èṣé jíjá	<i>boxing</i>
gbajúmò	<i>common</i>
ìdàgbàsókè	<i>progress</i>
ìṣé	<i>work</i>
ìṣé abẹ	<i>surgery</i>
ìlú	<i>city/town</i>
irin ìṣé	<i>tool</i>
itan	<i>thigh</i>
łyá Àbíyè	<i>midwife</i>
nóyòsì	<i>nurse</i>
òlíípñikì	<i>Olympics</i>
oníṣègùn	<i>doctor</i>
oníṣé abẹ	<i>surgeon</i>
ọlàjú	<i>civilization</i>
yoyínyoyín (dókítà eyín)	<i>dentist</i>

Noun Phrases	
agbára omi àti ewé	<i>the power of water and herbs</i>
alábòójútó erée bóyòlù àfèṣègbá/rẹfirí	<i>soccer referee</i>
àló pípa	<i>telling of folktales</i>
bóyòlù àjùsáwòn	<i>basketball</i>
bóyòlù àfowógbá	<i>handball</i>
bóyòlù àfèṣègbá	<i>soccer</i>
dókítà àrùn ọpọlo	<i>psychiatrist</i>
dókítà eyín	<i>dentist</i>
dókítà ojú	<i>optometrist</i>
dókítà olútójú obìnrin	<i>gynecologist</i>
dókítà ọmọdé	<i>pediatrician</i>
egbò igi/ egbòogi	<i>medicine</i>
eléwé ọmọ	<i>herb seller</i>
eré ìdárayá	<i>sport/ game</i>
Ìjàkadì tàbí ẹkẹ	<i>wrestling</i>
ilé ìta òògùn	<i>pharmacy</i>
ilé ìbímọ	<i>delivery room</i>
ilé ìwòsàn ìjọba	<i>Government/General hospital</i>
ilé ẹkó gíga	<i>institution of higher education</i>
iṣe àjogúnba	<i>inherited job</i>
iṣe àrùn wíwò	<i>the job of curing diseases</i>
Iṣe Iṣègùn	<i>medical practice</i>
Ìtójú aboyún	<i>pre-natal care</i>
Ìtójú aláisàn	<i>care of the sick</i>
Ìtójú ọmọdé	<i>children's care</i>
Ìwé àṣe Ìtójú aláisàn	<i>authorization to take care of the sick</i>
Ìwòsàn òyìnbó	<i>western medicine</i>
ohun búburú	<i>evil</i>
òkè ọrùn	<i>above the neck</i>
olùrànlówó rẹfirí	<i>assistant referee/line man</i>
oníṣègùn ìbílè	<i>traditional doctor</i>
òyìnbó amúnisìn	<i>colonial master</i>
ọmọ ịkókó	<i>an infant</i>
ọpọlọpọ ọnà	<i>several ways</i>
pápá iṣeré	<i>playground</i>

Verbs	
dìde	<i>to stand up</i>
fò	<i>to jump</i>
fún	<i>to give</i>
gbóórórun	<i>to smell</i>
gbórò	<i>to hear</i>
jà	<i>to fight</i>
jẹun	<i>to eat</i>
jókòó	<i>to sit down</i>
juwó	<i>to wave hand</i>
kàpò	<i>to put together</i>
kàwèé	<i>to read</i>
kòwèé	<i>to write</i>
lò	<i>to use</i>
pàtékó	<i>to clap</i>
rà	<i>to buy</i>
rérinín	<i>to laugh</i>
rìn	<i>to walk</i>
ríran	<i>to see</i>
ronú	<i>to think</i>
sáré	<i>to run</i>
sín	<i>to sneeze</i>
sunkún	<i>to cry</i>
wè	<i>to take a bath</i>

Verb Phrases	
bá ... já (serial verb)	<i>to be afflicted with; fight with</i>
fi ẹse (serial verb)	<i>make do</i>
fojú sí	<i>to observe</i>
fọ ẹnu	<i>to brush teeth</i>
fun fèrè	<i>to play trumpet; to blow balloon</i>
gba bóólù	<i>to play soccer</i>
gba ìwé àṣẹ	<i>to get permission</i>
gba ìwúre	<i>go to parents for prayers</i>
gbá tẹnísì	<i>to play tennis</i>

jé ohun tí	<i>is something that</i>
jẹ oúnjẹ àárò	<i>to eat breakfast</i>
jogún àìsàn wíwò	<i>to inherit the healing of diseases</i>
jogún isé	<i>inherit the profession</i>
jòjó kúrò ojèrè	<i>please, leave me alone</i>
kò ní láti gbà	<i>do not have to obtain</i>
kun ojú	<i>to put on make-up</i>
láti fi şe	<i>to make</i>
láti fi wo ààrùn	<i>to cure disease/illness</i>
láti já ewé	<i>to pluck leaves</i>
láti gbèbí	<i>to deliver (baby)</i>
láti mọ irú àrùn	<i>to know what type of disease</i>
lo agbára	<i>to use power</i>
lo sí ilé-ìwé	<i>to go to school</i>
lo rí (serial verb)	<i>to go see</i>
máa n̄ bọ Ọ̀rìṣà Ọlómọ	<i>to worship the children's deity</i>
máa n̄ dá ifá	<i>to consult the oracle</i>
máa n̄ gbo pò	<i>to combine/to mix</i>
mò wípé	<i>to know that</i>
mú... wá (serial verb)	<i>to bring</i>
ní ìgbàgbó wípé	<i>to have the belief that</i>
nu ara	<i>to dry body</i>
pa ara	<i>to put on body lotion</i>
ran ... lówó	<i>to help</i>
şe ɿtójú ọmọ ɿkókó	<i>to take care of the infant</i>
sọ wípé	<i>to say that</i>
tẹ dùrù	<i>to play piano</i>
tó nñkan wò	<i>to taste something</i>
wà lára	<i>to be among</i>
wo tèlifíṣàn	<i>to watch TV</i>
wọ aṣo	<i>to put on clothes</i>
wọ bátà	<i>to wear shoes</i>
ya irun	<i>to comb hair</i>

Adjectives

òpòlòpò	<i>several</i>
wònyí	<i>these</i>
wópò	<i>common</i>
yàtò	<i>different</i>

Adverbs

sáábà	<i>usually</i>
tún	<i>also</i>

Adverbial phrase

tí mo bá jí	<i>when I wake up</i>
-------------	-----------------------

Prepositional phrases

bí Òṣun àti Qya	<i>such as Òṣun and Qya</i>
inú igbó	<i>inside the bush/forest</i>
kí ayé tó di ayé ọlàyú	<i>before the world became civilized</i>
kí wón tó lè şe	<i>before they can do/make</i>
kí wón tó gba	<i>before they can be given/awarded</i>
látí fi şe ịtójú	<i>for taking care of</i>
látí kékeré	<i>from childhood</i>
látí òkè òkun	<i>from abroad/ from overseas</i>
látí ...	<i>from ...</i>
látí ọwó àwọn babańlá	<i>from the ancestors</i>
lówó ịjọba	<i>from government</i>
ní àárín	<i>in between/in the middle of</i>
ní ịgbàgbó wípé	<i>believe that</i>
ní òwúrò/àárò	<i>in the morning</i>
nípa	<i>about</i>
nítorí èyí ni	<i>it's because of this</i>
nítòrí ịdí èyí	<i>for this reason; because of this</i>
yàtò sí eléyí	<i>besides this</i>

Other Expressions

àwọn èyí tí ó wópò	<i>the most common</i>
bojúbojú àti ẹkùn méran	<i>types of hide and seek games</i>
ìlera ni oògùn ọrọ	<i>health is wealth</i>
ìtumọ̀ èyí ni pé	<i>this implies/this means that</i>
o dé nìyen	<i>You have come again</i>
ó şe pàtákì láti	<i>it is important to</i>
púpò nínú	<i>a lot of / many</i>
şé tán	<i>on completion/completed</i>
tí ó bá ñ bá ènìyàn jà	<i>that people are afflicted with</i>

Lesson 1 - Èkó Kííní:

Possessive forms of emphatic pronouns

Possessive Pronouns

Singular				Plural			
1 st pers.	tèmi	mine	(m/f)	1 st pers.	tàwa	ours	(m/f)
2 nd pers.	tìwọ	yours	(m/f)	2 nd pers.	tèyin	yours	(m/f)
3 rd pers.	tòhun	his/hers	(m/f)	3 rd pers.	tàwọn	theirs	(m/f)

Emphatic pronouns have possessive forms derived from being preceded by 'ti'.

A B	
èmi	ti + èmi → tèmi
ìwọ	ti + ìwọ → tìwọ
òun	ti + òun → tòun
àwa	ti + àwa → tàwa
èyin	ti + èyin → tèyin
àwọn	ti + àwọn → tàwọn

Ti + emphatic subject pronouns above contract to become tèmi, tìwọ, etc.

Notice that in the column B, the low tone on the first vowel of the pronoun is retained.

Using possessive pronouns in sentences:

-Tìwọ ni aşo náà

-The cloth is yours

-Ìbídùn sọ pé tòun ni ìwé náà

- Ìbídùn said that the book is hers

-Tiwa ni ajá yen

-The dog is ours

Iṣé Síṣe 1

Fi èyí tó bá yẹ dí àwọn àlàfo wònyí.

Use the correct possessive pronoun in the blank space provided.

1. _____ ni ìwé yẹn. (mine)

2. Aṣo_____ wà ní orí ibùsùn. (yours pl.)

3. Àwọn ọmọ_____ wà ní ilé-èkó gíga. (ours)

4. Ìdánwò_____ ní bèrè ní ọla. (yours sg.)

5. Nígbà wo ni_____ ní bèrè? (yours pl.)

Iṣé Síṣe 2

Fi èyí tó bá yẹ dí àwọn àlàfo wònyí.

Use the correct possessive pronoun in the blank space provided.

Bí àpẹẹrẹ:

Tèmi	ni ìwé yẹn (mine)
------	-------------------

1. _____ ni ìwé yẹn (ours).

2. _____ ni ìwé yẹn (his/hers).

3. _____ ni ìwé yẹn (theirs).

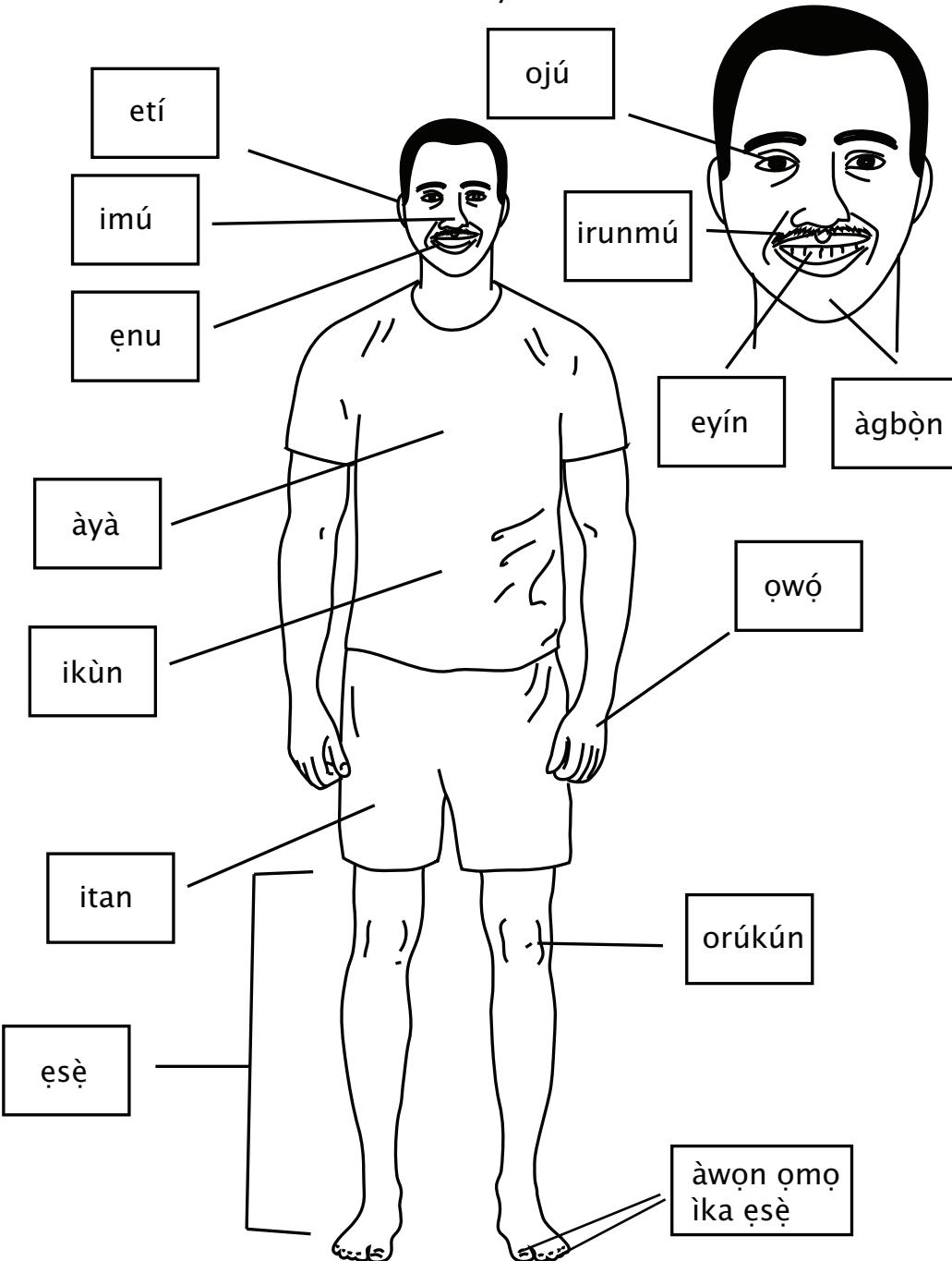
4. _____ ni ìwé yẹn (yours pl.).

5. _____ ni ìwé yẹn (yours sg.).

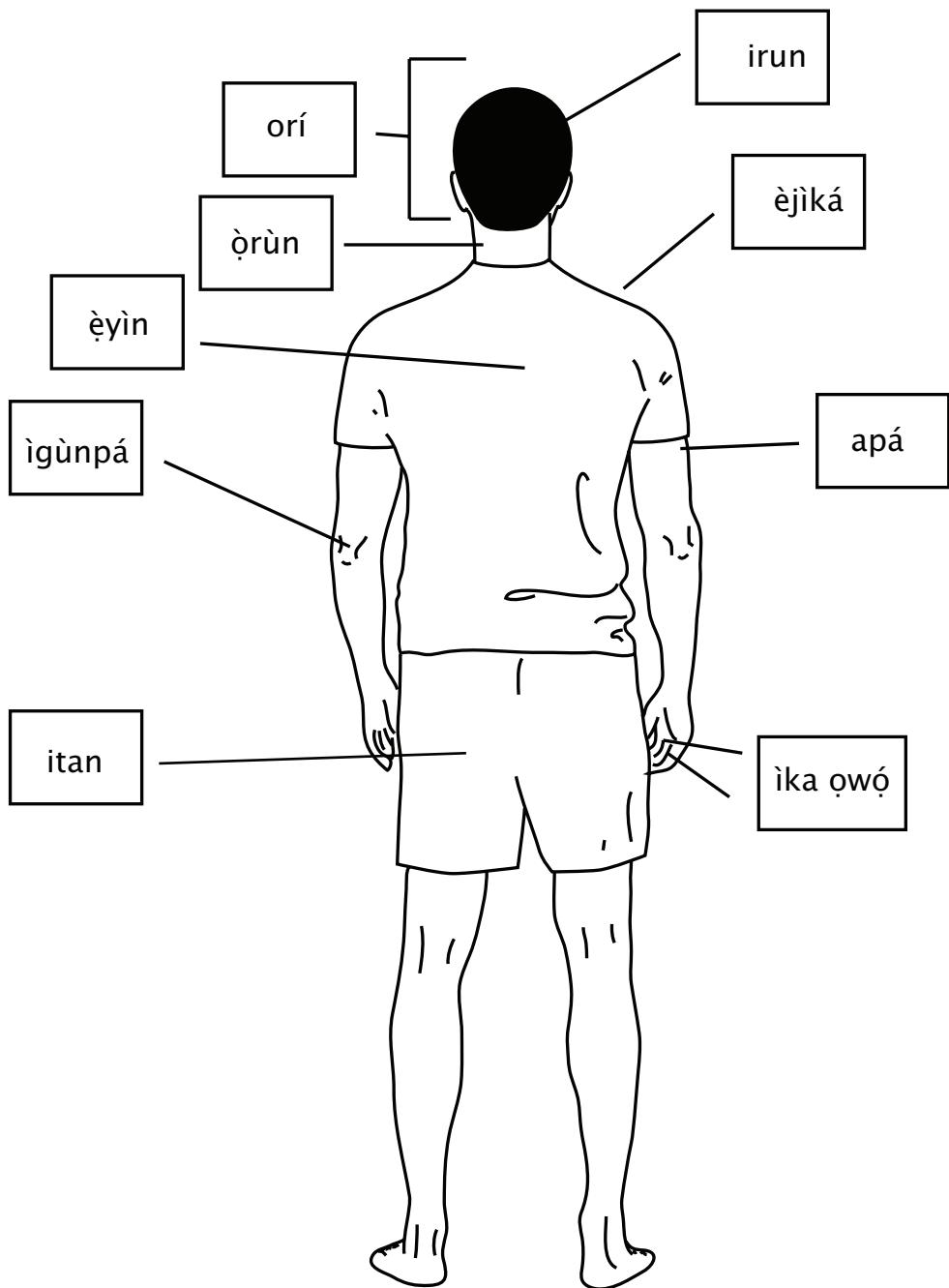
Lesson 2 - Èkó Kejì

Parts of the body

Parts of the body 1 – Front view

Parts of the body 2 – Back view

The interrogative **kí ni** followed by 'what to do with the parts of the body'

Kí ni a = Kí la what do we...?

n = I

Iṣé Síṣe 1

Dárúkọ àwọn èyà ara tí à n̄ lò láti ṣe àwọn nñkan wònyí:
Mention parts of the body that we use to do the following:

1. Kí la fi n̄ ronú? _____
2. Kí la fi n̄ rìn? _____
3. Àwọn èyà ara wo ni a/ la fi n̄ gbá bóyòlù? _____
4. Kí la fi n̄ tẹ́ dùrù? _____
5. Kí ló wa ni òkè ɔrùn? _____
6. Kí la fi n̄ sunkún? _____
7. Kí la fi n̄ rérínín? _____
8. Kí la fi n̄ gbá tẹnñísì? _____
9. Kí la fi n̄ wo tèlifíṣàn? _____
10. Kí la fi n̄ ríran? _____
11. Kí ló wa ni òkè orí? _____
12. Kí la fi n̄ jẹun? _____
13. Kí ló wa ni àárínin èjíká àti ọwó? _____
14. Kí ló wà ní àárínin itan àti ẹsè? _____
15. Kí la fi n̄ kòwèé? _____
16. Kí la fi n̄ fun fèrè? _____
17. Kí la fi n̄ gbórò? _____
18. Kí la fi n̄ gbóòrùn? _____
19. Kí la fi n̄ fò? _____
20. Kí la fi n̄ pàtéwó? _____
21. Kí la fi n̄ jà? _____
22. Kí la fi n̄ sín? _____
23. Kí la fi n̄ tó nñkan wò? _____
24. Kí la fi n̄ sáré? _____
25. Kí la fi n̄ kàwé? _____

Iṣé Síṣe 2

Só ohun tí à ní fi àwọn èyà ara wònyí ñe.
State what we use these parts of the body for.

Bí àpẹ́rẹ:

orókún: a fi ní kúniè

1. ojú: _____
2. ẹnu: _____
3. etí: _____
4. ọwó: _____
5. orí: _____
6. imú: _____
7. ẹsè: _____
8. eyín: _____
9. ahón: _____
10. apá: _____

Lesson 3 - Èkó Kẹta:

Ìlera àti àlsàn (Health and illness)

Ìwòsànan ayé àtijó

Kí ayé tó di ayé ọlajú, ewé àti egbòogi jé ohun tí àwọn babaáláa wa máa n̄ lò láti fi wo àrùn. Àwọn oniségun máa n̄ lọ sí inú igbó láti já ewé. Ewé àti egbòogi ni wón máa n̄ gbo pò láti fi şe ıtójú àwọn ènìyàn. Ó şe pàtàkì láti mò wípé àwọn oniségun máa n̄ lo agbára oríshiríshi láti mọ irú àrùn tí ó bá n̄ bá ènìyàn jà. Nítorí ıdí èyí, àwọn babaláwo máa n̄ dá ifá láti mọ irú àrùn ti ó n̄ şe ènìyàn. Isé ıshègun jé işe àjogúnba. Púpò nínú àwọn oniségun ni wón n̄ jogún işe náa láti ọwó àwọn babaáláa wọn.

Àwọn Yorùbá ní ıgbàgbó wípé ohun búburú ni àrùn jé. Nítorí èyí ni wón fi máa n̄ sọ wípé: “Ìlera ni oògùn ɔrò”. ıtumọ èyí ni wípé, Ìlera şe pàtàkì fún işe àti ıdàgbásókè ènìyàn àti ılu. Oríshiríshi àrùn ni ó máa n̄ bá àwọn ènìyàn jà. Àwọn èyí tí ó wópò ni ibàa jèdòjèdò, ibàa pónjúpóntò àti bẹè bẹè lọ. Oríshiríshi ıtójú ni ó wà fún oríshiríshi ènìyàn. ıtójú ọmọdé yàtò sí ıtójú aboyún. łyá Àbíyè ni orúkọ tí wón máa n̄ pe oniségun aboyún. Púpò nínú àwọn łyá Àbíyè ni wón máa n̄ bọ Ọrìṣà Ọlómọ bíi Ọsun àti Ọya. Agbára omi àti ewé ni àwọn łyá Àbíyè máa n̄ lò láti gbèbí fun àwọn aboyún. Àwọn eléwé ọmọ ni àwọn obìnrin tí wón n̄ sáábà máa n̄ şe ıtójú ọmọ ıkókó. Oríshiríshi àgbo ni àwọn eléwé ọmọ máa n̄ kàpò láti fi şe ıtójú ọmọ ıkókó.

Işé Síşe 1

Dáhùn àwọn ıbéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Kí ni àwọn Yorùbá máa fi n̄ şe ıtójú alàlsàn kí ayé tó di ayé ọlajú?
2. Ọnà wo ni àwọn oniségun máa n̄ gbà mọ irú àrùn tí ó bá n̄ bá ènìyàn jà?
3. Kí ni ıgbàgbó àwọn Yorùbá nípa àrùn?
4. Irú àwọn ènìyàn wo ni ó máa n̄ şe ıtójú àwọn ọmọdé àti àwọn aboyún ni ayé àtijó?
5. Bí àrùn bá kojá nñkan tí a kò lè lo egbòogi fún, kí ni ohun pàtàkì tí àwọn oniségun máa n̄ şe?
6. Báwo ni púpò nínú àwọn oniségun ní ayé àtijó şe máa n̄ di oniségun?
7. Kí ni ohun pàtàkì tí àwọn tí ó n̄ şe ıtójú àwọn aboyún àti ọmọdé máa n̄ lò láti şe ıtójú wòn?
8. Şe àlàyée gbólöhùn yíí, “Ìlera ni oògùn ɔrò”.
9. Dárúkọ àwọn àrùn tí ó wópò láàárín àwọn ọmọdé.
10. Àwọn wo ni wón màa n̄ tójú alàlsàn ní ayé àtijó?

Iṣé Síṣe 2

Parí àwọn gbólóhùn wònyí.

Complete the following sentences.

1. Ní ayé àtijó, _____ ni àwọn ènìyàn máa ní lò fún ìwòsàn.

- a. ewé
- b. egbò
- c. ewé àti egbò igi
- d. ògùn òyìnbó

2. Àwọn _____ ni wón máa ní şe iṣègùn fún àwọn ènìyàn láyé àtijó.

- a. oníṣègùn òyìnbó
- b. oníṣègùn ibile
- c. oníṣègùn àgbáyé
- d. Babaláwo

3. Àwọn oníṣègùn láyé àtijó máa ní kó iṣé iṣègùn lójó àwọn _____.

- a. oníṣègùn òyìnbó
- b. oníṣègùn funfun
- c. Babańláa wọn
- d. ọré

4. Ìlera şe _____ ní àwùjọ Yorùbá.

- a. wúlò
- b. pàtákì
- c. oníṣègùn
- d. ídàgbàsókè

5. _____ ni ó ní gbèbí fún àwọn aláboyún.

- a. ìyá Abíyé
- b. Babaláwo
- c. oníṣègùn òyìnbó
- d. eléwé ọmọ

Iwòsànan ti òde-òní

Àwọn òyìnbó amúnisìn ni wón mú èto ìwòsàn ìgbàlódé wá sí ilèẹ Yorùbá. Ilé ìwòsàn ìgbàlódé ni àwọn dòkítà àti onímò ìṣègùn ti maa ní şe ìtójú aláisàn. Láti òkè òkun ni wón ti maa ní kó awọn irin ìsé ti wón ní lò wá.

Ìwòsàn òyìnbó yàtò sí ti àwọn babanlá àwọn Yorùbá ní ọpòlopò ọnà. Àwọn dòkítà tábí onímò ìṣègùn ní láti lọ sí ilé-èkó gíga láti kó işé ìṣègùn kí wón tó lè şe ìtójú aláisàn. Ọpòlopò ọdún ni wón sì maa ní lò kí wón tó gba ìwé àṣe láti lè tójú aláisàn. Púpò nínúu wón ni wón maa ní fojú sí işé ɔbíi wón láti kékeré.

Oríṣiríṣi onímò ìṣègùn òyìnbó ni ó wà. Àwọn apòògùn ni wón mò nípa pípo oògùn àti bí awọn ènìyàn şe lè ra oògùn. Àwọn apòògùn náa maa ní lọ sí ilé-èkó gíga láti kó işé ìṣègùn òyìnbó. Yàtò sí eléyií, àwọn nòjòsì ni àwọn obìnrin tábí okùnrin tí ó maa ní ran dòkítà lówó pèlú ìtójú aláisàn.

Oríṣiríṣi dòkítà ni ó wà. Díè nínúu wón ni dòkítà eléyin, oníṣé abẹ, dòkítà ọmọdé, dòkítà àrùn ọpolo, dòkítà obìnrin tábí aboyún, àti dòkítà ojú. Ní ilé ìwòsàn òyìnbó, oríṣiríṣi ẹka ni ó wà. Àwọn ilé ìwòsàn tí ó tóbí maa ní ẹka bíi işé abẹ, ilé itä òògùn àti ilé ibile.

Àwọn ilé ìwòsàn ijøba yàtò sí ti aládàáni. Dòkítà aládàáni ní láti gba ìwé àṣe lówó ijøba kí ó tó lè şe işé àrùn wíwò. Șìgbón àwọn oníṣègùn ibílè kò ní láti gba ìwé àṣe kí wón tó lè wo àìsàn.

Iṣé Síṣe 3

Dáhùn àwọn ibéèrè wònyí ní èkúnréré.

Answer the following questions in complete sentences.

1. Sọ fún wa iyàtò tí ó wà láàárín ìwòsàn ní ayé àtijó àti ti ayé òde-òní.
2. Àwọn wo ni ó mú ìwòsàn ìgbàlódé wá sí ilèẹ Yorùbá?
3. Kí ni iyàtò tí ó wà láàárín oníṣègùn ibílè àti ti òyìnbó?
4. Báwo ni ènìyàn şe lè di oníṣègùn òyìnbó?
5. Njé iyàtò wà láàárín ìmò ìṣègùn òyìnbó àti ti ibílè? Dárúkọ oríṣi onímò ìṣègùn tí ó wá ní ayé òde òní.
6. Kí ni àñfààní ìmò ìṣègùn òyìnbó ní òde-òní?
7. Dárúkọ ìrú àwọn dòkítà tí ó wá nípa ìmò ìṣègùn òyìnbó?
8. Níbo ni àwọn irin işé fún ìwòsàn òyìnbò ti maa ní wá?
9. Kí ni àñfààní tí ilé ìwòsàn òyìnbó tí ó bá tóbí ní?
10. Kí ni iyàtò tí ó wà láàárín ilé ìwòsàn ijøba àti tí aládàáni?